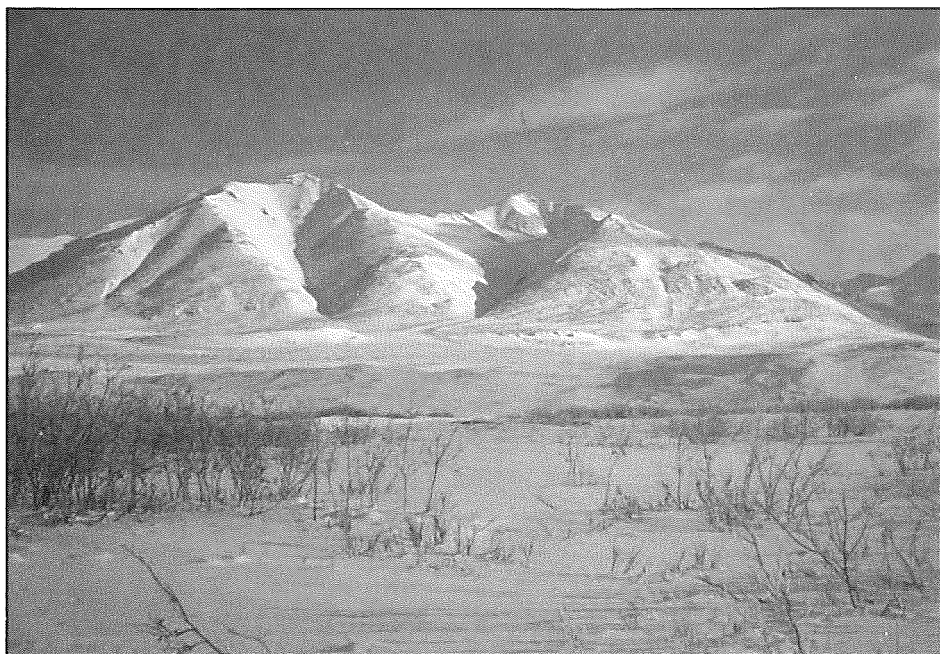

POLAR BOKEN

2005 – 2006

POLARBOKEN

2005 – 2006

Utgitt av
NORSK POLARKLUBB
*Med bidrag fra Komiteen til Bevarelse av
Polarskipet «Fram».*

OSLO 2006

Redaksjonskomité:

SUSAN BARR

FRIDTJOF MEHLUM

ODD LØNØ

Omslagsbildet:

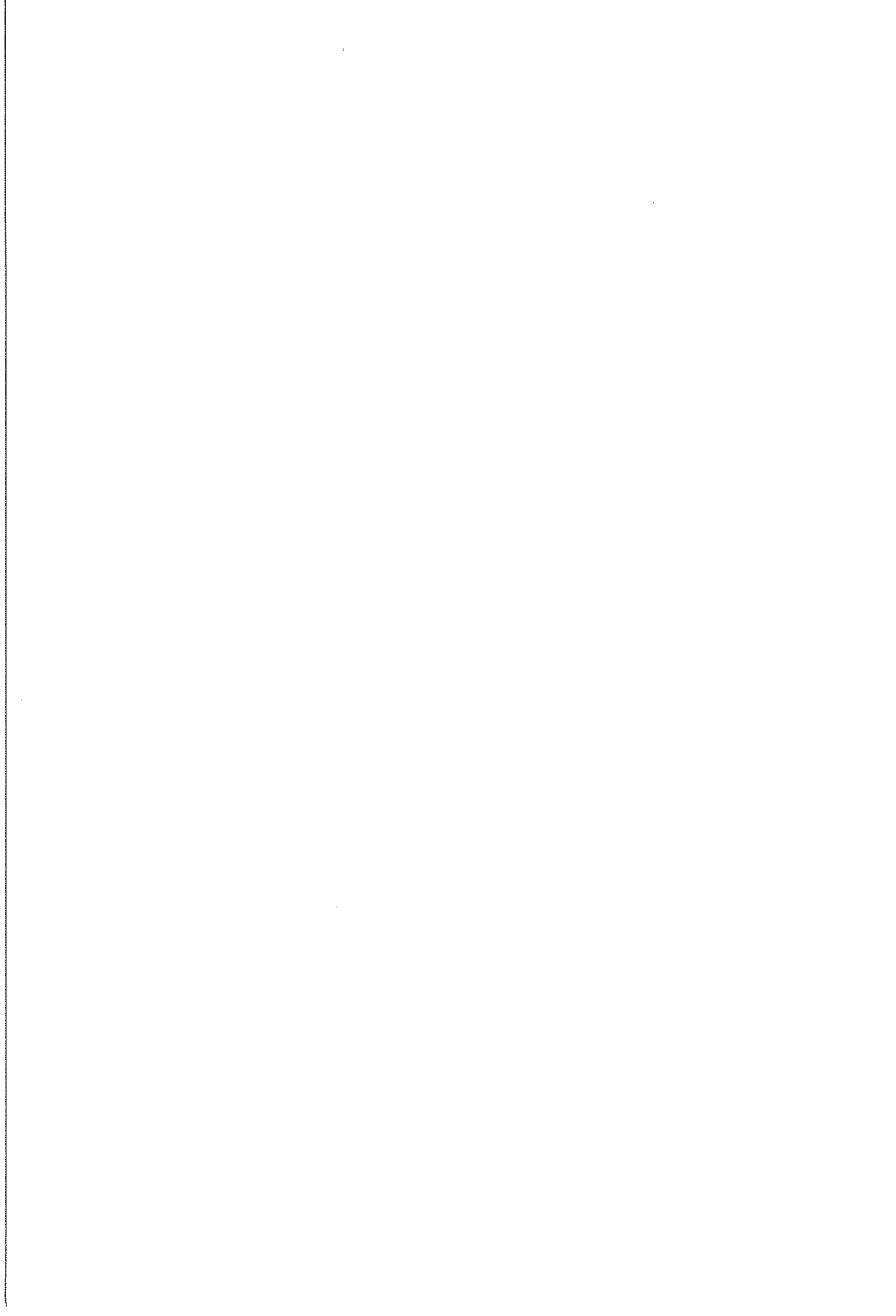
Ingstad Mountain i Brooks Range, sørøst for Anaktuvuk Pass i Alaska ble i 2006 offisielt oppkalt etter Helge Ingstad. (Foto: G. Spearman).

ISSN 0332-7620 Polarboken

Trykk: Kristiansen & Berg ANS, Oslo

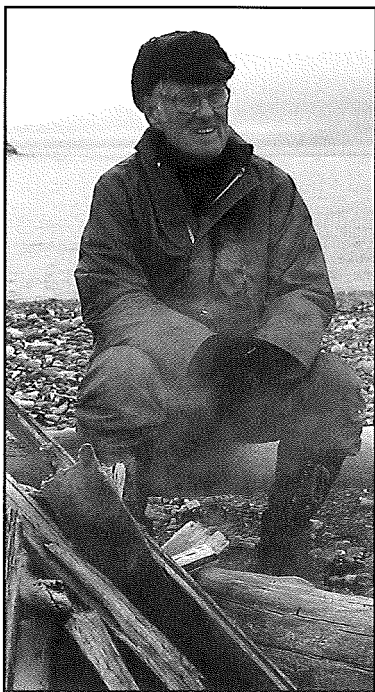
Innhold

Tore Gjelsvik 1916-2006	5
75-års jubileum for norsk annekasjon av Eirik Raudes Land. Av Susan Barr	6
Åpning av overvintringsstasjonen Troll. Av Jan-Gunnar Winther Tilbake til Dronning Maud Land – 45 år etter. Av Jarle R. Martinsen	11
Indre Wijdefjorden. En ny nasjonalpark på Svalbard. Av Sissel Aarvik	18
Den nye Indre Wijdefjorden nasjonalpark med sitt særprega høgarktiske steppelandskap. Av Arve Elvebakk	23
Fra nordlysforskningens historie. Av Asgeir Brekke	27
Norske fangstmenns overvintringer. Del 9, 1935-1941. Av Odd Lønø	30
En rask reaksjon i rett tid. Av Peder Åsmund Pedersen	39
Fra Polarfronten	133
Norsk Polarklubb	135
	149

Tore Gjelsvik 1916 - 2006

Tore Gjelsvik døde 23. januar 2006, bare noen måneder før han hadde fylt 90 år. Han var formann i Polarklubben fra 1987-92 og var en av klubbens to æresmedlemmer. Tores merittliste er lang og en fyldig omtale ved Thor Siggerud sto i Polarboken 1995-1996 i anledning hans 80-års dag. Dette skal ikke gjentas her. Det skal imidlertid kort nevnes at Tore var geolog og direktør ved Norsk Polarinstitutt 1960-83. Under okkupasjonen 1940-45 ble han et fremtredende medlem av motstandsbevegelsen. Han arbeidet senere iherdig for Norges polarinteresser både hjemme og ute, var leder eller medlem av flere polare og vitenskapelige organisasjoner og ble høyt dekorert nasjonalt og internasjonalt. Han huskes som en sterk, lojal og engasjert leder som førte norsk polarkompetanse fremover og ga den et solid grunnlag som det bygges videre på i dag.

*Tore Gjelsvik på Svalbard i 1995
(Foto: Winfried Dallmann)*

75-års jubileum for norsk anneksjon av Eirik Raudes Land

Av Susan Barr

Den 27. juni 2006 var det 75 år siden den dramatiske norske anneksjonen av Eirik Raudes Land i Nordøstgrønland. Tjuen måneder etter anneksjonen, 5. april 1933, bestemte Den internasjonale domstol i Haag at hele Grønland var dansk. Avgjørelsen i Haag skal ikke diskuteres her. En får si som Fridtjof Nansen at *Landets rettmæssige eiere er eskimoene; og deres interesser er det som skulde være de avgjørende. Det beste og riktigste som baade dansker og nordmænd, og andre folkeslag med, kan gjøre, om det var mulig, vilde være at holde sig borte, og la eskimoene leve i fred uten europæisk indblanding.*¹ Her skal det fortelles om de aktivitetene som ledet opp til anneksjonen, og litt om det som skjedde etterpå. Detaljene tar jeg fra mitt eget arbeid med Norsk Polarinstituttets historie², da forløperen til Instituttet – Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelser (NSIU) – var sterkt involvert i de norske aktivitetene i Østgrønland.

Uenigheten mellom Norge og Danmark over Grønland hadde sine røtter langt tilbake i historien, da de norrøne områdene i det sørvestlige Grønland ble tatt inn under norsk overhøyhet i Håkon IV Håkonssons regjeringstid. I 1380 kom Norge i union med Danmark, sammen med sine oversjøiske områder Grønland, Island og Færøylene. Da unionen ble oppløst ved Kieltraktaten i 1814 ble det satt inn en bisetning som kom til å bli stående for mange nordmenn som et gnagsår og et svik mot det de regnet som historiske norske interesser og rettigheter i de nære arktiske områdene. Artikkel 4 forkynte nemlig at *Hans Majestæt Kongen af Danmark frasiger Sig, saavel for Sig Selv, som for sine Efterfølgere til Tronen og til Kongeriget Danmark, uigjenkaldeligen og for bestandig, til Fordel for Hans Majestæt Kongen af Sverige og for Hans Efterfølgere til Tronen og Kongeriket Sverige, alle sine Rettigheder og Adkomster til Kongeriget Norge ... saavel som de tilhørende Besiddelser – Grønland, Færøerne og Island, ikke deri indbrebne* –. Det var denne siste

1 Nansen, Fridtjof 1924: Grønlands-saken. Tidens Tegn, 22. februar.

2 Barr, Susan 2003: Norway – A consistent polar nation? Kolofon forlag, Høvik.

bisetningen som sved. Norge var ikke en offisiell part i traktaten, som ble forhandlet mellom Danmark på den ene siden og Storbritannia, Russland og Sverige på den andre.

På slutten av 1800-tallet begynte fiske og fangst utenfor både Vest- og Østgrønland å tilta og det danske monopolet på skipsfart til Grønland skapte misnøye. Det ble tatt til orde for at den danske overhøyhet bare omfattet de bebygde delene av Vestgrønland samt Ammassalik i øst. En komplikasjon oppsto for Norges del da den daværende norske utenriksministeren, Nils Claus Ihlen, forsikret den danske sendemann muntlig at den norske regjeringen ikke ville lage problemer i forbindelse med Danmarks krav på suverenitet over hele Grønland. Tre år senere nektet den norske regjeringen å bekrefte dette skriftlig, men skaden var allerede skjedd og Ihlens uttalelse ble brukt mot det norske kravet under rettsaken i Haag.

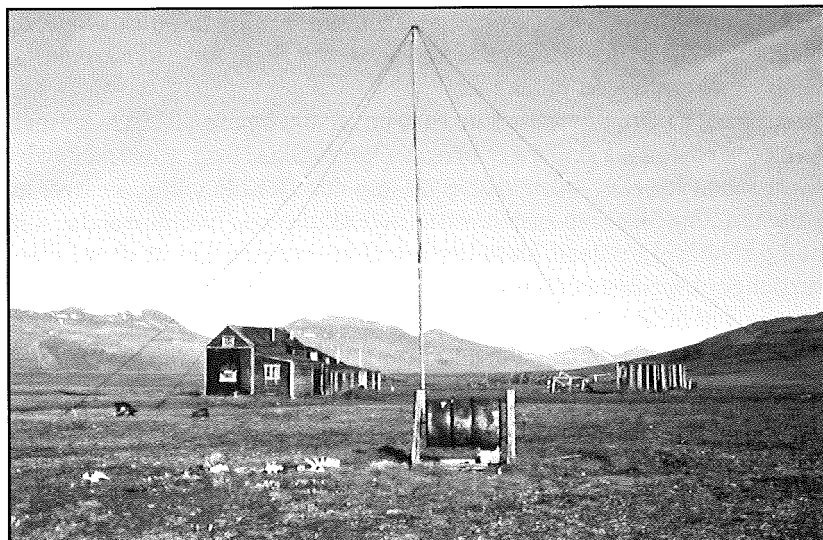
Fra begynnelsen av 1920-tallet økte følelsen i Norge av at nordmenn var blitt lurt og frastjålet sine rettigheter på Grønland. Østgrønlands-avtalen i 1924 var et forsøk på kompromiss, hvor Danmark anerkjente Norges rett til å drive fiske og fangst i de ubebygde områdene på Øst-Grønland, dvs. nord for Ammassalik, i en periode på 20 år, med mulighet for forlengelse. Avtalen tilfredstilte ingen av partene, og allerede samme sommer flyttet Ejnar Mikkelsen en gruppe grønlandske familier fra Ammassalik og lenger nord til en ny bebyggelse ved Scoresby Sund for å innskrenke de "ubebygde områdene" enda mer.

Artikkel 8 i 1924-avtalen, som sa at uoverstigelige vanskeligheter mellom de to nasjonene skulle avgjøres av Domstolen i Haag, gjorde det tydelig at saken før eller siden ville ende opp der. Det ble viktig for hver av partene å forsterke sin posisjon ved så mye aktivitet og tilstedeværelse som mulig i Nordøstgrønland. Dette betydde overvintrende fangstfolk og vitenskapelige ekspedisjoner om sommeren. I Norge fant dette sin plass hovedsakelig ved NSIU. "Kampen" for å få Østgrønland tilbake for Norge ble ikke initiert eller dirigert fra de politiske myndighetene, selv om en del nøkkelfigurer i Stortinget og departementer var sympatiske. Det kan heller kalles for en pressgruppeaksjon, hvor *Grønlandslag* ble dannet landet rundt og aviser som *Aftenposten* og *Tidens Tegn* agiterte. Dr.jur. Gustav Smedal og leder for NSIU Adolf Hoel var frontfigurer og koordinatører for mye av aktiviteten.

Norsk ishavsvirksomhet rettet mot Østgrønland hadde sitt sentrum på Sunnmøre, særlig Ålesund, Brandal og Hareid. Selfangst ved Østgrønland begynte derfra år 1900 og den første overvintringsekspedisjonen for pelsdyr-

fangst fant sted 1908-09³. Værstasjonen Myggbukta ble opprettet fra Geofysisk Institutt i Tromsø i 1922, året etter at en lignende stasjon ble etablert på Jan Mayen. Hallvard Devold overvintret i Myggbukta 1926-28 og kunne rapportere til Adolf Hoel da han kom tilbake til Norge at danskene nå planla å øke sin aktivitet veldig for å drive ut nordmennene. Overvintringsekspedisjonene frem til da hadde vært private og separate. Men nå jobbet Devold, Hoel og Smedal frem et konsept hvor fangst, vitenskap (NSIU) og grønlandsaktivisme ble kombinert. Selskapet *Arktisk Næringsdrift a/s*, som ble drevet fra NSIU, skulle nå assistere og administrere fangstaktivitetene, bl.a. ved å hente og bringe fangstfolk til hele området, forsyne dem med materialer for å bygge et nettverk av hoved- og bistasjoner, sørge for avhenting av fangsten, og samtidig drive noen vitenskapelige undersøkelser under sommertoktene. Hoel ledet ekspedisjonene i 1930, '31 og '33, mens Anders K. Orvin ledet dem i 1929 og '32. Et lignende selskap, Østgrønlandsk Fangstkompani Nanok a/s var blitt opprettet i Danmark en måned før det norske.

Det var hovedsakelig de små fangsthyttene som skulle markere dansk

Myggbukta 1991. Foto: Susan Barr:

3 Mikkelsen, Peter Schmidt 1994: Nordøstgrønland 1908-60. Fangstmandsperioden. Dansk Polarcenter, København

eller norsk aktivitet og tilstedeværelse. I perioden 1908-28 bygde norske overvintringsekspedisjoner 35 større og mindre hytter. Arktisk Næringsdrifts første ekspedisjon i 1929-30 hadde med seg 10 fangstmenn og materialer til tre hovedstasjoner og 37 bistasjoner. I området 72°-77°30'N ble 15 norske hovedstasjoner og ca 140 bistasjoner bygget i årene 1928-33. Danske Nanok gjorde likedan. I 1930 overtok Arktisk Næringsdrift driften av Myggbukta værstasjon. Fangstaktiviteten ble drevet stort sett som på Svalbard, til dels med de samme fangstmenn som prøvde seg begge steder. Utvalget av vilt var større på Grønland, inkludert ulv, moskus og hare, og fangstområdene mer utstrakte slik at hundesleder alltid ble brukt. Men hyttene og levemåten ellers var akkurat som på Svalbard.

Kretsen rundt Smedal og Hoel agiterte for annekasjon av de ubebygde områdene på Nordøstgrønland, spesielt tidlig i 1931 da rykter fortalte at Danmark planla en større vitenskapelig ekspedisjon dit. Da myndighetene ikke gikk inn for dette, ble det lagt egne planer. Hallvard Devold, Thor Halle, Eilif Herdal og Ingvald Strøm bemannet Myggbukta stasjon i 1930-31. Søren Richter overvintret på Kapp Humboldt, ikke langt unna. Den 26. juni 1931 mottok Devold et kodet telegram med detaljerte instruksjer fra Hoel og Smedal m.fl. om hvordan han skulle gå frem for å annektere området nord for Scoresby Sund, mellom 71°30' og 75°40'N. Det skulle kalles *Eirik Raudes Land*. Et telegram undertegnet av de fem ovennevnte og datert 27. juni skulle sendes til fire sympatiske aviser for å løfte stemningen blant menigmannen, før det ble sendt til statsministeren to dager senere. Telegrammet fortalte at *Idag, kl.5 eftm. har vi heist det norske flagg og tatt landet fra Carlsbergfjorden i syd til Besselfjorden i nord i besiddelse i H.M. kong Haakon den 7.'s navn, og kaldt dette område Eirik Raudes Land. Myggbukta den 27. juni 1931. [sign.] Hallvard Devold, Søren Richter, Ingvald Strøm, Eilif Herdal, Thor Halle.* Dette vekket stor begeistring i Norge, dog ikke hos regjeringen, som ikke lot seg presse til å anerkjenne okkupasjonen før 10. juli. Den danske regjeringen brakte saken inn for domstolen i Haag dagen etter.

Den norske regjeringen måtte bare følge opp "kuppet" fra den aktivistiske kretsen og annektere også den andre ubebodde delen av Østgrønland, området sør for Ammassalik mellom 60°30' og 63°40'N. Den 12. juli 1932 ble det erklært norsk og gitt navnet *Fridtjof Nansen Land*. Sommeren 1932 gjennomførte NSIU sin største vitenskapelige satsingen på Østgrønland da bl.a. flyfotografering av 30 000 km² av Eirik Raudes Land ble gjort for første gang. Lockheed Vega-flyet *Qarrtsiluni* ble utlånt av hvalfangstreder Lars Christensen og Tiedemanns Tobaksfabrikk ga kr

20 000 (kr 600 000 i dag) til formålet. Regjeringen utnevnte Helge Ingstad til sysselmann i begge områdene samtidig som han også skulle lede en fangstekspedisjon til Eirik Raudes Land 1932-33. Finn Devold, Hallwards bror som ledet en fangstekspedisjon til Fridtjof Nansen Land, fikk politimyndighet i det området.

Den 5. april 1933 falt avgjørelsen ved domstolen i Haag og Danmarks suverenitet over hele Grønland ble anerkjent, dog ikke av de mest iherdige forkjempere for Norges sak. Østgrønlands-avtalen gjaldt fremdeles, og NSIU/Norsk Polarinstitut sendte fangst- og avløsningsekspedisjoner til Sørøstgrønland frem til 1946 og til Nordøstgrønland til 1959 (med avbrekk under krigen). Dette var imidlertid bare en utgiftspost og i 1959 ledet Søren Richter ekspedisjonen som stengte alle fangststasjonene og firte det norske flagget i Myggbukta. Han var således til stede under begge anledningene ved denne norske radiostasjonen. Den danske staten kjøpte alle de norske fangststasjonene i Eirik Raudes Land i 1968 for kr 50 000⁴ (ca kr 370 000 i dag) og de ligger nå innenfor Nationalparken i Nord- og Østgrønland.

4 Opplysninger fra Ivar Ytreland

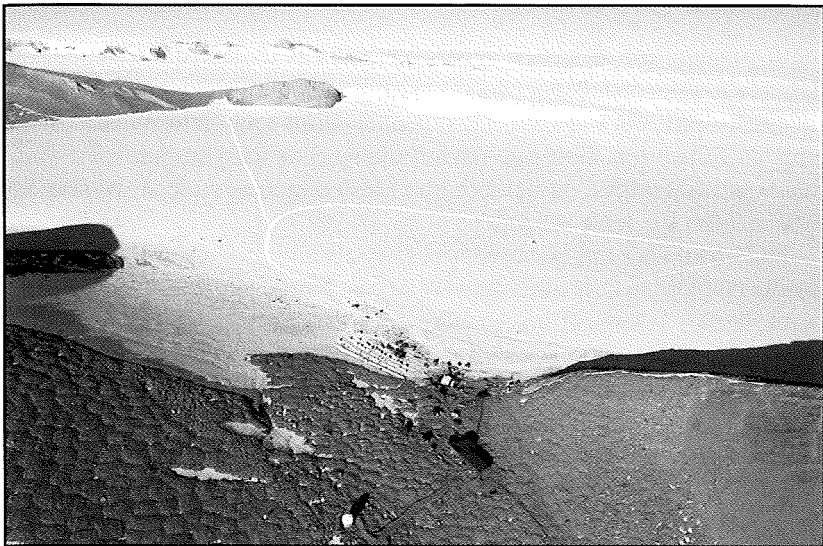
Åpning av overvintringsstasjonen Troll

Av Jan-Gunnar Winther

12. februar 2005 ble en merkedag for norsk tilstedeværelse i Antarktis. Da åpnet H.M. Dronning Sonja Trollstasjonen for helårig virksomhet. Norge styrket dermed sin særstilling som det eneste landet med forvaltningsansvar i begge polarområdene.

Bakgrunn

Sommerstasjonen Troll ble etablert i fjellområdet Jutulsessen i Dronning Maud Land (DML) sydsommeren 1989/1990. Stasjonen ligger 250 km i luftlinje fra kysten, 1300 moh og er fundamentert på fast morenegrunn i motsetning til de fleste stasjonene i Antarktis som ligger på is ved kysten. Mange kystnære stasjoner snør ned år for år og har en typisk levetid på 15 år. Ved Troll unngår man denne problemstillingen. Plasseringen av Troll er

Stasjonsbygningen og stasjonsområdet rundt Troll sett fra helikopter. Foto: Ole Magnus Rapp (Aftenposten).

*De offisielle gjestene lander på blåisen ved Troll med Luftforsvarets C-130 "Tor".
Foto: Stein Tronstad (NP).*

også gunstig fordi stasjonen ligger i nærheten av innlandsplatået, noe som letter logistiske operasjoner ved forskning i de sentrale deler av Antarktis. I tillegg har området ved Troll et kontinentalt klima som gir bedre værforhold enn ute ved kysten. Gunstige værforhold og et utstrakt område med blåis i nærheten av Troll har også muliggjort etableringen av en flystripe som ligger ca 7 km fra selve stasjonen.

Forhenværende miljøvernminister Børge Brende besluttet i 2003 at Norge skulle etablere helårig aktivitet i Antarktis. Norge var da det eneste kravhaverlandet i Antarktis som ikke hadde overvintringsstasjon. Store forskningsspørsmål, spesielt knyttet til Antarktis sin rolle i det globale klimaet, var en viktig motivasjonsfaktor for å styrke norsk forskningsinnsats i Antarktis. Videre har Norge siden opprettelsen av Antarktistraktaten i 1959 spilt en aktiv rolle i politikkkutforming for Antarktis, i de senere årene med fokus på miljøhensyn gjennom arbeidet med ratifisering og implementeringen av miljøvernprotokollen som ble signert av traktatlandene i 1991. For Norge som bipolar nasjon med territoriale krav, forvaltningsansvar og høy polarkompetanse er det viktig å bidra til en forsvarlig forvaltning av

Antarktis gjennom aktiv tilstedeværelse. I så måte er etableringen av hel-årlig aktivitet ved Troll en milepæl for Norge som polarnasjon.

Åpning av flystripen ved Troll

Etter en 8,5 time lang flytur fra Cape Town 11. februar 2005 landet Herculesmaskinen med gjestene på den 3 km lange flystripen som er etablert ved Troll. Det antarktiske fjell- og islandskapet lå badet i kveldssol og det norske Luftforsvaret hadde montert et videokamera under flymaskinen slik at passasjerene kunne følge med på den historiske, jomfruelige landingen. Ingen stor flymaskin hadde tidligere landet på flystripen. Like etter landingen foretok miljøvernminister Knut Arild Hareide den offisielle åpningen av flystripen som fikk navnet "Troll Airfield."

Fram til nå har stort sett all transport av personell og utstyr til Dronning Maud Land skjedd med båt. Dette er både tids- og ressurskrevende. De siste årene har det imidlertid vært en økende bruk av fly blant de landene som har baser der, og en rekke nasjonale operatører i DML tok derfor initiativet til et samarbeid om flyaktivitet gjennom det såkalte DROMLAN-prosjektet. Hovedhensikten med prosjektet er å koordinere og fremme et bedre transporttilbud for de nasjonale operatørene i DML-området. Norsk Polarinstittutt har vært operativt ansvarlig for etableringen av "Troll Airfield." DROMLAN-prosjektet vil ha flere fordeler, blant annet 1) en mer effektiv transport til/fra kontinentet = unngår lang transporttid med båt, 2) en mer effektiv transport på kontinentet = mindre tid og ressurser brukes til bakke-transport av personell til/fra lossested og 3) økt fleksibilitet med hensyn til når og hvor lenge man kan ha personell på kontinentet = kan bedre tilrettelegge behov i enkelte forskningsprosjekt. De to andre flystripene i DML, henholdsvis ved Henriksenskjera og Novolazarevskaya som fram til nå har blitt brukt som landingsstripe for de interkontinentale flyvningene til DML, er relativt langt unna de vestlige stasjonene i DML. I tillegg til at "Troll Airfield" ligger nærmere de vestlige stasjonene, vil den også kunne gi operasjonelle og sikkerhetsmessige fordeler. Flystripa ved Troll er blitt en viktig portal inn til Antarktis og er en av svært få landingssteder i Antarktis som ikke ligger ved kysten.

Byggearbeider sydsommeren 2004-2005

Oppgraderingen av sommerstasjonen Troll til en overvintringsstasjon fant sted i løpet av noen hektiske uker fra desember 2004 til februar 2005.

Personellet som utførte transport- og byggearbeidene stod for en meget imponerende jobb under krevende forhold og med svært knappe tidsmarginer. Norsk Polarinstitutt, under ledelse av ekspedisjonsleder John E. Guldahl, hadde ansvaret for logistikken, mens Statsbygg som byggherre var ansvarlig for byggingen av stasjonen. Utførende entreprenør for byggearbeidene var AF-gruppen. Ca 700 tonn med utstyr ble transportert med beltekjøretøy og sleder fra iskanten til Troll. Den samlede kjørelengden utgjorde $\frac{3}{4}$ av jordas omkrets ved ekvator. Inne på Troll ble modulene satt sammen etter hvert som de kom fram til byggestedet. I tillegg til oppgraderingen av sommerstasjonen krever helårig drift også en utvidet infrastruktur, blant annet en nødstasjon, nytt aggregathus, garasjeanlegg, proviantlager og containerramper for materiell og drivstoff samt laboratorieplass for forskningsaktiviteter.

Samtidig gjorde den første overvintringsgruppen bestående av Morten Andreas Hansen (stasjonssjef), Arne Oddvar Bergdal (kokk), Ole Johannessen (snekker/tømrer), Ole Torbjørn Lien (rørlegger), Vibeke Hedager Nissen (lege), Steinar Sommers (elektriker) og Olav Tåsåsen (mekaniker) seg klar til den historiske overvintringen som fant sted i 2005. En mindre, privat overvintringsgruppe (fire personer) benyttet Troll i 2000. Forut for det har det ikke vært en offisiell norsk overvintring i DML siden 1960. Ved åpningsarrangementet var nær 90 nordmenn samlet på Troll – aldri før har så mange nordmenn vært i Antarktis på en gang.

Åpning av Trollstasjonen

En meget opplagt H.M. Dronning Sonja holdt tale ved åpningen. H.M. Dronningen er den første kongelige til å sette sin fot i Dronning Maud Land. I talen ble det lagt vekt på at Antarktis er verdens største og reneste villmark hvor nøkkelen til verdifull kunnskap om jordens fortid og fremtid ligger. Videre at oppgraderingen av Troll styrker Norges tilstedeværelse i Antarktis og norsk deltagelse i det viktige internasjonale samarbeidet under Antarktistraktaten, hvor vitenskap, natur og fred er de viktigste bærebjelker. At den økte satsingen viderefører stolte norske polartradisjoner ble også trukket fram. Talen berørte også mulighetene for å benytte Troll under Det internasjonale polaråret i 2007/2008.

Det ble servert festmiddag i den nye stasjonen og i et stort messetelt i stasjonsområdet. Taler og gaver ble overrakt. Like før midnatt 12. februar returnerte gjestefølget til Cape Town.

Fra åpningen av Troll. Direktør i Statsbygg, Øyvind Christoffersen, overrekker en symbolsk jordklode laget av is til H.M. Dronning Sonja som holdt åpningstale og foresto den offisielle åpningen av det nye stasjonsbygget. Øvrige personer på bildet (fra høyre mot venstre) er: avdelingsdirektør Jan Stenmark (Statsbygg), protokollrådgiver Hanne Brusletto, direktør Olav Orheim (Norsk Polarinstitutt), miljøvernminister Knut Arild Hareide og pensjonist Sigurd Helle (tidligere Norsk Polarinstitutt). Foto: Jan-Gunnar Winther (NP).

Følgende personer deltok ved det offisielle åpningsarrangementet:

H.M. Dronning Sonja
Hoffsjef Rolf Trolle Andersen
Protokollrådgiver Hanne Brusletto
Kgl. Politieskorte Derek Strøm Normann
Kgl. Politieskorte Rune Lereng
Stortingsrepresentant Thorbjørn Jagland
Stortingsrepresentant Bror Yngve Rahm
Regjeringsråd Nina Frisak
Protokollsjeff Anne K. Lund, UD
Polarrådgiver Karsten Klepsvik, UD
Miljøvernminister Knut Arild Hareide
Politisk rådgiver Åshild Mathisen, MD
Departementsråd Harald Rensvik, MD

Avdelingsdirektør Tore Ising, MD
Seniorrådgiver Karin Westrheim, MD
Formann i Parlamentskomiteen for miljø saker Elizabeth Thabetha,
Sør-Afrika
Assisterende departementsråd Horst Kleinschmidt, Miljøverndep.
Sør-Afrika
Miljøvernminister Lena Sommestad, Sverige
Miljørådgiver Anna Carin Tomèr, Sverige
Ekspedisjonssjef Kjerstin Askholt, JD
Statssekretær Helge Ole Bergesen, UFD
Direktør Karin Refsnes, Norges forskningsråd
Direktør Olav Orheim, Norsk Polarinstitut
Forskningsdirektør Jan-Gunnar Winther, Norsk Polarinstitut
Direktør Øivind Christoffersen, Statsbygg
Avdelingsdirektør Jan Stenmark, Statsbygg
Prosjektleder Odd Tore Skytterholm, Statsbygg
Prosjektkonsulent Terje Ottar, Statsbygg
Avdelingsdirektør Tore Moger, AF-gruppen
Direktør Rolf Skår, Norsk Romsenter
Brigader Morten H. Lunde, Sjef Luftoperativt Inspektorat
Direktør DROMLAN Jan Erling Haugland
Pensjonert overingeniør Sigurd Helle, deltager fra 1957-60-ek-
spedisjonen
Journalist Finn Ove Hågensen, TV2
Journalist Ole Magnus Rapp, Aftenposten
Fotograf Cornelius Poppe, Scanpix
Journalist John Yeld, Cape Argus Newspaper, Sør-Afrika
Journalist Eskil Engdal, Dagens Næringsliv
Produsent Bård Gudmund Hansen, NRK
Fotograf Harald Albrigtsen, NRK
Journalist Benny Eriksson, Sveriges Television

Perspektiver for forskning og overvåking ved Troll

Tilstedeværelse gjennom hele året gjør det mulig å etablere kontinuerlige og langsiktige måleprogrammer. Den første aktiviteten som etableres (ble igangsatt sydsommeren 2005/2006) er en nedlestasjon for satellittdata. Kongsberg Satellite Services (KSAT) er ansvarlig for denne stasjonen (TrollSat) hvor data som lastes ned på Troll vil bli brukt blant annet til over-

våking av oljeforurensning til sjøs, studier av drivis og meteorologisk varsling. Videre starter Norsk Institutt for Luftforskning (NILU) etableringen av en luftmålestasjon ved Troll sydsommeren 2006/2007. Denne stasjonen skal blant annet overvåke innholdet av drivhusgasser, forurensning og ozon i atmosfæren. Det planlegges dessuten at Troll vil bli benyttet for overvåking av massebalansen av de nærliggende isbreene samt av fuglekolonier (antarktispetrell, snøpetrell og sørjo) som finnes i nærrområdene til Troll.

Troll vil, med sin unike kombinasjon av helårig drift og en flystripe i nærheten, bli en svært viktig portal til Dronning Maud Land og kan på sikt utvikles i retning av en internasjonal forskningsstasjon på linje med Ny-Ålesund på Svalbard.

Tilbake i Dronning Maud Land - 45 år etter

Av Jarle R. Martinsen

45 år etter at geodet Sigurd G. Helle (84) forlot Dronning Maud Land i Antarktis, var han i februar 2005 tilbake og da med dronning Sonja i følget.

– Det var en stor ære å bli bedt med på turen, smiler Sigurd – vel tilbake i Norge etter noen begivenhetsrike dager i Cape Town i Sør-Afrika og på den norske stasjonen Troll i Dronning Maud Land på jordas kaldeste, mest forblåste og tørreste kontinent. – Troll ligger drøyt 200 km fra Norway Station hvor han tilbragte tre år som leder for Den Norske Antarktiske Ekspedisjonen 1956–60. Naturen rundt disse to stasjonene kan ikke sammenliknes på noen som helst måte.

Vi besøkte Sigurd to dager etter at han kom tilbake fra den svært lange reisen. Han er kvikk og rask der vi sitter i leiligheten til hans datter Ingebjørg i Bærum. Han bor selv i etasjen over i samme huset. Der har han bodd i over 40 år.

Sigurd Helle er setesdøl, født på Besteland i Valle og oppvokst der og på Langeid i Bygland. Han gikk på Hornnes Lands gymnas i fire år. Han kan fortsatt snakke kav setesdalsdialekt, og han har vært formann i Setesdalslaget i Oslo i over 20 år. Det er ingen tvil om hvilken landsdel hans hjerte banker for.

Som 28-åring så han et oppslag på Universitetet i Oslo der Norsk Polar-institutt søkte etter en mann med matematikk og astronomi som fag. Søkeren skulle være med på en kartleggingsekspedisjon til Jan Mayen da om sommeren – og ikke nok med det: Senere ville han ha gode muligheter til å få fast ansettelse om han dugde.

– Det var noe for meg, for jeg hadde bl. a. de to nevnte fagene. Jeg søkte, og sannelig ble jeg plukket ut og fikk også jobb i etterkant, sier 84-åringen med et glimt i øyet.

Han husker svært godt og forteller levende om aktive år på instituttet.

I 1956 fikk så Sigurd i oppdrag å lede en antarktisekspedisjon. Da hadde det gått 60 år siden mennesker steig i land på Antarktis-kontinentet for første gang, og 45 år siden Roald Amundsen og hans menn kom seg fram som de første mennesker til selve Sydpolen.

– Vårt oppdrag var i første rekke å foreta meteorologiske observasjo-

ner hver tredje time døgnet rundt og dessuten sende opp radiosonder daglig kl. 12 og kl. 24. På programmet ellers sto bl. a. strålingsmålinger, glasiologiske observasjoner, sydllysfotografering og magnetiske registreringer. Om mulig skulle også visse fjellområder kartlegges, og i forbindelse med langvarige sledereiser skulle man også hente noen steinprøver og foreta visse geologiske observasjoner, forteller Sigurd.

Det var ingen spøk å gå i gang med en slik ekspedisjon som etter planen skulle vare i to år og foregå på den sørlige halvkule så uhorvelig langt fra hjemlandet. Fjorten mann og over førti grønlandshunder skulle reise. To selfangere – *Polarsirkel* og *Polarbjørn* – var fullastet da de tok fatt på den siste delen av seilasen - nemlig fra Syd-Georgia til is-shelfkanten hvor også et bredt isbelte måtte forseres. Lasten besto bl. a. av proviant og hundemat, bygningsdeler og materialer av forskjellig slag, bensin, parafin

*Sigurd Helle rett før
avreisen fra
Dronning Maud
Land i januar 1960*

og diesellolje i store mengder og vitenskapelig utstyr og et stort utvalg av annet utstyr til bruk under overvintringene. Tre tunge beltetraktorer må naturligvis ikke glemmes.

Reisen fra Oslo via Las Palmas, Montevideo og Syd-Georgia til losseplassen i Dronning Maud Land tok sju uker. Det første og store problemet for en overvintringsekspedisjon til disse traktene er å finne en brukbar losseplass. I dette tilfellet gikk det lettere enn fryktet.

Det ble filmet under reisen, i byggeperioden og både ute og inne på den ferdige stasjonen og dessuten på langvarige sledereiser med traktorer og hundepann. – Datteren Ingebjørg setter på en video slik at vi kan se hvordan basen ble bygget opp. Riktignok er det stumfilm, men ellers i farger, og kvaliteten er svært god. Vi ser menn som smiler i solskinnet mens utstyret losses. I neste scene er det imidlertid kraftig uvær, men mennene lot seg ikke stanse i å sette opp et stort hus med soverom for fjorten personer, og andre hus med bl. a. oppholdsrom, kjøkken, kontor, mørkerom, radiatorom og rom for forskning. Det var ferdige, tunge moduler som lot seg sette sammen.

Snart forlot båtene området, og mennene ble overlatt til seg selv. – Men vi hadde det greit. Vi hadde vårt oppdrag. Vi trivdes med hverandre og led ingen nød, forteller Sigurd.

På filmen kan vi se at de hadde fått det ypperste av hva datidens hjelpemidler kunne by på. En kar vasker klær med en halvautomatisk vaskemaskin, mens en annen syr med en elektrisk symaskin – alt drevet av to store aggregat. Dessuten hadde de tre beltetraktorer som lot til å komme fram overalt. – Sigurd smiler mens han ser på TV-en. – De var jo helt uvurderlige. Vi brukte dem til alt.

Mistet en beltetraktor

Men så kommer det fram et bilde med en veltet beltetraktor, halvt ned-sunket i snøen. Den ble kjørt ned i en bresprekk og lot seg ikke dra opp igjen. De våget ikke å prøve for hardt heller, for de fryktet å miste den andre traktoren om den første sank. Det var et sårt tap for ekspedisjonen, og traktoren ligger der nede den dag i dag – sannsynligvis helt maltraktert.

Det var svært langt til nærmeste «granne» både i østlig og i vestlig retning, men det var telegrafisk kontakt med andre stasjoner. Flere ganger daglig ble de meteorologiske observasjonene sendt til moderstasjonen som var den australske hovedstasjonen – Mawson – som så videresendte dem til en rekke andre stasjoner. Det var viktig at observasjonene var så ferske

som råd når de kom fram til brukerne. – Det må heller ikke glemmes at deltakerne kunne sende og motta telegrammer via Bergen Radio.

Visse tradisjoner ble holdt i hevd. På filmen ser vi gjengen gafle i seg kake som stuerten har laget, mens en annen lager ablegøyer, og det virker ikke som det er noe i veien med stemningen.

Ekspedisjonen var i Dronning Maud Land i tre år fram til 1960. Det var et år lengre enn planlagt. Tre av de opprinnelige deltakerne var der i alle tre åra. Sigurd var en av dem. – Da nordmennene skulle avslutte sitt virke, kom et sør-afrikansk forskerteam og overtok stasjonen. – Den opphavlige planen var at stasjonen skulle være sterk nok til å huse fjorten mann i to år. En god stund før perioden var ute, måtte man imidlertid vurdere om det var tilrådelig å bruke stasjonen i enda et år, og stasjonen holdt. Likeledes måtte man ha en tilsvarende vurdering for sør-afrikanerne. Ville stasjonen tåle et år nummer fire? Det viste seg at de brukte stasjonen i to år etter at nordmennene hadde forlatt den. Den hadde da i lang tid ligget dypt under snøflaten.

– Sør-afrikanerne vurderte på et tidlig tidspunkt å ha nordmenn med på laget, og jeg var blant dem som i tilfelle ville bli der et år til. Norsk Polarinstitutt mente at nok var nok og ville ha meg hjem for å bearbeide visse observasjoner, smiler Sigurd.

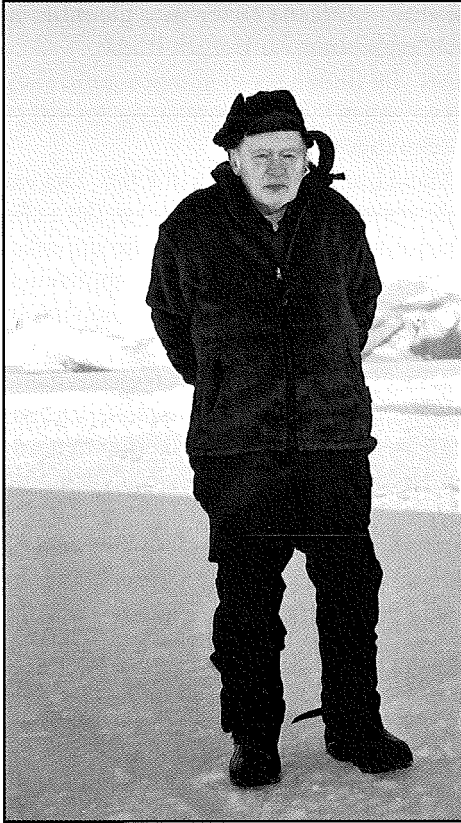
Trives hvor som helst

Han syntes det var greit å komme hjem igjen etter tre år i isødet. Han giftet seg og fikk Ingebjørg. – Jeg har nok vært en av dem som trives hvor som helst, mener 84-åringen. Han fortsatte arbeidet på Norsk Polarinstitutt og deltok senere på flere sommerekspedisjoner til Svalbard og Jan Mayen.

Sigurd sluttet formelt på Norsk Polarinstitutt som 68-åring, men han ble hentet inn til forskerarbeidet igjen og igjen som pensjonist. Nå var han altså i «arbeid» igjen som æresgjest sammen med dronningen da en ny, norsk forskningsstasjon ble åpnet i Dronning Maud Land. I tillegg ble en flystripe åpnet slik at man ikke lenger er avhengig av båtskyss.

– Det var en fantastisk tur og en stor ære å få lov til å være med, sier Sigurd. Han mener den nye stasjonen som nå er åpnet, er viktig, og nå er Norge virkelig med igjen. – Flere andre nasjoner driver permanent forskning i Antarktis, og noen av dem oppholder seg i Dronning Maud Land.

Han slår av TV-en og pakker vekk bildene fra en svunnen tid. Vi spør

*Sigurd Helle under besøket i
Dronning Maud Land i februar
2005*

om han blir vemodig av å se minnene fra den gang, men da rister han på hodet.

– Nei, det var en veldig artig tid, og jeg har mange og gode minner fra oppholdet der, sier setesdølen.

(Artikkelen bygger på en reportasje i *Fædrelandsvennen* av **Jarle R. Martinsen**. Den er brukt med hans tillatelse. Sigurd Helle har i to tidligere artikler i *Polarboken*, hhv. 1957 og 1958, gitt en fyldig beskrivelse av Den Norske Antarktiske Ekspedisjonen 1956-1960).

Indre Wijdefjorden: En ny nasjonalpark på Svalbard

Av Sissel Aarvik

Indre Wijdefjorden nasjonalpark ble opprettet ved kongelig resolusjon 9. september 2005. Nasjonalparken har et landareal på 745 km² og et sjøareal på 382 km².

De viktigste verneinteressene er knyttet til vegetasjonen og det marine miljøet.

Svalbard har etter hvert fått mange ulike verneområder. Totalt er 65% av øygruppen nå vernet. De seks naturreservatene er de arealmessig største verneområdene, deretter følger de sju nasjonalparkene. I tillegg finnes 15 små fuglereservater og et lite geologisk verneområde.

De første store naturreservatene som ble opprettet i 1973 innbefatter Nordaustlandet, Barentsøya, Edgeøya og Kong Karls Land. Nasjonalparkene som ble opprettet samtidig innbefatter nordvesthjørnet av Spitsbergen med tiliggende øyer, Forlandet og Sør Spitsbergen. Formålet med fredningen var å bevare store, sammenhengende og i det vesentligste urørte naturområde på land og i sjøen. Disse områdene skulle tjene som referanseområde for forskning og for opplevelse av Svalbards natur- og kulturarv. I ettertid viste det seg at viktige elementer av Svalbards natur ikke fantes representert i disse verneområdene. Det har vært en målsetning å sikre at verneområdene skal innbefatte et utvalg av alle viktige naturtyper. Derfor har man i de senere år opprettet flere nye reservater og nasjonalparker. Det hittil siste av disse er Indre Wijdefjorden nasjonalpark. Wijdefjorden er den lengste fjorden på Svalbard og de indre delene av fjorden har en unik vegetasjon som følge av det særegne klimaet der.

Delvis omstridt fredning

Fra enkelte hold er opprettelsen av nasjonalparken blitt kritisert. Det hevdes at fredning har tatt overhånd på Svalbard og at det heretter vil være vanskelig å drive næringsvirksomhet på øygruppen. Dette gjelder spesielt

bergverk og oljevirkosomhet. Det er påvist store forekomster av barytt i og like utenfor Indre Wijdefjorden nasjonalpark. Fredningen gjør at disse forekomstene ikke vil kunne drives, enten fordi de ligger i parken eller fordi de er avhengig av å skipes ut gjennom parken hvilket ikke er tillatt. Utover bergverk får fredningen liten praktisk betydning for folk på Svalbard. Det vil fortsatt være tillatt å ferdes med snøscooter i parken, og reglene for jakt og fiske er som før.

Geologi

Landområdene på vest- og østsida av Wijdefjorden har helt forskjellig geologi. Forskjellen er forårsaket av Billefjordforkastningssonen som går på langs av Wijdefjorden. Forkastningen skiller et prekambrisk grunnfjellskompleks i øst (Ny Friesland) fra devonske avsetninger i vest (Andrée Land). Løsmassene på begge sider av fjorden har innslag av kalk, noe som påvirker vegetasjonen.

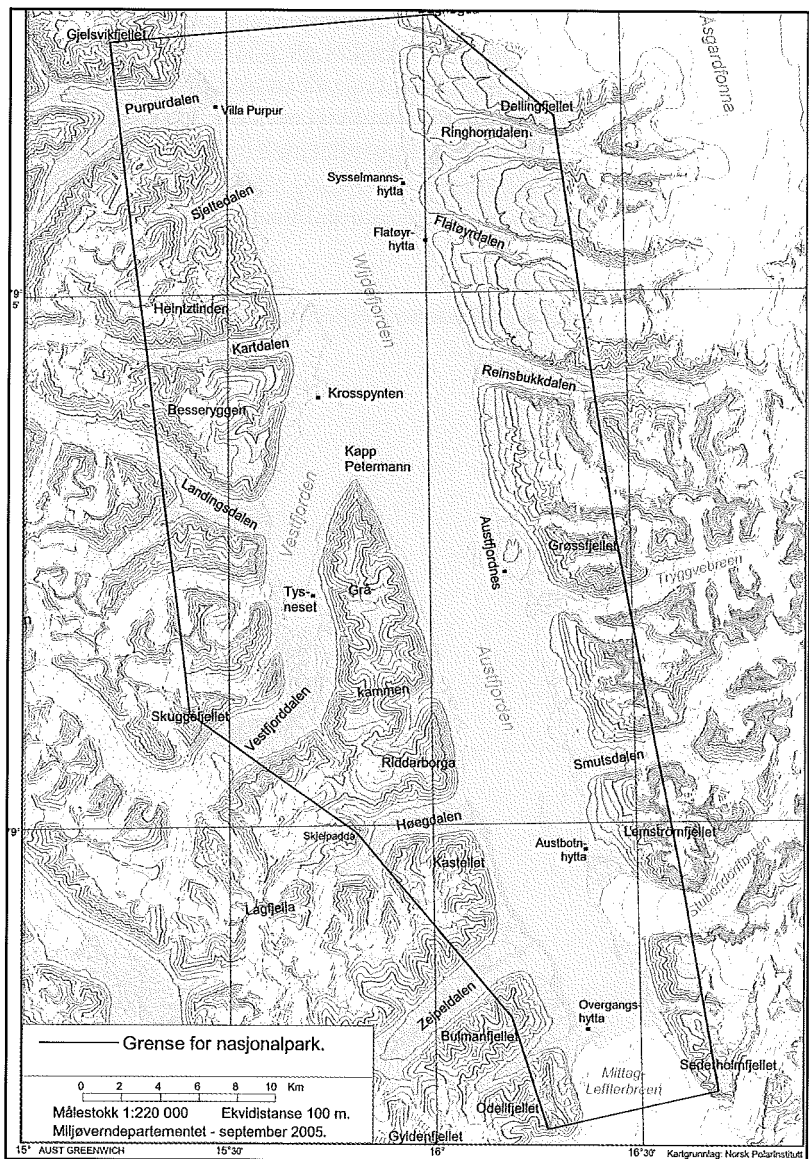
I forbindelse med Billefjordforkastningssonen forekommer det noen spesielle gangbergarter: På vestsida av fjorden, på Gråkammen sør for Kapp Petermann, er det stedvis ganger av baryttmineraliseringer. Barytt finnes også lokalt i forbindelse med mindre kvartsganger i området rundt Zeipeldalen.

Marine forhold

Wijdefjorden er ca 110 km lang og har en terskel med dybde på ca. 50 m. Innerste del av fjorden har et kaldtvannsbasseng med maksimum dyp på nær 250 m.

Isolerte kaldtvannsbasseng i terskelfjorder har en egen fauna sammenlignet med områder ved kysten og lengre ut i fjordene. I motsetning til mange terskelfjorder med kaldt bunnvann på fastlandet, vil bunnvannet i terskelfjorder i polare områder som regel bli skiftet ut som følge av sterk nedkjøling, dannelse av sjøis og påfølgende dypvannsdannelse. Følgelig er det ofte snakk om basseng med oksygenholdig vann med relativt rik dyre- og planteliv i forhold til på fastlandet, hvor vi kan finne kaldtvannsbasseng uten oksygen og dermed lite liv.

Fjorder egner seg som studieområder for langsiktige studier av hvordan eventuelle klimaforandringer påvirker miljøet. Global oppvarming vil sannsynligvis føre til mer nedbør, økt tilførsel av ferskvann fra smelting av isbreer og mindre is på fjordene. Dette kan få konsekvenser for artssammensetningen fordi økt nedslamming og redusert omrøring vil gi redusert oksygentilgang på bunnen.

Kart over Indre Wijdefjorden nasjonal park.

Også en eventuell økt tilførsel av atlantisk vann kan ha en effekt i arktiske fjorder, særlig der fravær av terskel gir god utveksling av vann mellom fjorden og kysten utenfor. Varmt og salt atlantisk vann som strømmer nordover langs vestkysten av Svalbard vil i perioder også komme inn i fjordene. Wijdefjordens lengde og beliggenhet med munning mot nord tilsier at effekten av dette sannsynligvis vil vise seg relativt seint her i forhold til i fjorder langs vestkysten, noe som gjør kaldtvannsbassenget innerst i Wijdefjorden ekstra interessant.

Vegetasjonen og floraen i den nye nasjonalparken beskrives i en egen artikkel av Arve Elvebakk.

Den nye Indre Wijdefjorden nasjonalpark med sitt særprega høgarktiske steppelandskap

Av Arve Elvebakk

Wijdefjorden skjærer seg inn frå nordkysten av Spitsbergen og ca. 110 km rett sørøver. Etter forgreininga med sidefjorden Vestfjorden, skiftar også hovudfjordarmen namn til Austfjorden dei siste 30 km. På ettervinteren er dette området eit populært utfartsmål for snøscooter-folket frå Longyearbyen, men sommarstid er reisa langs sjøvegen dit veldig lang. Området har derfor vore mykje mindre studert botanisk enn andre område på Svalbard. Då Sysselmannen greidde ut nye verneområde i dei sentrale delane av Svalbard for nokre år sidan, blei indre Wijdefjorden-området sett på venteliste sidan det var for dårleg kjent botanisk. Etter den tid fekk underteiknaren saman med kollega Lennart Nilsen oppdrag om å undersøke botanikken i dette området. Når no også dette arbeidet har leia fram til ein nasjonalpark, er det mange som synest vernearealet på Svalbard er i største laget. Trøsta for desse er at den aller siste nasjonalparken kanskje er den aller mest eksklusive.

Den siste fangstmannen derifrå vi snakka med på ettersommaren i 2002 snakka om to føregåande månader utan nedbør. Andre klager over perioder så lite snø at ein ikkje kan gå på ski, og ein brukte til og med terrengsykkel vinterstid for å vitje revefellene! Vi har hevda at dette området er det suverent tørraste i Noreg, men det er ikkje gjort meteorologiske målingar, bortsett frå at dette blei oppstarta hausten 2005. Korleis kan vi komme med ein slik påstand utan noko talmateriale?

Langs dei indre delane av Wijdefjorden-området er jordoverflata kvitpudra i stor utstrekning. Det gjeld serleg på dei eksponerte ryggane, og fenomenet finnest opp til høgder på 300m. Etter ein sjelden regnskur blir kvitpudderet borte, men det kjem straks attende så snart jordoverflata tørkar ut. Dette er eit saltlag, og slikt overflatesaltlag finnest i alle ørken- og steppestrok i heile verda. Overalt er forklaringa den same. Fenomenet dannest på stader der det er slik uttørking av overflata at grunnvatnet trekker seg opp mot denne for å utjamne væsketrykket, og tar dermed med seg næringssalter frå djupet. Føresetnaden er at jorda er finkorna nok til å tillate slike såkalla kapillærkrefter mellom jordpartiklane.

I all anna jord i Noreg skjer det motsette, med eit viktig unntak for eit lite område i Øvre Gudbrandsdalen. Dette er det tørraste området i fastlands-Noreg, og også her skjer det danning av saltbitterjord i sørvendte tørrbakkar. Men elles dannest det i det fuktige Noreg eit vassoverskot ved overflata, og dreneringa av dette vatnet tar med seg nærings saltane i jorda og vaskar dei nedover i jordlaga. Mest utprega er dette i vanleg lyngdominert skogsjord, der humussyrer frå sure barnåler og blad av lyng og bjørk forsterkar denne utvaskinga. Øvst i slik skogsjord er det eit gråkvitt lag, der omtrent all næring er utvaska slik at det berre er grov og kvit kvartssand att. Vidare nedover i jorda er det sambindingar med jern som først fellest ut, og vi får eit rustraudt lag under. Dette er den såkalla podsol-jorda, som er så ulik steppejorda i Wijdefjorden som det berre går an å bli. Salt-akkumulering i jordoverflata, og serleg langt frå fjæresonen, kan kun forklarast med uttørring over lang tid. Derfor er vi så sikre i vår karakteristikk av klimaet i Wijdefjorden, sjølv før vi har fått samla inn klimadata. Den klimastyrtedanninga av saltjord dominerer fullstendig over den opprinnelege

Tuvenure (Potentilla pulchella), ein gulblomstra art med gummiliknande pelerøter som er karakteristisk for eksponert, finkorna saltjord.

berggrunnsgeologien i området, som omfattar såpass ulik grunn som kalkrike bergartar på vestsida og grunnfjell på austsida.

Denne saltjorda gir eit sterkt særpreg på vegetasjonen. Vanleg tundravegetasjon er på eksponerte stader erstatta av ein steppevegetasjon dominert av fleire høgarktiske grasartar i tillegg til den gulblomstra arten tuvmure (*Potentilla pulchella*). Ein av grasartane er svalbardsaltgras (*Puccinellia svalbardensis*), som er ein av dei få organismane som kun finnest på Svalbard i heile verda. Utanom Wijdefjorden er den berre kjent frå eit par av småøyene i Kongsfjorden. Andre er polarsaltgras (*P. angustata*), strirapp (*Poa hartzii*) og puterapp (*P. abbreviata*) – ingen av dei er kjende frå fastlands-Europa.

Nedafor ryggane er det så eit belte totalt dominert av reinrose (*Dryas octopetala*), som jo er ein vanleg tundraplante på ryggar i terrenget, men ved Wijdefjorden er dette samfunnet artsfattig, og manglar mange av dei vanlege tundraplantane. I søkk nedafor dette beltet er det eit nytt steppeprega, grasdominert samfunn dominert av polarraudsvingel (*Festuca rubra* ssp. *richardsonii*), eit gras som forskarane enno ikkje har forstått godt nok når det gjeld avgrensing mot nærstående typar. For øvrig så manglar praktisk talt all myr, fuktsig, og mose- og lavmatter frå steppeområda.

Viss ein derimot går frå strekningane langs hovudfjorden og inn i sidedalane, så blir biletet brått eit heilt anna. Her er det vanleg tundravegetasjon slik ein kjenner den frå dei indre stroka av Isfjorden. Dette er interessant, for det forklarar truleg kvifor ein har steppe så langt mot nord. Frå tidlegare av er det berre akseptert at det er stepper i dei sørlegaste delane av Arktis; den mest kjente lokaliteten er ved Søndre Strømfjord/Kangerlussuaq på Vest-Grønland. Lenger nord skulle ein tru at temperaturane var for låge til at ein kan oppnå slik uttørking, sjølv der det er låge nedbørstal. Forklaringa er truleg at den lange og rette Wijdefjorden fungerer som ein vindtunnell. Dei små snømengdene som kjem om vinteren bles i stor grad bort, og etter snøsmelting er det ein kort periode med jordfukt før jorda tørkar ut av vindane om sommaren, noko som sikkert går føre seg i kombinasjon med svært låg sommarnedbør.

Oppdaginga av dette steppelandskapet i Wijdefjorden forsterkar kraftig den kjente klimatiske spennvidda innan landet vårt, og også spennvidda av jordtypar. Den nye nasjonalparken er virkeleg fascinerande, ikkje berre for botanikarar som kan bestemme ulike grasartar. Tørkepreget dominerer på landskapsnivå, og siste dagen vi var på feltarbeid, såg vi på avstand ein sandstorm ved utløpet av Ringhorndalen der lufta var kvitfarga av saltjord! Slikt eksklusivt uvêr er det ikkje mange som får oppleve her til lands.

Fra nordlysforskningens historie

Av Asgeir Brekke

Kristian Birkeland revolusjonerte teoriene og eksperimentene

Aristoteles (~388-322 f. Kr.) hadde tidlig omtalt nordlyset som et "meteora", noe som forkommer i lufta, den engelske astronomen Sir Edmund Halley (1656-1742), slo i 1716 fast at nordlyset ble styrt av magnetfeltet og den franske fysikeren Jean Jacques de Mairan (1678-1771), hevdet i 1733 at det var et resultat av en vekselvirkning mellom solas og jordas atmosfærer. Der stod man med 3 av de viktigste elementene for å forstå hvordan nordlyset skapes. Da man så kunne foreta polarisasjonsmålinger av nordlyset, konstaterte den franske fysikeren Jean Baptist Biot (1774-1862) i 1817 at lyset ikke var polarisert, altså var det ikke brutte sol- eller månestråler. Den svenske fysikeren Anders Jonas Ångström (1814-1874) kunne i 1869 slå fast at det grønne lyset i nordlyset hadde en bestemt bølgelengde på 5567 lengdeenheter eller det vi i dag benevner som Ångström.

Det var flere som kom til at nordlyset måtte komme fra en lysende gass, og den finske fysikeren Karl Selim Lemström (1838-1904) forsøkte å illustrere dette på 1880-tallet med en rekke utladningsrør, som han hadde fylt med ulike gasser til redusert trykk. I ett av disse rørene fikk han et lys som hadde en bølgelengde på 5569 Ångströmske lengdeenheter eller nært det samme som målt i nordlyset.

Spørsmålet var hvilken gass som skapte dette lyset og hvorvidt det fant sted i atmosfæren eller utenfor denne. For å kunne gi noe fornuftig svar på dette siste spørsmålet, måtte høyden av nordlyset stadfestes. På 1800-tallet dukket det også opp flere arbeider som antydte at forekomsten av nordlyset var forbundet med hyppigheten av solflekkene. Dette var et sterkt indisium på at sola hadde noe med fenomenet å gjøre og at de Mairan hadde berørt noe fundamentalt i 1733 da ha hevdet at nordlysene var et resultat av en vekselvirkning mellom solas og jordas atmosfærer.

Dette dannet bakteppet for Kristian Birkeland (1867-1917) som entret arenaen med en nordlysteori i 1896. Hans hovedtese var at nordlysene ble dannet av såkalte katodestråler som ble sendt ut fra sola med høy energi, innfanget i jordas magnetfelt og tvunget inn mot jordas atmosfære i polområdene. På grunn av kollisjoner mellom katodestrålene, eller elektro-

nene, som vi ville si i dag, og atmosfærens molekyler og atomer, oppstår polarlysene som to lysende parallelle bånd, nordlyset rundt nordpolen og sørlyset rundt sørpolen.

Så overbevist var Birkeland om denne teorien at han lagde sitt eget lille verdensrom ved Universitetet i Kristiania for å demonstrere det hele. Her var universet en stor beholder med kraftige glassvinduer, 10 cm tykke. Beholderen ble pumpet tom for luft for å danne vakuum. Inne i dette universet var terrellaen, den lille jorda, opphengt i sentrum og utstyrt med en elektromagnet i sitt indre. Mellom denne kula og et hjørne i verdensrommet satte han en høy spenning og skjøt ut katodestråler mot terrellaen. Disse ble innfanget av magnetfeltet til den lille jorda og tvunget inn mot polene, og med passende styrke på den elektriske spenningen og elektromagneten, kunne han lage to lysende parallelle ringer rund terrellaen, som teorien hans forutsatte. Det var som et "*Kamera Magica.*"

Verken i Birkelands eksperiment eller teori var det noen begrensning for hvor høy energi katodestrålene kunne ha eller hvor langt ned de ville trenge i den reelle atmosfæren. Birkeland var ikke fremmed for at de faktisk kunne nå helt ned til bakken. Han hadde hørt flere reportasjer om dramatiske opplevelser med nordlyset i Nord-Norge og en av de han trolig kjente til stammet fra Alta hvor noen fiskere hadde rodd for livet på Langfjorden for å slippe unna nordlyset. Dette harmonerte dårlig med resultater fra tidligere trianguleringsmålinger som viste høyder på flere hundre kilometer. Høyden måtte derfor bestemmes. Utviklingen av fotokamera og telefoni gjorde det mulig for to observatører på to atskilte plasser å kommunisere samtidig som de tok bilder. Det første fotografiet av nordlys var jo allerede blitt en realitet i Bossekop i Finnmark i 1892.

Birkeland bestemte seg for å gjøre egne studier i marken og skaffe seg observasjoner *in natura* som ytterligere kunne stadfeste hans hypoteser, men det krevde to observatorier for å utføre trianguleringsarbeidet. Det naturlige reisemål var Finnmark og Bossekop. Her fant han etter en del strabaser sitt Mekka og Medina. Valget falt på Haldde og Talvik toppene om lag 900 m over havet og ca. 4 km fra hverandre. Haldde ble hovedbasen og her installerte Birkeland seg med assistenter siste vinteren i det 19. århundre.

Det gikk ikke som forventet med trianguleringene, for kameraene var ikke lysfølsomme nok. Birkeland var likevel ikke tapt bak en vogn. Som den utrolig initiativrike forskeren han var, studerte han de magnetiske målingene som ble utført på Haldde og sammenlignet disse med tilsvarende målinger andre steder.

På bakgrunn av disse studiene kom Birkeland fram til at de magnetiske forstyrrelsene som kunne iakttas i forbindelse med nordlys var forbundet med elektriske strømmer i atmosfæren. Fra observasjonene på bakken kunne han ikke i detalj avgjøre banene til strømmene, men han foreslo at de løp inn mot jorda langs magnetfeltet, så horisontalt i atmosfæren langs nordlysbuene og endelig igjen langs magnetfeltet for å slutte strømsløyvene ett eller annet sted i rommet.

Dette arbeidet publiserte Birkeland på fransk. På tittelbladet er det en tegning av et ruvende rent norsk flagg. Boka, som kom ut før unionsoppløsningen, gir leseren et klart budskap om at dette var et norsk anliggende. Her var det norske forskere som viste sin dyktighet og uavhengighet. Men det hjalp så lite, resultatet var ikke publisert i et språk og en type journaler som de dominerende forskere i faget vanligvis befattet seg med. Dermed ble Birkelands arbeider oversatt av mange, og det ble ikke bedre da han ga ut sitt hovedverk i en enda mindre tilgjengelig form for de fleste.

Birkeland utstyrte en ny ekspedisjon vinteren 1902 til 1903 og opprettet bistasjoner på Axeløya på Svalbard, Dyrafjord på Island og Matochkin Schar på Novaja Zemlja i tillegg til at observatoriet på Haldde var i drift. På alle disse stedene plasserte han assistenter som gjorde observasjoner.

Dette var et storstilet prosjekt for sin tid som bar gode resultater. Disse er oppsummert i det monumentale verket *The Norwegian Aurora Polaris Expedition 1902-1903* som kom ut i 1908 og 1913 på Aschehougs Forlag, men som var lite tilgjengelig for de fleste eksperter i nordlysforskning.

I dette verket går han gjennom en rekke detaljer spesielt med hensyn til sine terrella eksperimenter. Med terrella eksperimentet startet Birkeland det vi i dag kaller eksperimentell plasma fysikk, som er eksperimenter med gasser hvor det også er frie elektriske ladninger. Birkeland mente at for å forstå opprinnelsen til universet var ikke gravitasjonskreftene tilstrekkelig, elektromagnetiske krefter måtte også spille en vesentlig rolle. Siden 99.9% av universet består av plasma, aner vi hvilken betydning dette eksperimentet har hatt for forståelsen av elektromagnetiske prosesser i universet.

For forståelsen av nordlyset var studiene av de elektriske strømmene i naturen av største betydning, selv om Birkeland nok bygde sine konklusjoner i hovedsak på terrella eksperimentene. Det er mulig man kunne hevde at han burde holdt seg nærmere til de reelle målingene, men slik var vel Birkelands geni, analogien var en ledesnor som ansporte til de dristigste ideer.

Birkelands arbeider ble fortrent i flere tiår særlig av den engelske dominansen i faget. Den svenske nobelprisvinneren Hannes Alfvén (1908-1995)

stod opp imot dette på 1940-tallet og tok opp igjen Birkelands ideer, og fikk senere følge av japaneren Naoshi Fukushima (1925-2003). Da så de første satellittene utstyrt med instrumenter som kunne registrere jordas magnetfelt i rommet kom tidlig på 1960-tallet, kunne man konstatere at Birkelands antagelse var rett; det flyter elektriske strømmer opp og ned langs jordas magnetfelt ved høye breddegrader i nærheten av Nordlyssonen. I dag utgjør disse strømmene et element i all diskusjon om hvordan nordlyset dannes, og de bærer Birkelands navn.

Birkeland fikk aldri sving på høydemålingene av nordlysene, men de ble ført videre av hans kollega, matematikeren Carl Fredrik Mülertz Størmer (1874-1957). Størmer var en ivrig fotograf og gikk løs på fotografisk triangulering av nordlys med en entusiasme og en stahet som førte til at nordlysenes høyder ble fastlagt en gang for alle. Mer enn 100 000 bilder av nordlys skal han og hans kollegaer ha eksponert, 40 000 av disse ble analysert og høyden av nesten 20000 nordlys ble bestemt. Den midlere høyden ble en gang for alle fastlagt til om lag 105 km.

Fra Haldde til EISCAT

Cand. real. Ole Andreas Krogness (1886-1934) ble ansatt av Birkeland som bestyrer av Haldde observatoriet i 1912. Han flyttet til toppen med familien og sitt kjære piano. I 1915 fikk familien Krogness selskap av venn og kollega cand. real. Olav Devik (1886-1987) med familie. Devik var en tidligere assistent av Birkeland som var blitt engasjert for å sette værobservasjonene i Nord-Norge i system slik at værvarslinga i landsdelen kunne bli sikrere. Dette var en oppgave som særlig fiskere og fangstfolk i nord hadde store forventninger til.

Arbeidsforholdene på Haldde var ekstremt vanskelige og etter at den første pionerånden hadde fortatt seg ble det vanskelig å skaffe kvalifisert personell. For nordlysforskeren ble det tidlig klart at det ikke var noe poeng i å legge et observatorium på en fjelltopp, siden man ikke kom fenomenet merkbart nærmere av den grunn. Rent praktisk var det vanskelig å innhente observasjonsdataene til Haldde fra de meteorologiske målestasjonene på grunn av gjentatte brudd på telefonlinjen til toppen. Krogness og Devik kom derfor snart til å arbeide for at det skulle etableres et institutt på et mer bekvemt sted i Nord-Norge hvor både arbeids- og kommunikasjonsforholdene var langt bedre enn på Haldde.

Våren 1917 vedtok Stortinget enstemmig at det skulle opprettes et geofysisk institutt i Tromsø, mens det magnetisk-meteorologiske observatoriet

på Haldde skulle forbli en underavdeling av dette nye instituttet. I 1918 stod "Geofysen" i Tromsø ferdig og familiene Krogness og Devik brøt opp fra Haldde om sommeren. Krogness ble tilsatt som direktør mens Devik ble leder av værvarslingstjenesten.

Professor Lars Vegar (1880-1963), som var en tidligere elev av Birke-land, flyttet noen av sine følsomme spektrografer fra Oslo til Tromsø hvor han monterte dem på taket til "Geofysen" for å studere de ulike fargene i nordlyset. For Vegar ble det fort for trangt i "Geofysen" og han så seg snart om etter nye lokaler. Med sitt utstrakte internasjonale nettverk, lyktes han i 1927 med å skaffe en bevilgning fra The International Education Board, eller Rockefellerstiftelsen for opprettelse av et Nordlysobservatorium i Tromsø. Tromsøysund og Tromsø kommuner ga gratis tomt ved Prestvannet og Norsk Institutt for Kosmisk Fysikk (NIKF) ble opprettet for å ivareta det formelle ansvar for driften. Bygget stod ferdig i 1928 og cand. real. Leiv Harang (1902-1970) ble ansatt som første bestyrer. Vinteren 1939-40 gjorde Vegar flere vellykkede opptak med spektrografen ved Nordlysobservatoriet som gjorde ham i stand til å bevise at ikke bare kommer elektronene inn langs magnetfeltet og skaper nordlys, men de følges også av protoner. For dette arbeidet er Vegars navn internasjonalt kjent.

Harang fulgte opp i Birkelands tradisjoner og studerte de magnetiske variasjoner ved høye breddegrader og særlig under nordlys. Ved å sammenholde målinger fra blant annet Tromsø og Bjørnøya fant han at de elektriske strømmene i atmosfæren vel 100 km over bakken, skiftet retning fra å være rettet østover tidlig på kvelden til vestover rundt midnatt. Skillelinjen mellom disse strømrøtningene kalles "Harang-diskontinuiteten" til minne om denne pionerinnnsatsen fra Nordlysobservatoriet i Tromsø.

Under Det Internasjonale Polaråret 1932-33 besøkte den engelske fysikeren og senere Nobelprisvinneren Sir Edward Appleton (1892-1965) Nordlysobservatoriet og dette besøket inspirerte Harang til å engasjerte seg i studier av radioekko fra nordlysene. Sammen med den tyske diplomingeniøren Willy Stoffregen (1909-1987), utførte Harang noen av de første observasjoner av slike ekko som senere skulle vise seg å være av største betydning for radiokommunikasjon ved høye breddegrader. Så kom krigen, Stoffregen måtte flykte til Finland og videre til Sverige, Harang ble arrestert og sent til Tyskland og Nordlysobservatoriet ble okkupert av tyskerne nettopp på grunn av studiene av radiomålingene som Harang og hans kollegaer hadde satt i gang. Disse studiene var av spesiell betydning for å forutsi radiokommunikasjonsforholdene på høye breddegrader under nordlysforstyrrelser.

Etter krigen ble aktiviteten på Nordlysobservatoriet gjenopprettet der optiske studier av nordlys, magnetiske observasjoner og radiomålinger av ulike slag ble hovedaktiviteten ved siden av ozonmålinger. Målestasjonen på Bjørnøya ble gjenopprettet i 1946–48, der magnetiske observasjoner er holdt ved like helt fram til i dag. På Isfjord Radio installerte man observasjonsutstyr i 1964. Senere er også magnetiske stasjoner kommet til på Hopen og Jan Mayen. Nordlysobservatoriet flyttet virksomheten fra Isfjord Radio til Ny-Ålesund i 1966. Bakgrunnen for dette var at utbyggingen av ESROs (European Space Research Organization) satellittstasjon i Ny-Ålesund førte til forbedrede kommunikasjonsforhold, og at det ble etablert et miljø der med sterkere forskningstilknytning enn på de øvrige stasjonene på øy-gruppa.

Nordlysobservatoriet holdt sin stasjon i drift fram til 1968 da det inngikk en samarbeidsavtale med Norsk Polarinstitutt som siden har drevet og utvidet stedet til en internasjonal forskningsstasjon for flere disipliner.

I 1978 valgte Fysikkseksjonen ved Universitetet i Tromsø å etablere en Nordlysstasjon i Adventdalen ved Longyearbyen. Denne stasjonen har siden vært i kontinuerlig drift og har også tjent som forsknings- og undervisningslaboratorium for forskerne og studentene på UNIS. Resultatene som er oppnådd ved observasjoner fra Nordlysstasjonen har i hovedsak vært rettet mot fenomenet dagnordlys og har skapt betydelig internasjonal interesse for Svalbard som forskningsplattform i nordlysforskning.

På slutten av 1960-tallet kom flere av de ledende forskerne innen dette fagområdet i Europa sammen for å diskutere mulighetene for å etablere et inkoherent spredningsradar system i Skandinavia for å studere nordlys og den polare ionosfæren. EISCAT (European Incoherent Scatter Radar Facility) ble opprettet ved en avtale mellom de 6 europeiske landene: Finland, Frankrike, Norge, Storbritannia, Sverige og Tyskland. Hovedinstallasjonene med senderanleggene og mottakere for to radarer med arbeidsfrekvenser på henholdsvis 224 MHz (VHF) og 931 MHz (UHF), ble lagt til Ramfjordmoen ved Tromsø, mens mottakere for UH-anlegget ble installert i Kiruna, Sverige og Sodankylä, Finland.

En inkoherent spredningsradar gir muligheter for å observere og studere en rekke fysiske parametere i den øvre atmosfæren mellom 90 km og vel 1000 km over bakken med gode høyde- og tidsoppløsninger. Slike parametere kan være temperaturer av atomer og molekyler så vel som elektroner og ioner. Man kan faktisk måle disse flere ganger i sekundet med høydeoppløsninger på vel 100 meter i det omtalte høydeområdet. Andre parametere som kan måles på tilsvarende vis er massene av atomene og molekyl-

lene og hastighetene av ionene og elektronene, eller vindene av plasmaet i området. Tettheten av de frie elektronene som gir opphav til de observerbare refleksjonene er også en målbar parameter med denne metoden. Som en kuriositet kan nevnes at selv om radarsenderne produserer en effekt på 1.5 MW, tilsvarer styrken av det reflekterte signalet refleksjonene av en liten mynt i en avstand som fra Tromsø til Narvik. For at de observerte signalene i det hele tatt skal kunne benyttes til noe må systemet være mest mulig fri for støy og analyseprogrammene må være ekstremt avanserte for å luke ut alt av falske signaler. Når det er gjort, ligger målingene der med en mengde informasjon som kan benyttes til studier av forholdene i den øvre atmosfæren under nordlys.

Det internasjonale samarbeidet om EISCAT har etter hvert utviklet seg til en stor suksess og man ønsket å utvide aktiviteten til også å omfatte målinger fra Svalbard. Dette var politisk vanskelig så lenge den Kalde Krigen varte, men da denne opphørte i 1989, lå veien åpen for en utvidelse av EISCAT. Resultatene som var oppnådd ved Nordlysstasjonen var av stor betydning for EISCAT-organisasjonen da den bestemte seg for å etablere radaranlegget på Gruve 7-fjellet. I 1994 besluttet så de 6 EISCAT landene seg for å bygge EISCAT Svalbard Radar (ESR). Radaren som opererer på 400 MHz (VHF), ble åpnet i 1996 samtidig som Japan besluttet seg for å slutte seg til det internasjonale samarbeidet med å finansiere ytterligere en antenne.

Fra å være på etterskudd i Europa når det gjaldt radareksperimenter i atmosfæreforskning i forhold til USA på slutten av 1960-tallet, er EISCAT det mest avanserte radaranlegg av sitt slag i verden i dag. Det er det meget gode samarbeidsmiljøet mellom forskere og ingeniører fra flere land som er engasjert i EISCAT som har ført til dette. Spesielt har man ved EISCAT revolusjonert kodeteknikken av signalene slik at de gode høyde- og tidsoppløsningene er blitt mulig, dernest har man i EISCAT utviklet en dataanalyseteknikk som langt overgår hva som var mulig tidligere. Foran oss nå står utfordringen i å samordne optiske observasjoner med radarmålinger for å avsløre hemmeligheten ved noen av de fineste detaljene i nordlyset, nordlysnålene som man kan se som parallelle lysstriper langs magnetfeltet på de mest detaljerte bildene av nordlys med oppløsninger ned til 100 m eller mindre. For å oppnå et bedre samarbeid mellom optikk- og radarstudier av nordlys på Svalbard, skal det optiske utstyret i Nordlysstasjonen i Adventdalen flyttes til en ny stasjon ved Breinosa bak EISCAT-anlegget.

EISCAT er for Norge et enestående prosjekt idet det er det eneste internasjonale grunnforskningsprosjekt hvor vi opptrer som et vertsland i

og med at det meste av installasjonene befinner seg på norsk jord. I følge EISCAT-avtalen skal Norge dekke i underkant av 10% av de årlige driftsutgiftene og siden mer enn halvparten av disse legges igjen her i form av lønninger og tjenester, får vi tilbake mer enn 5 ganger så mye som vi betaler. For det norske totalregnskapet er EISCAT derfor en lønnsom aktivitet og når dette også gir norske forskere anledning til å delta i verdenstoppen på et forskningsområde hvor vi har lengre tradisjoner enn noen, har EISCAT så langt vært en suksesshistorie for oss.

EISCAT må sees som en del av et større nasjonalt nettverk hvor Andøya Rakettskytefelt utgjør et annet viktig element. Helt siden 1962 har norske og internasjonale forskere skutt raketter opp i atmosfæren for å studere nordlys. Denne aktiviteten er i de senere år blitt utvidet til skytefeltet SVALRAK i Ny-Ålesund. Ved rakettkampanjer er det viktig å treffe de riktige forhold i atmosfæren når raketten skytes, hvis ikke vil store verdier kunne gå tapt i et mislykket skudd. EISCAT-anleggene benyttes i denne sammenhengen for å overvåke forholdene og gi opplysninger til de ansvarlige for raketteksperimentet slik at skuddet kan bli mest mulig vellykket. I etterkant benyttes observasjonene både fra instrumentene på raketten og målingene fra EISCAT for å danne seg et best mulig bilde av situasjonen man studerer.

Den nåværende EISCAT-avtalen avsluttes ved utgangen av 2006, men en ny 5-års avtale er undertegnet. Mens Frankrike trekker seg ut er Kina kommet til og Tyskland arbeider for en alternativ tilslutning. EISCAT har også undertegnet en intensjonsavtale med Ukraina som ønsker å slutte seg til i 2008. Sovjetunionen var meget interessert i EISCAT og satte i gang bygging av en egen mottakerantenne i nærheten av Murmansk på slutten av 1980-tallet. Finansieringen falt imidlertid bort med *perestrojka* og antennen ble aldri fullført. Russiske forskere har ofte blitt invitert til delta i eksperimenter på EISCAT og det arbeides nå for at Russland også skal få en mer formell tilknytning til prosjektet.

Siden EISCAT betyr mer for de skandinaviske landene enn for noen av de andre medlemslandene, er det ikke urimelig at vi må påta oss en større andel av utgiftene i tiden framover for å sikre videre drift, derfor har myndighetene i Norge og Sverige bestemt seg for å doble kontingenten fra og med 2007, mens Finland vil øke sin kontingent med en faktor på 2,5 fra samme tidsrom. Dersom EISCAT gjennomfører sine planer for å etablere en ny radar basert på den mest moderne teknologi, vil enda mer bli investert i Norge og de norske gevinstene av samarbeidet blir forsterket tilsvarende.

Om man ser alle de installasjonene vi har i Nord-Norge og på Svalbard som EISCAT, ESR, Andøya raketttskytefelt, SVALRAK, Kongsberg Satellittservice og SVALSAT sammen med miljøene på Universitetet i Tromsø, NORUT og Kongsberg Spacetec under ett, som deler i en større romvirksomhet, er det ingen steder i verden man finner en tilsvarende sammensetning av bakkebasert infrastruktur og ekspertise. Det ligger i dette en utfordring for oss til å utvikle Nord-Norge og Svalbard videre som et internasjonalt senter for romforskning.

Norske fangstmenns overvintringer*

Del 9, 1935-1941

Av Odd Lønø

Bjørnøya 1935-36

Folkene på Radiostasjonen drev litt fangst. Hesten som nå hadde vært på øya i 14 år var like glad i kjøtt. En av karene hadde vært på jakt og fått to gjess. Men det ble ikke noen gåsesteik på dem for hesten hadde klart å få tak i gåsa og spist dem. Bare noen fjær lå igjen.

Fangst: 3 bjørn og 10 hvitrev.

Kilde:

Tromsø, 9.06 og 27.06 1936.

Gåshamna 1935-36. Hornsund syd.

Schønning Hansen og russeren Andrej Hodorka hadde hovedstasjon i Gåshamna og brukte Camp Erna som bistasjon.

Her hadde det på hovedstasjonen vært øvet grovt hververk og tyveri sommeren 1935. Blant annet var flere patenttaljer som skulle brukes til å sette opp fangstbåten med, tatt. Så da mennene om høsten måtte ta båten på land, fikk de en vanskelig og slitsom jobb.

Fangst: 11 bjørn, 15 hvit- og 8 blårev. Fangst av snadd, kobbe og dun ikke gitt.

Fotnote:

* Tidligere er det utgitt om fangsthistorien:

Del 1: 1795-1892, Polarboken 1971-72

Del 2: Jan Mayen, Polarboken 1973-74

Del 3: 1892-1905, Polarboken 1975-76

Del 4: 1905-1910, Polarboken 1993-94

Del 5: 1910-1920, Polarboken 1997-98

Del 6: 1920-1925, Polarboken 1999-00

Del 7: 1925-1930, Polarboken 2001-02

Del 8: 1930-1935, Polarboken 2003-04

Kilder:

Tromsø 30.07.1936.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Hyttevika, Hornsund Nord, 1935-36

Denne vinteren var Anders Sæterdal og Wanny Woldstad alene i Hornsund. De to sønnene til Wanny valgte å gå på skole. Anders og Wanny ble fraktet opp med *Veslekari*.

Snø fikk de allerede i oktober så de kunne bruke hundespennet til å kjøre hjem rekveden med. Allerede i november frøs det is på fjorden, men den ble brutt opp flere ganger. Dette var det femte året på rad Sæterdal lå i Hornsund, og det var den beste vinteren han hadde hatt på Svalbard. Men en og annen storm kom de selvfølgelig ikke utenom. Wanny forteller til Tromsø.

En dag i begynnelsen av november hadde Sæterdal vært ute og røktet terrenget. På hjemturen røk det opp til storm med orkanbyger. Plutselig kom en vindrosse og løftet ham opp i luften og førte han med seg 30 meter og han havnet uskadd ned på stranden. Men han berget revene. Revene hadde han hatt over skuldrene og da luftturen begynte mistet han dem. Han kunne gå tilbake til startstedet å plukke dem opp.

Wanny skjøt fire bjørner den vinteren. En bjørn hadde kommet til bistasjonen Gnålodden. Der hadde den flyttet 4 tønner fulle av salt og en del rekved som var plassert foran døra, brutt seg inn og ødelagt alt bortsett fra en kasse med proviant og sukkerkavring.

Fangst: 15 bjørn og 10 kvitrev. Dette etter Fangstarkivet på Norsk Polarinstitut, men fangsten var trolig større. Så fanget de kobbe og snadd og plukket en del dun og egg.

Kilder:

Tromsø: 15. juli 1936

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut

Nordlys: 15.07.1936

Calypso 1935-36

I midten av august reiste Blomli med *Lyngen* opp til sin 16. overvintring. Det var et trist syn som møtte ham da han kom inn i hytta. Det hadde vært tyver på ferde. Alle kokekar og all ammunisjon var stjålet, og en sekk mel var strødd utover. Ovnene hadde tyvene dratt fram på gulvet og knust.

En belgisk baron som var på besøk på Svalbard ombord i sin båt *Helopolis* hadde vært på besøk i Calypso før Blomli, og han hadde da registrert grovt hærverk og tyveri fra Northern Explorations anlegg som da var solgt til Norge.

Dette hærverket var bare et av mange som ble begått i fangsthyttene på Svalbard i 1930-årene. De fleste ble begått på vestkysten, men enkelte vandaler opptrådte også på østsiden.

Tyveriene og hærverket ble meldt til sysselmannen. Politiet i Troms og Finnmark klarte å oppklare flere av sakene. For tyveriet og hærverket hos Blomli i 1935 ble det reist tiltale mot fem av mannskapet på en skute. Saken kom opp for Lyngen Herredsrett 7. og 10. juli 1939. Hovedtiltalte fikk 60 dagers fengsel, neste fikk 30 dager og den tredje bot på kr. 20,-, subsidiært 10 dagers fengsel. Den siste var ikke tilstede i retten.

Denne vinteren hadde igjen Blomli med seg sin samboer Anna K. Kræmer. Hun kom opp med neste anløp av *Lyngen*. Blomli hadde da fått ryddet opp det meste etter vandalenes herjinger og fått bestilt nye forsyninger. Nå var ikke Anna av den typen som lot seg skremme. Hun satte straks i gang for å få alt i orden. De tre barna til Anna var fortsatt hos sin snille bestemor i Tromsø.

Fangst: 1 bjørn, 58 hvitrev, 9 storkobber og 43 snadd.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Nilsen, Åse Marie: pers. med.

Et anonymisert utskrift fra rettsaken i Lyngen Herredsrett 7. og 10. juli 1939. Statsarkivet i Tromsø.

Tromsø: 13.08 og 19.08. 1939.

Camp Bell 1935-36

Ewald Schmutzler overvintret. Dette var hans 10. vinter alene av i alt 15 vintre på Svalbard. Han var fornøyd med revefangsten, men det ble bare én bjørn enda det hadde vært en del bjørn i terrenget.

For å komme ned til Tromsø lastet han fangsten i robåten og rodde til Kapp Linné. Dette er en farlig strekning å ro hvis det blåser opp, men det gikk bra. På Kapp Linné kapret han kullbåten *Kaprino* da den kom forbi og ble med til Hammerfest.

Fangst: 1 bjørn, 23 hvitrev og litt dun.

Kilder:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Tromsø 16.07.1936.

Bjonahamna 1935-36

August Stenersen og sønnen Helge hadde til Bjørnnes' store forbauselse fått bruke vederlagsfritt hyttene i Bjonahamna og bistasjonen i Gipsvika vinteren 1935-36. Det angret kanskje Hilmar Nøis på for de fanget mere rev enn ham.

Fangst: 39 hvite og 1 blå rev.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitutt.

Sassen 1935-36

Hilmar Nøis kom opp med *Lyngen* om høsten og hadde med seg en ung kar som het Egil Johansen. De slo seg ned som vanlig på Fredheim.

Om våren bygde Hilmar en ny hytte øverst i Sassendalen slik at han kunne utnytte sine hytter i Dunér- og Mohnbukta bedre.

I februar bestemte Egil seg til å ta en tur med sine to hunder til Longyearbyen. Men etter tre døgn kom hundene lausreipa tilbake til Hilmar på Fredheim.

Mens dette hendte kom Edvin Nilsen og Sverre Skoglund fra Gråhuken med Julius Nilsen som måtte til lege i Longyearbyen. Edvin ble igjen i Sassen, mens Hilmar og Skoglund kjørte til Longyearbyen med Julius. Hilmar ville også søke etter Egil og finne ut hva som hadde hendt ham. I Longyearbyen fant de Egil som ble behandlet på sykehuset for forfrysninger i føttene. Det som hadde skjedd var at Egil hadde gått seg vill på veien til Brendtskaret og tullet i tre døgn før han ved hundenes hjelp fant frem til hytta som Store Norske hadde der. Hytta var låst, men han brøt seg inn. Det berget livet hans. Dagen etter skulle han kjøre videre, men mens han var inne i hytta en snartur rømte hundene fra ham med sleden og alt det utstyret han hadde der. Egil måtte gå til Longyearbyen. Det ble en lang og kald tur og han forfrøs føttene. Med behandling ble de bra igjen. Hundene hadde kvittet seg med sleden og tatt veien tilbake til Sassen.

Tidlig i april sluttet Egil av fangsten i Sassen og gikk til Longyearbyen og

tok seg arbeid ved gruveanlegget. Hilmar og han gjorde opp regskapet ved at Egil fikk med seg fem hvitrevskinn som netto for overvintringen.

Etter å ha sluttet av fangsten kom Edvin Nøis fra Gråhuken til Sassen i slutten av april og var der til han og Hilmar dro og hentet Skoglund på Gråhuken til dunfangst på Forlandet.

Fangst: 21 hvite og 1 blå rev. Annen fangst se Gråhuken.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitut

Kapp Wijk, Dickson 1935-36

Som året før hadde Arthur Oxaas med seg Asbjørn Storstad. De arbeidet godt sammen.

Hunden Siff, som hadde fulgt Oxaas i mange år, fikk vanskeligheter med å ta seg fram i bratt lende og på hard skare. Den mistet klørne på labbene, og det hele ble verre og verre. Til slutt var det ikke annen råd enn at den måtte avlives. Storstad skjøt den, for Oxaas greide det ikke. Siff ble gravlagt ved hytta med kors på graven.

Denne vinteren frøs Isfjorden til og de fikk mange besøk i påsken. De kom på skøyter og med sparkstøtting.

De sluttet av fangsten tidlig. Storstad kom med kullbåt til Tromsø 23. mai og Oxaas noe senere.

Fangst: 30 hvite- og 2 blårev.

Kilder:

Oxaas, Arthur 1955: Svalbard var min verden.

Tromsø: 23.05. og 9.06.1936.

Nordlys: 23.05.1936.

Alkhornet 1935-36

Alexander Jürgens var sommerem 1935 igjen på Alkhornet for en ny vinter, men denne gangen sammen med Brynjulf Jensen. Vinteren forløp bra.

Bror til Jensen arbeidet i Longyearbyen. I påsken ville han og to andre fra anlegget besøke de to på Alkhornet. Isfjorden lå frossen og de tok strake veien mot Alkhornet. De hadde med en slede og et par hunder. Da de var kommet halvveis begynte isen å sprekke opp. De søkte med en

gang til lands, men før de kom i land begynte det å danne seg råker. De siste to hundre meterne måtte de hoppe fra flak til flak for å berge seg og sleden. Videre var veien ikke lang til hytta på Alkhornet så de fikk besøke de to karene der. Rikelig med mat hadde de med seg så det ble en bra påske.

I Longyearbyen ble de meldt savnet da de ikke kom tilbake til avtalt tid. I Barentsburg lå tilfeldigvis en russisk isbryter og den ble bedt om å gå over fjorden til Alkhornet for å se etter dem. Så etter åtte dager ble de hentet. Fra Barentsburg gikk de til Longyearbyen.

Jürgens reiste med kullbåt til Tromsø i begynnelsen av juni. Dette var hans tredje og siste overvintring på fangst, alle på Alkhornet. I alt, med årene ved gruveanleggene, hadde han 15 vintre på Svalbard.

Fangst: 21 hvit- og 4 blårev.

Kilder:

Tromsø 22.04, 23.05, 9.06 og 11.06. 1936
Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Kaldneset, Forlandet 1935-36

Sommeren 1935 var Normann Andersen på småfangst med sin lille motorskøyte *Bina* ved Svalbard. Han hadde to mann med som mannskap. Den 7. august kom han inn til Bjørnhamna på besøk. Flere fangstfolk var der da. Til Georg Bjørnnes fortalte han at han hadde lyst til å overvintre, men han hadde ikke penger til utrustning. Turen med *Bina* hadde ikke gitt store overskuddet. Andersen hadde overvintret på Nordaustgrønland så han var ingen nybegynner i faget.

Sitt pengeproblem ordnet han ved at han solgte *Bina* for kr. 1600 i Longyearbyen. Disse pengene kjøpte han utrustning for. I september fikk han frakt ut til Kaldneset. Hytta der hadde han leid av Peder Ullsfjording og ville bruke den til hovedstasjon og fange langs yttersiden av Forlandet. Han hadde med to hunder.

Andersen fikk en vanskelig start, for i løpet av sommeren hadde hytta blitt besøkt av fremmede som hadde tatt med seg alt brukbart av inventaret. Det verste var at komfyren var borte. Et ildsted måtte han ha. Han kuttet et petroleumsfat i to og laget det til en komfyr som virket bra. Til og med brød bakte han i den.

Vinteren ble langt fra den beste og han besluttet å avvikle tidlig (se neste ekspedisjon). Med de skinnprisene som var, regnet han med at resultatet ble som dårlig betalt nødsarbeid.

Fangst: 1 bjørn, 14 hvitrev.

Kilder:

Norma Larsen (datter av Andersen) pers.med.
Bjørnnes, Georg: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitut.
Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.
Tromsø 23.05.1936.

Dawespynten, Forlandet 1935-36

Olaf Lian, som vinteren året før hadde fanget på Alkhorneret, bestemte seg for å forsøke Forlandet. Han fikk med seg Brynjulf Stenersen. I Longyearbyen kjøpte de utstyret. Det var ikke særlig rikholdig for de fikk alt med seg i spissbåten da de rodde utover Isfjorden. Det var en vågal rotur de foretok i en søkklastet spissbåt. Men alt gikk bra og de kom frem til hytta på Dawespynten (Selvågen) som de ville bruke til hovedstasjon. De fanget langs østsiden av Forlandet.

Det var lite rev på Forlandet denne vinteren og de besluttet å bryte av tidlig. Med en gang de hadde slått ned fellene i april ble de enige med Andersen på Kaldneset, om å gå til Longyearbyen.

På en meget kald dag lastet de opp sledene og dro over Forlandsundet på isen. De hadde to hunder. I hytta i St.Jonsfjorden håpet de på å få noe varmt i kroppen. Men det var ikke noe ovnsrør i hytta så de måtte bære ovnene ut i snøen og koke kaffe. Etter denne «kaffekosen» gikk de i ti timer til de nådde bistasjonen til Jürgens på Daudmannsøra. Lian var godt kjent i terrenget fra året før. Dagen etter gikk de til Jürgens på Alkhorneret og senere så langt inn fjorden at de kunne krysse over til Longyearbyen. De kom frem etter fire dager, den 27. mars. Lian og Stenersen tok seg arbeid på anlegget. Andersen reiste med kullbåt og var i Tromsø i midten av mai.

Fangst: 1 blå og 14 hvitrev.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1935-36, Norsk Polarinstitut.
Fangstarkivet Norsk Polarinstitut.
Tromsø 23.05.1936.

Ny-Ålesund 1935-36

Peder Aam og A. Solvik var igjen vakter i Ny-Ålesund. De drev som vanlig noe fangst. Aam røktet et felt fra Fuglefjellet inne i Kongsfjorden og helt rundt til Engelskbukta. Solvik fanget ut fra London til Kamp Zoe i Kongsfjorden.

Mange av revene de fikk var svært fettete i pelsen. Det tydet på at revene hadde levd av en ilanddrevet hval, kvalross eller kobbe. I mars fikk Aam fem rever i Engelskbukta. Noen av disse var fri for hår på halsen og haleroten. På disse stedene var det fullt av flass og hårene i kanten av flekkene var løse. Disse revene, mente Aam, var kommet fra Forlandet, og det tydet på at revene hadde vært bort i gamle giftåter.

De så i alt spor etter fire bjørn. På det ene selvskuddet de satte ut hadde det ikke vært besøk.

Den 15. april jaktet de på snadd. De så da på isen rester etter flere kvitunger (nyfødte snaddunger) som stormåsen og reven hadde drept og spist.

Det er noe som skjer når snadden ikke har snø nok til å lage huler i snøen, men må føde på isen. Måsen starter med å hakke ut øyene på kvitungen.

Fangst: 21 hvite og 2 blå rev, 5 snadd, 60 ryper og 100 egg.

Revefangsten var sikkert større da Solviks fangst bare er nevnt en gang i dagboken.

Kilde:

Aam, Peder: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitut.

Kapp Mitra 1935-36

Sverre Hansen likte seg så godt på Kapp Mitra at han søkte seg dit år etter år. Da han så mulighet for god fangst i Krossfjorden bygget han sommeren 1935 to nye hytter: Den ene i Signehamna i Lilliehöökfjorden (brent av tyskerne i 1943) og en hytte mellom 1. og 2. bre på utsiden av Mitrahalvøya. Derved hadde han et felt på mer enn 30 km å jakte på.

For effektivt å kunne røkte feltet kjøpte han en livbåt med motor, og den egnet seg fortreffelig. Den brukte han til langt ut på høsten. Med et system av taljer og kjetting klarte han å få den på land alene.

Han hadde en teori for revefangsten, og forteller:

Jeg hadde min teori om revens vaner, og jeg hadde godt hell med meg. Jeg regnet med at drektige tisper ville slå seg ned der hvor ungene kunne finne mat. Derfor la jeg ut skrotter av snadd og kobbe på mange steder. Jo mer illeluktende de var jo bedre syntes revene om det.

Et par ganger gikk han seg vill på det flate landet fra Førstebreen og sør til Kapp Mitra. Men det var noe en måtte regne med, mente han, når en glemmer kompasset.

Fangst: Etter fangstarkivet 16 hvitrev. Men selv sier han at han årlig hadde omkring 100 rev, derav 10-15% blå. Han drev også ivrig med sommerfangst. Så det ble en god del snadd, kobbe, dun og egg.

Kilder:

Hansen, Sverre: pers.med.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Bjørnhamna 1935-36

Med en gang Alfred Johansen og Ivar Knutsen hadde sluttet av vinterfangsten og fått satt *Liv* på vannet, gikk de til Longyearbyen og tok opp de samme personene som hadde vært der året før. Det var et familieforetagende som ble drevet fra Bjørnhamna om sommeren. Kona til Alfred, Berntine, organiserte arbeidet i terrenget nær hytta, mens *Liv* gikk på sommerfangst.

I hytta i Bjørnhamna hadde et fransk ektepar, som Alfred kjente fra tidligere, satt inn en ladning med god proviant. Dette hadde nå skjedd i mange år så de regnet med det denne gangen også. Men hele depotet og fangstredskaper til en verdi av kr. 100,- var tatt av tyver.

Da sommerfangsten var slutt og «sommergjestene» satt ombord i *Lyn-gen*, og *Liv* var satt på land gjorde Alfred og Ivar seg igjen klar til en ny vinter.

Fangst: 38 hvite- og 1 blårev. Sommerfangsten ikke gitt.

Kilder:

Hårstad, Barleif: pers.med.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Tromsø: 29.08.1935.

Biskayerhuken 1935-36

Som vanlig var Sven Olsson igjen å finne på Biskayerhuken, nå i samfangst med Kyrre Sørensen som bodde det meste av vinteren i hytta på Flathuken. Fangstfeltet var det samme som tidligere, og noe spesielt hendte ikke denne vinteren.

Som vanlig om sommeren reiste Olsson ned til Longyearbyen for å koble av noen uker. Som tidligere innrettet han seg i et av husene i Moskushamn (Hiorthamn). Da noen besøkte ham den 12. juli var han alvorlig syk. Han ble ført over til sykehuset i Longyearbyen. Der døde han samme dag av et mageonde. Noen mente han døde av sult.

Dermed var det slutt for den trauste karen som kom fra Sverige og som tapte sitt hjerte til fangstlivet på Svalbard.

Fangst: 5 bjørn, 41 hvit- og 11 blårev, 5 kobber og 200 snadd.

Kilder:

Moberg, Arvid, 1960: Svalbards sønner. Eides Forlag

Sørensen, Kyrre: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitut.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Goldberg, Fred 2002: Den legendariske fangstmannen «Stockholm-Sven». Svalbardposten nr. 50.

Gråhuken og Roosneset 1935-36

Edvin Nøis, som hadde vært nede på fastlandet en vinter, bestemte seg for å overvintre på nordsiden. Sammen med sin bror Julius Nilsen ble de satt i land fra D/S *Lyngen* i slutten av august på Gråhuken og Roosneset.

I midten av september kom de roende inn til bunnen av Wijdefjorden (Austfjord) for å hente Schjølberg Nilsen og Sverre Skoglund, som etter planen skulle komme etter med *Lyngen*. Etter å ha ventet i tre dager i den nye hytta, Overgangshytta, som Bjørnnes hadde bygd, rodde de derfra da ingen kom og det var gått over avtalt tid.

Den 21. oktober kom Skoglund (24) alene gående utover langs Austfjorden og møtte Bjørnnes. Schjølberg hadde fått blindtarmsbetennelse og måtte reise tilbake til fastlandet. Fra Sassen hadde Hilmar Nøis fulgt Skoglund til toppen av Mittag-Leflerbreen. Skoglund, som var helt ny og ukjent i terrenget, fant likevel i mørket frem til Overgangshytta. Han hadde med seg to hunder. Bjørnnes på Austfjordnes hjalp ham og rodde ham fra Krosspynten til Gråhuken hvor han sluttet seg til de andre.

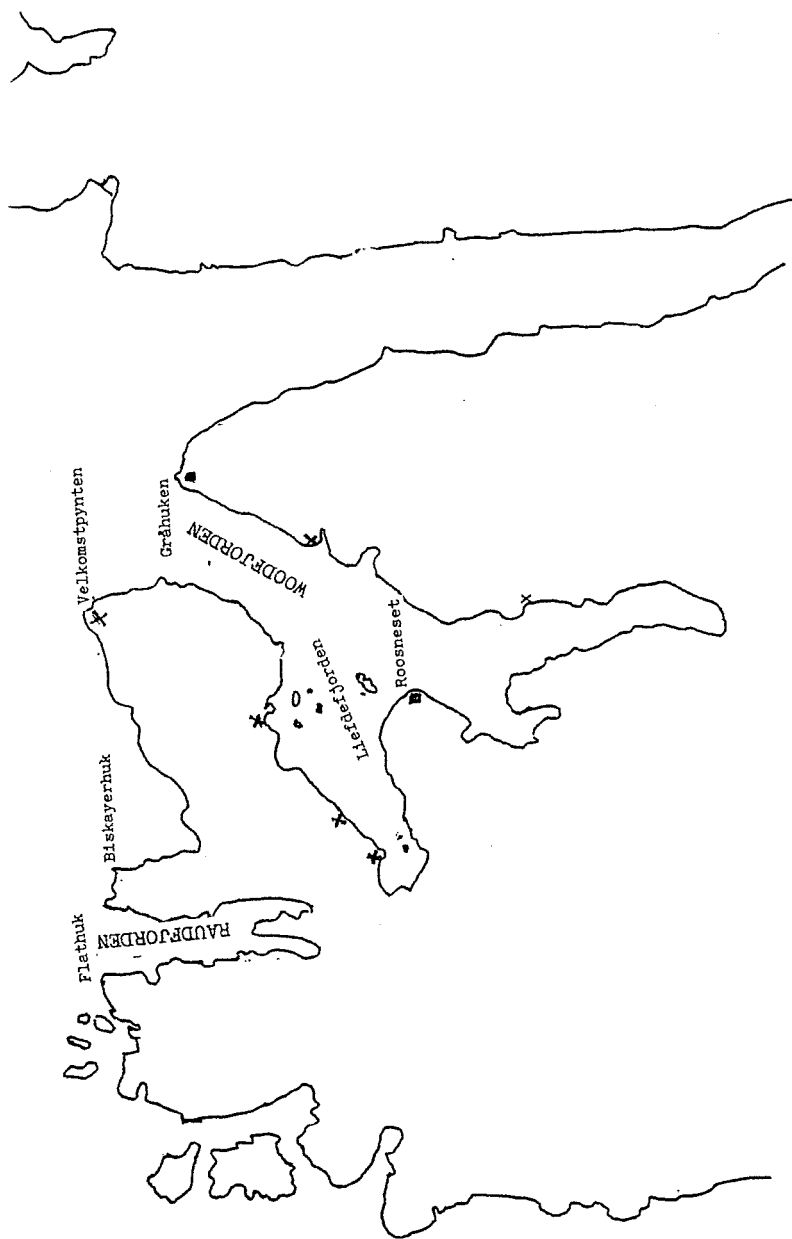
Oxaas og Sven Olsson (til høyre) utenfor hytta på Flathuken i 1930. «Siff» er med.

Sven Adolf Olsson, kjent av alle på Svalbard som Stockholm-Sven, var født i Sverige i 1884. Han kom til Longyearbyen i 1916 og tok seg arbeid i gruva. Samme året var han utsatt for en ulykke og fikk et steinras over seg. Han ble stygt skadet i ansiktet. Det er mulig at denne ulykken gjorde at han aldri reiste fra Svalbard. Etter ulykken arbeidet han med forskjellig ved gruveanlegget til 1925. Da bestemte han seg for å bli fangstmann. Vinteren 1925–26 fanget han sammen med Karl Eliassen på Biskayerhuken. Neste vinter fanget han i Billefjorden. I 1927 kjøpte han hytta på Biskayerhuken og her vintret han hvert år til sin død. På Biskayerhuken likte han seg så godt at han omtalte hytta som MITT HEM. Av de 10 vintrene på Biskayerhuken vintret han fire alene.

Om somrene var han hvert år en ferietur i Longyearbyen som han karakteriserte som En perfekt hovedstad med alle bekvemmeligheter, fruentimmer ochså.

Sommeren 1936 var han som vanlig i Longyearbyen og som vanlig bodde han i et hus i Moskushamn. Her ble han syk og ble lagt inn på sykehuset. Her døde han den 12. juli. Journalist Arvid Moberg har gitt den legendariske fangstmannen en god omtale:

Sven ante seg ikke selv mye. Et av hans tilnavn var «Tynn-Sven». Han fikk en vakker gravferd. Den staseligste jordfesting som har funnet sted på Svalbard. Presten var på ferie så sysselmannen Marlow forrettet, og ved graven talte direktøren for Store Norske, Einar Sverdrup. En lang prosesjon fulgte kisten.

Hyttenes plassering tegnet inn av Edvin Nøis.

De brukte husene på Gråhukuken og Roosneset til hovedstasjoner og i alt fem bistasjoner i Liefdefjorden og Woodfjorden. På grunn av sørpe og dårlig is fikk de ikke røktet fellene som de skulle fra Roosneset. Da de rodde derfra den 8. desember og ut til Gråhukuken var det umulig å komme tilbake før i slutten av februar.

I februar kom de tre med hundespenn fra Gråhukuken til Bjørnnes på Austfjordnes. De fortalte at de var på vei til Longyearbyen med Julius. Julius, fortalte de, «ble plutselig så rar av seg». Det var tydelig at han igjen hadde fått nerveproblemer. Etter en besværlig tur som tok nesten tre uker var de tilbake. Julius hadde fått arbeide i Longyearbyen så han kunne «matfange» seg til han kunne reise til fastlandet. Julius måtte også i 1935 slutte av fangsten og bli hjulpet til Longyearbyen da han overvintret alene i Dunérbukta.

I midten av april sluttet de av fangsten og gikk sammen med Ritter og Bjørnnes til Longyearbyen. Skoglund ble igjen der nord. Edvin dro sammen med Hilmar Nøis med en gang det var mulig til Gråhukuken og hentet Skoglund. Derpå dro de alle tre til Forlandet på dunfangst.

Fangst: 47 hvite og 13 blå rev (da de var avskåret fra å røkte fellene i perioder hadde de i tillegg 10 hvite og 3 blå rev oppspist), 10 storkobber, 80-90 snadd, 200 kg dun og 500 egg. I løpet av vinteren hadde de sett 5 rein.

Kilde:

Edvin Nøis pers. med.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitutt.

Krosspynten 1935-36

1934-35 overvintret tyskeren Hermann Ritter sammen med sin kone på Gråhukuken. Da *Lyngen* i slutten av juli 1935 kom til Gråhukuken, kom Ritter og frue ombord. De så magre ut og fru Ritter klaget over at de hadde hatt kost med som var for vitaminfattig. De ble begge med til Sørgattet hvor Ritter gikk i land og fru Ritter ble ombord for å reise hjem til Tyskland.

Ritter hadde bestemt seg for å ta en vinter til og 10. august kom *Liv* til Bjørnhamna med hans vinterforsyning. *Liv* fraktet Bjørnnes og Ritter videre. Ritter var ikke helt sikker på hvor han skulle overvintre. Først bestemte han seg for Bangenhuk, men da de hadde fått utstyret hans fra Gråhukuken ombord, ble det Krosspynten. Han hadde med seg to hunder og motorbåt.

Ritter innrettet seg etter beste evne i hytta på Krosspynten. Den var langt fra blant de beste. Det er dårlig med rype på vestsiden av Wijdefjorden så i september kom han en tur over til Austfjordnes for å skyte snadd og rype. Han klarte 18 ryper.

Den 5. desember rodde Bjørnnes på besøk over fjorden til Ritter. Det fantes ikke is i fjorden. Til da var fangsten elendig - en hvitrev. Bjørnnes mente det dårlige resultatet skyldtes at Ritter hadde hundene sine med seg da han røktet fellene. Ritter hadde skutt en håkjerring som kom svømmende med ryggen over vannet, og til hans store forbauselse hadde håkjerringa to store ærfugler i magen.

I midten av mars, etter et uvær som hadde vart i 8 dager, var hytta så kald at det ikke var til å holde ut, så Ritter tok en tur til Bjørnnes for å varme seg.

Siden han hadde det kaldt i hytta, tok han etter dette en tre ukers tur med hundene og besøkte fangerne på Kapp Wijk og Sassen.

Som de andre fangerne der nord, sluttet Ritter også tidlig, og den 15. april flyttet han over til Austfjordnes. Derfra gikk han sammen med de andre til Longyearbyen, men han tok ikke turen innom Sassen som de andre fire, men kjørte fra Gipshuken over til De Geerdalen og videre til Longyearbyen. Ritter hadde nå vintret tre år sammenhengende og han reiste nå til Tyskland. Under overvintringene hadde han utført meteorologiske observasjoner for Tromsø Geofysiske Institutt.

Fangst: 5 hvite og 1 blårev, og 1 kobbe.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitutt.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Tromsø: 23.06.1936.

Austfjordnes 1935-36

Etter et år i Tromsø var Georg Bjørnnes igjen å finne på sitt fangstfelt i Wijdefjorden. Fra Tromsø reiste han med *Lyngen* til Sørgattet (Bjørnhamna). Han fremhevet at det var en stor forbedring i forhold til å reise med fiske- og fangstskuter, og så var det billigere. Fra Sørgattet fraktet Alfred Johansen utstyret hans med *Liv* til hovedstasjonen Austfjordneset. Den 13. august var han på land, og alt var i orden i hytta.

Bjørnnes bygget en ny hytte helt inne i bunnen av Austfjorden. Den var beregnet til overnatting når en skulle til og fra Longyearbyen. Den fikk

navnet Overgangshytta. Feltet til Bjørnnes var nå fra bunnen av Austfjorden langs hele østsiden av Wijdefjorden 80-90 km utover. Lenge før vinteren satte inn hadde han feltet klart. Han brukte noen sakser etter reven og han forbedret dem:

Den påfølgende uke holdt jeg meg hjemme hvor jeg gikk på rypejakt og forandret trampekasse om til avtræksakse ved at fjerneplaten og i stedet laget nye avtræksanordninger oppfunnet av meg selv.

Han skjøt noen snadder og det meste av skrottene la han ut til reven for å holde dem i terrenget, men reven visste også å finne frem:

Søndag 13 ds. (oktober) kom jeg indover til «Flatøra». Ræven hadde spist opp hele snadden som jeg la ut den 8. ds. og desuten gravet sig under dørstokken ind i gangen og spist opp agnet av ca. 50 matpinner.

Den 28. september, da han kom roende til hovedstasjonen, fikk han se fire karer stå i fjæra og vinke til ham. Det var fire menn som fangstskuta *Viking* hadde satt i land på Wilhelmøya og Nyströmøya i Hinlopenstretet for å fange kobbe, snadd og levende rev. Avtalen var at *Viking* skulle hente dem 20. august, men den kom ikke. De bestemte seg for å ta seg frem til Longyearbyen da de hadde svært lite mat. Fra bunnen av Lomfjorden klarte de å ta seg over fjellet og fant frem til Austfjordneset. Bjørnnes stelte for de sultne karene på beste måte. To dager senere gikk de videre til Oxaas på Kapp Wijk og derfra til Longyearbyen. (Historien er omtalt i Polarboken 1971-72).

Den 7. november var han ferdig med å sette opp alle feller og sakser og fremover gikk tiden til å røyke feltet. Det kan blåse hardt i Wijdefjorden. Den 21. nov. skrev han:

Kulingen øket til liten storm om natten. Det var umulig at sove. Jeg laa fuldt paaklædd paa kjoen, og ventet hvert øieblik paa at stormkastene skulle ta hytta.

Det var lite is i fjorden, og det skapte også vanskeligheter:

Den 11 ds. (januar) kom jeg til Gletscherhytta som er ytterst i terrenget. Isen over Gletscherbugta var saapas sterk at jeg vaaget at gaa over den, men da jeg skulle tilbake igjen en par dage efter var isen borte og jeg blev liggende fast i Gletscherbugta helt til den 17 ds. . . Imidlertid tyknet og frøs sørpen til etterhvert, tross mildværet, saa jeg vaaget et forsøk den 17. mens isen endnu var saa tynd at jeg kunne slaa geværkolben igjennem med et støt. Jeg la mig da ned paa isen og krøp som en bjørn paa alle fire, men når jeg kjendte hvorledes

isen gav sig op under mig, saa var det bare at øke farten for at fordele trykket. Paa den maaten kom jeg endelig over bugten og glad var jeg.

Bjørnnes hadde av og til kontakt med de andre fangerne som lå der nord. Først og fremst Ritter på Krosspynten, men også de tre som lå på Gråhukken. Den 1. februar kom Edvin Nøis og Sverre Skoglund med hundespenn og med seg hadde de Julius, bror av Edvin, som de måtte hjelpe til Longyearbyen da han hadde alvorlige nerveproblemer.

Bjørn hadde Bjørnnes besøk av på hyttene noen ganger og de gjorde en del utgang. I Gletscherhytta hadde den spist opp alle rypene. I mars fikk han skutt en og fikk en «delikat bjørnebiff til middag».

Etter avtale avsluttet alle der nord fangsten tidlig, og den 18. april dro et følge på fem mann (Hilmar Nøis var kommet fra Sassen) og tre hundespenn fra Austfjordneset til Overgangshytta og videre til Longyearbyen. På veien var de innom flere små hytter og Bjørnnes forteller om besøket i Ebbadalen:

Efter at de andre hadde kjørt, ordnet jeg op i hytta og fulgte derpaa efter. Midt paa breen naadde jeg dem igjen og tok derpaa en gjenvei ned til hytta ved Ebbadalen for at fyre i ovnen og koke kaffe eller te til de andre kom ned. Mittig-Leflerbreen var nesten helt snebar og av den grund meget vanskelig at kjøre nedover med hundene. Alle spenn kom dog skadeløs ned og kom frem til hytta 1 time efter mig. Da ovnen var sotfull og ikke vilde trække hadde jeg vanskelig for at faa op varme. Til at begynde med blev hytta full av røk, når dertil kom at hytta helt manglet vindu, var opholdet der ikke særdeles behagelig. Efter en lang og møisommelig fyring blev det dog nogen varmegrader i hytta, og jeg fikk da endelig kokt te som vi drak i skinnen av en osende lampe, hvorpaa vi «kveilet» os for natten som vi best kunde. Jeg og Hilmar i den eneste seng som fandtes og de øvrige i hver sin sovepose paa gulvet.

Den 26. april var Bjørnnes i Longyearbyen, men måtte vente helt til 20. mai før han fikk skyss med kullbåt til Norge.

Fangst: 1 bjørn, 50 hvite og 5 blå rev, 1 kobbe, 20 snadd, 370 ryper og 7 gås. Bjørnnes angir kvaliteten på reveskinna sine: 27 første sort, 12 anden sort, 9 tredje sort og 7 vrak. Pris i Tromsø var 200 kr. for prima blårev og 60 kr. prima hvitrev.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitut.

Nordautlandet, Oxfordekspedisjonen 1935-36

Karl Bengtssen, som sommeren 1935 var 56 år gammel, hadde planer om å gi opp fangstlivet, men da han fikk spørsmål om å bli med som altnulig-mann på den engelske Oxfordekspedisjonen sa han ja. Sysselmannen hadde anbefalt ham.

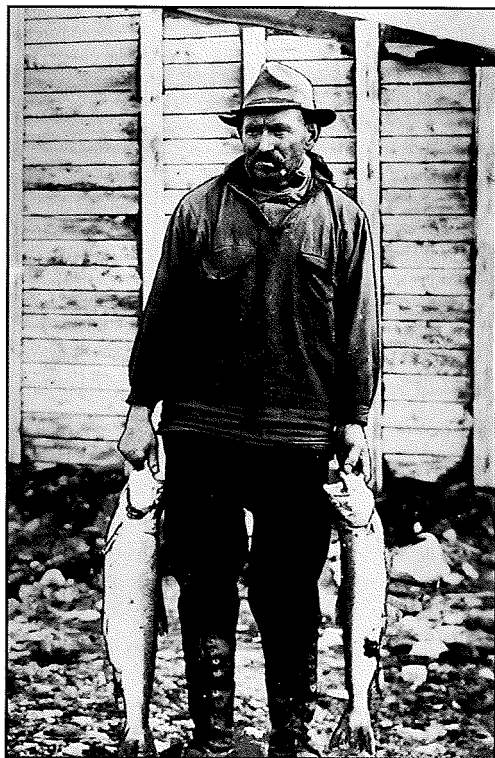
Ekspedisjonen kom til Nordautlandet i august. Noe av det første de gjorde var å flytte hans hytte, som han hadde satt opp i 1933 i Brennevins-fjorden, helt inn i bunnen av fjorden og bygge den til en hovedstasjon for ekspedisjonen.

I løpet av høsten så Bengtssen seg tid til å bygge en liten hytte på nordsiden av fjorden. og da fjorden en dag blåste fri for is fikk han hjelp til å frakte hytta over fjorden og sette den opp der den første var blitt tatt vekk. Hytta var bygget av det som var for hånden og lederen for ekspedisjonen A.R. Glen forteller om den:

Hytta var en forunderlig fremtoning laget av bord fra kasser og et seil, størrelsen 5 x 5 fot og 6 fot høy fremme. Taket skrådde ned til 4 fot og 6 tommer bak. Inne hadde han klart å få plass til en køye, et bord og en ovn. Døra var en luke to fot i firkant i hvilken en trede seg inn og ut med hodet først. I England ville en ha nølt med å ha en gris eller et halvt dusin kyllinger i den, men i Nordautlandet skulle det være hans hovedstasjon i fire måneder.

Her flyttet Bengtssen inn i november og levde der alene til mars. Han satte opp 60 feller, og brukte også hytta på den andre siden av halvøya som bistasjon. Lite proviant og brensel hadde han.

I desember skadet han håndleddet alvorlig en dag

Bilde av Bengtssen i Glen-Oxfordekspedisjonen.

da han var ute for å se etter fellene. Håndleddet ble betent, og han klarte med nød og neppe å hugge ved. Allikevel gikk han ikke til engelskmennene for å få hjelp.

Det var meget dårlig vær. En storm var så faretruende at han lå fullt kledd klar til å tre seg ut av døra hvis hytta skulle blåse bort. Om høsten holdt han på å drukne. Den lille båten hans hvelvet idet han skulle ta inn en snadd.

Fra mars måned deltok Bengtssen igjen i ekspedisjonen. I juli var han sammen med Glen i Rippfjorden. Her viste Bengtssen sin ferdighet ved å lage en båt av en hundeslede og telt. Dessverre mistet de den noen dager etter. Men Bengtssen fant da frem til bistasjonen som stod igjen etter Rudi og Knoph, og med materialer fra den og noen luftmadrasser laget han en båt igjen. Den berget de seg i til de kom i kontakt med et ishavsfartøy.

Fangst: 9 hvitrev.

Kilde:

Glen, A. R.: 1937: Under The Pole Star. Methuen Publishers London.

Halvmåneøya 1935-36. Ny rekordfangst av bjørn.

Da Gunnar Knoph og Henry Rudi forlot Rippfjorden sommeren 1935 hadde de ønske om enten Kong Karls Land eller Halvmåneøya. På grunn av ishindringer ble det Halvmåneøya. Beretningne her er etter dagboken til Knoph.

Ti dager etter at de hadde forlatt Rippfjorden ble de satt i land. Huset som Petter Trondsen hadde bygd i 1906 var i en elendig forfatning, men de hadde med materialer nok til å reparere det med. De satte også opp en bistasjon på Edgeøya, men den ble ikke brukt på grunn av ishindringer.

De visste det var en god bjørneplass og de håpet på storfangst. Allerede i midten av september fikk de drivis og den 24. fikk de første bjørn. De hadde satt ut 23 selskudd. De fikk noen bjørner og var fornøyde over å ha komme så tidlig i gang. Men vind og vær skiftet og drivisen og bjørnen ble derved borte. Humøret dalte noe. Dagboken 7. november:

Nei, Kong Karl skulle vi vært på. Der er det nok både is og bjørn nu.

Først i desember kom det is rundt øya og fangsten tok til igjen. Februar ble måned med humøret på topp. I alt fikk de 54 bjørn, den måneden. Litt ekstra spennende var det 15. februar:

I sørbukta kom jeg litt før Rudi, og fikk se en to års unge som satt atmed et selvskudd hvor moren hadde gått på. Den la på sprang mot sjøen (nyisen). Jeg skjøt, men traff den først dødelig da den var kommet ut på landkallen. Jeg satte fra meg rypesekken og begynte å flå. Jeg bruker alltid å se meg om når jeg står slik, og jeg hadde nettopp sett opp da jeg hørte Rudi sette i et skrik. På tonen hørte jeg at det var fare på ferde, spratt opp og så en stor bjørn ca. 15 meter fra meg på nyisen. Den stoppet litt i farten av Rudis skrik, men fortsatte så fortore enn før mot meg. Jeg hadde da fått tak i geværet og skulle til å skyte da det smalt fra Rudi. Jeg skjøt umiddelbart etter. Bjørnen gikk dessverre gjennom isen og ble liggende der. Vi får den vel neppe opp derfra. Det var en stor rusk som antagelig hadde kommet til å ha slått meg flat hadde ikke Rudi skreket. Ja, det var ikke langt unna den gangen.

De hadde som mål 100 bjørn, og det hadde de 7. april. En bjørnunge fikk de 2. april:

Gikk sydterrenget. Ved 4. selvskudd gikk jeg ut på isen for å prøve meg på en snadd, men fikk den ikke. På turen til lands fikk jeg se spor etter en nyfødt unge, og på land fikk jeg se at Rudi hadde fått tak i den. Den var så liten og forkommen. Jeg ga rypesekken til Rudi, og han bar ungen hjem. Den var ualmindelig snild, vissnok en hanne etter hodet å dømme. Rudi gikk deretter sydterrenget rundt, men fant ikke moren.

Bamse som den ble kaldt, ble like tam og huselig som Fia i Rijpfjorden hadde vært. Den 13. april:

Jeg gikk en liten tur med Bamse. Den så seg nokså forbauset om, især hundene interesserte den seg meget for. Vi har satt halsbånd på den. En renslig kar, den fortsetter med å gjøre sine fornødenheter i gryten. Det er fint for oss, bare å tømme.

Revefangsten brydde de seg ikke om. Det var noen få streifere som kom til øya. De satte likevel opp noen feller. 20. mars:

Sat opp noen revefeller. Ja, vi hadde en sjelden gjest på besøk. En hvitrev som antagelig hadde sett sitt speilbilde i vindusruten, gikk til angrep på glasset. Den gjorde et par hugg mot vinduet så vi trodde den skulle knust det. Den ante dog uråd og trakk seg skynsomt tilbake da Rudi kom til med haglen.

Rudi fikk en alvorlig spekkfinger*. 20. januar:

* I Nordlys 16. februar 1936 har lege Axel E. Mathiesen, Ålesund, som har skrevet en avhandling om spekkfinger, en artikkel om sykdommen: Det er en yrkessykdom som skyldtes smitte fra syke seler. Og smittes bare fra seler. Inkubasjonstiden er 8-14 dager. Det er lette og alvorlige tilfeller. Vanligvis går lidelsen tilbake etter kort tid, og fingrene blir normale igjen. Men ikke i få tilfeller griper lidelsen over på selve leddkapselen og spiser fullstendig opp benene. Leddene i fingeren blir stivt og er i veien for arbeidet, og fangstfolken ber ofte om å få den amputert.

Rudi har hvist fått seg en spekkfinger. Han prøvde å skjære den, men tror ikke den er moden ennå.

Den 28. januar:

I dag gikk det endelig hull på fingeren til Rudi. Det sval ut av seg selv. I det siste har han badet den i varmt, sterkt grønsåpevann. Den var så tykk som en pølse.

Fingeren ble bra omsider:

Provianten var ikke mye variert denne vinteren. Den 14. desember:

Ja, idag spiste vi de siste potetene og den siste fisken, kveitehodene. Så det er nå bare bjørnen vår lit står til, men det kan bli lenge før vi får noen. Det er jo isfritt rundt øya.

Men det går an å leve av landets produkter, selv om det er fredet. 29. januar:

Returnerte langs yttersiden hjem Tvers av huset kom jeg på ferske reinspor til min store forbauselse. Fulgte det en km. og fikk da se 3 rein. De så vare ut. Da de begynte å komme mot meg la jeg meg ned ferdig til å skyte. De kom nærmere, antagelig for å få vært av meg. Så mørkt som det var måtte jeg ha dem på nært hold for å treffe. -- Ja, nå blir det mye god mat en stund - det har det jo ikke vært rart hittil. Bare bjørnekjøtt.

Om våren fikk de en travel tid. Mange uflådde, frosne bjørner lå rundt i terrenget. Det var fare for å få berget og spekket alt.

Den 24. mai fikk de besøk av en selskute og fikk noe proviant. En måned senere ble de hentet.

Detaljert regnskap fra rederen har Knoph tatt vare på. Det er interessant å se hva to fangstmenn kunne få ut av et års overvintring.

Fangst i Rippfjorden kr. 2.512,06. Fangst på Halvmåneøya kr. 16.603,04. Alle utgifter, proviant, tobakk, brennevin osv. for to år kr. 3.394,63. Av samlet fangst tok rederen 50% for utlegg og frakt. De to fangerne fikk hver utbetalt netto kr. 3.081,46.

Fangst: 114 bjørn, 1 levende bjørneunge og 1 blårev.

Kilder:

Knoph, Gunnar: Dagbok 1935-36. Norsk Polarinstitut.

Rudi, Henry: pers.med.

Kvalpynten 1935-36

Harald Wallum og Hans Andersen vintret på Kvalpynten. Bortsett fra at det ble lite fangst hadde de hatt det helt utmerket.

De hadde planlagt å bruke hytta i Keilhaubukta til bistasjon. Men da de kom dit for å sette terrenget i stand hadde det vært folk og begått hærverk av verste slag. Saker som kokekar, verktøy, 4 tønner og en del proviant, som Wallum hadde lagt i igjen fra året før, var borte. Da de ikke hadde materialer til å reparere med kunne de ikke bruke den, og gikk derfor glipp av fangst.

Mens karene på Halvmåneøya hadde gjort rekordfangst var disse to uheldig med isforholdene. Først i januar fikk de litt is og alle bjørnene ble tatt etter den tid. Fangsten etter snadd og kobbe ble også dårlig.

Fangst: 12 bjørn og 13 rev.

Kilder:

Tromsø 20.07 og 30.07.1936.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstittut.

Gåshamna, Hornsund syd 1936-37

Sommeren 1936 reiste Schønning Hansen alene fra Longyearbyen ombord i sin 27 fot motorbåt til sin syvende overvintring. Som vanlig hadde han hovedstasjon i Gåshamna og bistasjon på Camp Erna. Vinteren forløp som vanlig.

I juli lastet han sin fangst, 2 hunder og 6 hvalper ombord i motorbåten for å gå til Longyearbyen for å selge fangsten og ruste seg ut på ny.

Da han kom ut for Bellsund kom han inn i tykk tåke, og han fant det uråd å fortsette nordover i det vanskelige farvannet opp til Isfjorden. Han valgte å gå inn Bellsund for å vente på bedre vær. Men så stanset motoren og han drev hjelpeløs inn i steinene utenfor Lågneset. Her hogg båten i steinene og den ble sterkt ødelagt. Kjølen brakk, roret ble bøyd og døren til rorhuset ble slått inn. Båten fikk stor lekkasje og den holdt på å kantre. For å berge seg måtte han kaste ut av båten alt tungt, deriblant alle bjørneskinna og bensintanken. Etter seks døgn klarte han å få rodd båten med hundene ombord inn til Camp Bell. Herfra tok han seg fram til Longyearbyen.

Fangst: 7 bjørn, 6 hvit- og 1 blårev. Kobbe og snadd ikke oppgitt. Alt gikk tapt.

Kilder:

Tromsø 3. august 1937.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Hyttevika, Hørnsund nord 1936-37

Som vanlig var Anders Sæterdal og Wanny Woldstad i Hyttevika høsten 1936. Men denne vinteren ble det igjen trangt om plassen i hytta for Sæterdal hadde med seg sine to barn, Fredrik (14) og Emilie (16). Dette var femte året på rad og siste vintring for Wanny.

Høsten 1936 var det masse ryper i Hornsund. Mye rev var det også. Men rett før revefangsten begynte forsvant revene av en eller annen grunn så fangsten ble bare 1/3 av fangsten året før. Rypene ble i Hornsund, og de gangene de gikk på jakt gikk Sæterdal og Fredrik foran og skjøt, mens Wanny og Emilie gikk bak og samlet rypene i hver sin sekk. Senere kjørte de fangsten til hytta med hundespenn.

Det var mye dårlig vær om vinteren og våren kom sent så det ble lite dun.

De ble fraktet med sysselmannsskøyta til Longyearbyen. Derfra kom de til Tromsø med *Lyngen*.

Fangst: 20 bjørn, 15 hvitrev, 1 levende hvitrev, 3 kobber, 12 snadd, flere hundre ryper og en del egg og dun.

Kilder:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Tromsø: 24.07.1937.

Nordlys: 24.07.1937.

Van Keulenfjorden 1936-37

Harald Wallum, som nå hadde vintret på Kvalpynten i to sesonger og hver gang vært uheldig med isforholdene og fått lite fangst, ønsket seg et annet fangstfelt. Det måtte ha vært trist for Wallum og få vite at karene på Halvmåneøya i det samme år hadde fått rekordfangster. Wallum bestemte seg for å vintre på Hopen. Der kunne han konkurrere med karene på Halvmåneøya om bjørnene.

Wallum fikk med seg Johan Nilsen og de dro nordover med *Fakstind* den 13. august. På grunn av dårlig vær og grov sjø klarte de ikke å komme på land på Hopen. De bestemte seg for å gå til Kvalpynten. Det ville bli

den tredje vinter på rad for Wallum. Men det var jo en fordel at han kjente terrenget ut og inn og at hyttene var i orden. Men de kom ikke i land der heller.

Wallum ville vintre og han bestemte seg for å gå til Hornsund. Men der var både nord- og sydsiden allerede opptatt. De returnerte til Tromsø.

Wallum hadde ikke vært mange dagene i Tromsø før han igjen var ombord i *Fakstind* på vei til Hopen på ny. Denne gangen hadde han som fangstkamerat Guldbrend Nikolaisen. Det samme gjentok seg, de kom ikke på land denne gangen heller, hverken på Hopen eller Kvalpynten.

De bestemte seg for å finne seg et ledig fangstfelt, for å overvintre i Tromsø hadde de ikke lyst til. De gikk til vestkysten og inn til Van Keulenfjorden. Der var det ledig og i dette området hadde Wallum vintret fem år tidligere. Hvilke hus de benyttet er ikke oppgitt, men Ingvald Svendsens store hus, som ble brukt om sommeren under kvitfiskfangsten, sto tomt. Trolig var de en tur inn til Svea også.

De ble hentet til Longyearbyen av skøyta til sysselmannen, og derfra reiste de med *Lyngen* til Tromsø.

Fangst: 1 bjørn, 11 hvitrev, 2 kobber og 12 snadd.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Tromsø: 13.08 og 24.07.1937.

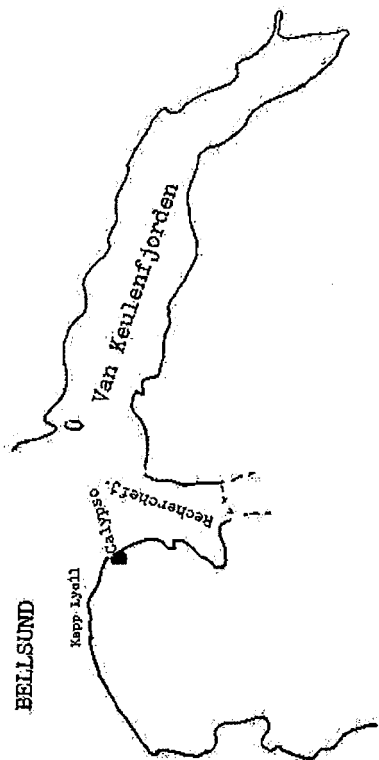
Nordlys: 22.08.1936 og 24.07.1937.

Calypso, Recherchefjorden 1936-37

Ole Iver Blomli overvintret denne sesongen i Calypso, men han ble ikke alene, for opp med *Lyngen* kom hans samboer Anna Kræmer som hadde med seg sine tre barn Harald (11 år), Åse Marie (13 år) og Gastor Kræmer (15 år). I de store hus i Calypsobyen var det rikelig med plass til alle sammen. Husene stod etter at The Northern Exploration Company Limiteds prøve-drift var avsluttet. Kullhaugene som lå igjen brukte Blomli til brensel i mange år. Blomli brukte en bistasjon som lå ut mot Kapp Lyell.

Vinteren forløp normalt. Guttene ble lært opp til å ta del i fangsten og røktet terrenget nærmest hovedhuset. De fikk lære hva fangstmanslivet hadde å by på, Harald forteller:

Ut på vinteren slapp vi opp for det aller meste av proviant og levde etter den tid mest på kobbekjøtt. Det var ikke for mye av det heller enkelte ganger. Skårunger (måse) skjøt vi

også mange av. Det ble en avveksling i kosten. Om våren var vi ivrige etter å plukke egg som jeg forspiste meg på. Etter dette spiste jeg ikke egg igjen før jeg under krigen var i tjeneste i den norske marine. En gang vi hadde lite kjøtt var jeg med Blomli ute på isen for å jakte på snadd. Blomli skjøt, men snadden gled ned i hullet sitt og forsvant. Det virket på meg som at nå sulter vi i hjel.

Åse husker godt en hendelse som kunne gått galt:

Våren 1937 var Blomli dratt avgårde sammen med en annen fangstmann som kom innom. De skulle avgårde for å sanke egg. De to guttene var gått langs stranda innover fjorden for å se etter noen feller for levende rev.

Etter en tid da Anna venter guttene tilbake går hun ut og ser etter dem med kikkerten. Åse som var inne syntes moren ble lenge og går ut. Da får Åse se et stort lyst dyr komme mot huset. Hun visste ikke hva det var - hun hadde aldri sett en isbjørn. Hun roper til moren som straks ser at det er en bjørn. Moren sier: Hva gjør vi nå? Hun er rådvill og tenker på de to sønnene sine som er ute, og løper inn. Fra vinduet får de se guttene og moren vinker til dem at de skal gå bak husene. Guttene forstår

at det er noe ekstra og kommer seg opp langs lagerhuset og berger seg inn der. Da bjørnen kommer nærmere og opp mot husene klatrer morggen opp på taket av hytta de bor i med en ladd hagle. Rifla hadde Blomli tatt med seg.

Bjørnen kom opp til husene og lettet på en luke som det lå noen skinn under. Fra taket fyrte moren av et par skudd mot bjørnen som stoppet opp og ristet seg. Etter en stund ruslet den vekk, haglene var kanskje ikke så behagelig å få i pelsen.

Dette var den eneste bjørnen de så denne vinteren.

Fangst: 31 hvite og 3 blårev, noen kobber og snadd, noe dun og egg.

Kilder:

Nilsen, Åse Marie: Dagbok 1936 og pers.med.
 Kræmer, Harald: pers.med.
 Fangstarkivet. Norsk Polarinstittutt.

Ombord i Lyngen sommeren 1936. Anna Kiparisoff Kræmer (bak) reiser til sin tredje vinter: Foran hennes tre barn. Fra venstre Gastor Kræmer (15), Åse Marie Kræmer (13) og Harald Kræmer (11). Foto: Åse Marie Nilsen.

Camp Bell 1936-37. Ilse Grau omkommer

Sommeren 1936 var Ewald Schmutzler som vanlig i Tromsø. Her bodde han som så mange ganger tidligere hos familien Grau. Denne var opprinnelig fra Tyskland og drev forretning i Tromsø. Ewald ble godt kjent med deres vakre stedatter Ilse Erika. Det utviklet seg til et kjærlighetsforhold, og vinteren 1932-33 da Ewald var i Tromsø forlovet de seg. Ekteparet Grau var ikke begeistret for dette. Ilse var bare 18 år gammel og 16 år yngre enn Ewald. Ewald reiste til Tromsø hver sommer for å være sammen med Ilse.

Sommeren 1936 ble de enige om å overvintre sammen på Camp Bell. Ewald dro opp til Camp Bell i midten av august for å gjøre alt klart. Et par uker senere kom den nå 21 år Ilse til Longyearbyen ombord i *Lyngen*. Her ble hun møtt av Ewald. Meningen var at de skulle gifte seg i Longyearbyen, men det ble ikke noe av av en eller annen grunn.

Forholdet mellom Ilse og foreldrene hadde ikke vært det beste, og i avisene sto det:

Hennes reise fra Tromsø til Spitsbergen høsten 1936 sammen med sin forlovede, den tyske fangstmann Ewald Schmutzler; må nærmest betegnes som en flukt, som satte punktum for mange år i pleiehjemmet og en strid mellom henne og pleiefaren som endte med at hun anmeldte ham. Pleierfaren ble arrestert, men løslatt igjen kort etter. Med Ilse reise til Spitsbergen ble saken imidlertid henlagt.

Som vanlig var fangstterrenget ut mot Lågneset og videre nordover kysten mot Kapp Linné. Her hadde de en bistasjon på Neset innenfor St. Hansholmane. Ilse var med på fangsten og hun likte seg godt.

De bestemte seg for å bryte av fangsten tidlig, og i begynnelsen av mai forlot de hovedstasjonen Camp Bell og tok med seg reveskinnene og gikk til hytta på St. Hansholmneset. Her hadde de flere dagers arbeid før de kunne gå videre så Ewald bestemte seg for å hente posten som lå på Kapp Linné. Her var det vinteren 1933 bygget en bemannet radiostasjon. Det var en 4-5 timers skitur dit.

Meningen var å returnere dagen etter, men på grunn av dårlig vær ble Ewald på Kapp Linné i 8 dager. Da han kom til bistasjonen var Ilse ikke der. Han antok at hun var gått til Camp Bell og gikk dit. Der var hun heller ikke. Ewald gikk straks nordover til Kapp Linné da han antok at hun var gått dit og at de hadde gått forbi hverandre i snøværet. Der var hun ikke, og nå ble det klart at noe måtte ha skjedd.

Sammen med bestyrer Karl Holm og andre på Kapp Linné gikk Ewald til hytta ved St. Hansholmane. Etter å ha lett i området fant de henne liggende fastfrosset i isen i et elveutløp. Ved å følge skisporet fra bistasjonen så de hvor hun hadde truffet på en elv. I mildværet hadde det vært mye vann i den lille elva og hun hadde gått gjennom isen og druknet og blitt ført ned til munningen. Skiene hadde hun på da hun ble funnet, 14 dager etter at Ewald hadde gått fra bistasjonen.

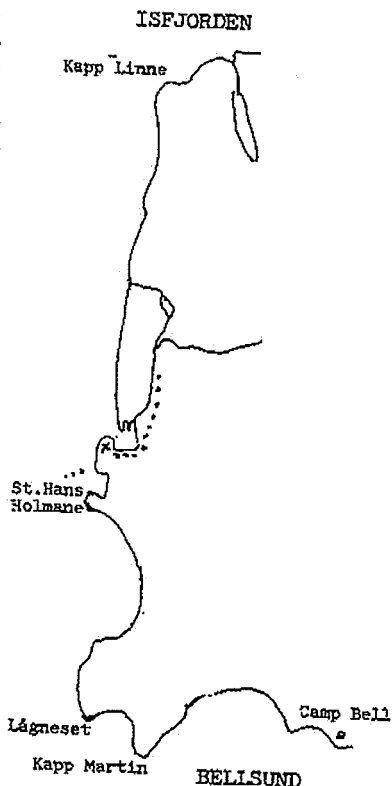
Ilse hadde altså bestemt seg for å gå til Kapp Linné for å møte eller se etter Ewald. Men hun var ikke kommet mere enn et par kilometer før hun gikk i elva og druknet. Ilse ble ført til Longyearbyen hvor legen obduserte henne og fastslo at hun hadde druknet. Ilse Grau ble gravlagt i Tromsø.

Fangst: 10 hvitrev.

Kilder:

Sørensen, Tore: Tyskeren som tapte sitt hjerte til Svalbard. Svalbardposten nr. 9 og 10 1996.

Ewald Schmutzler fanget fra Camp Bell og langs kysten mot Kapp Linné. Prikket linje angir (anslagsvis) hvor Ilse Grau hadde gått fra bistasjonen ved St. Hansholmane mot Kapp Linné. Hun kom ikke mere enn et par kilometer før hun druknet i en elv og ble funnet fastfrosset i isen i elvemunningen.

Tromsø: 2.07.1937.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Nilsen, Åse Marie: pers. med.

Hiorthhamn 1936-37

August Stenersen kom med kullbåt til Longyearbyen i oktober 1936. Planen var å slå seg ned i Bjonahamna og drive vinterfangst som så mange år tidligere på dette feltet.

Men han ble liggende i Hiorthhamn hele vinteren da han ikke hadde fått opp utrustningen han hadde bestilt. Der hadde han det mindre bra.

Fangst: ingen opplysninger, trolig fanget han ikke.

Kilder:

Oxaas, Arthur: Dagbok 1936-37. Norsk Polarinstitutt

Tromsø: 12.10.1936.

Sassen 1936-37

Den 3. september var Hilmar Nøis igjen i Sassen, nå sammen med Hans Skarsten. For Hans var det første overvintring. Foruten hovedstasjonen Fredheim i Sassen brukte de ofte hytta i Bjonahamna. De fanget på samme feltet som Hilmar hadde fanget på året før.

Det var en meget mild vinter og mange ganger kunne de bruke robåten for å røkte terrenget. I dagboken skriver Nøis at de den 27. januar rodde fra Gipshuken til Fredheim uten å se en eneste isknullt.

Det var lite rev, men masse ryper. Harespor* så de flere ganger i De Geerdalen.

I april tok Hilmar turen nordover til Gråhuken og besøkte sine brødre der.

I mars var de to fra Sassen en tur i Longyearbyen og hentet posten som lå der fra høstens siste båt. De tok også med seg posten til Oxaas og leverte den til ham på Kapp Wijk.

I slutten av april gikk Hans til Longyearbyen for å ta seg arbeid i gruen. Hilmar var også med. Han var ivrig etter å se posten som kom med første kullbåt, da han sommeren før hadde startet et forhold til Helfrid Nielsen og han håpet å få henne opp til Fredheim. Hilmar reiste til fastlandet allerede 30. mai.

Fangst: 42 hvite og 5 blårev og masse ryper.

Kilder:

Nøis, Hilmar: Dagbok 1936-37.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Lønø, Odd 1960: Meddelelser nr. 84. Norsk Polarinstitutt.

* Det har blitt satt ut harer på Svalbard fire ganger. Første gang var i 1930 da 4 harer ble satt ut i Moskushamn i Adventdalen. Året etter ble 10-12 harer satt ut på samme sted. Alle disse harer var fanget inn på fastlandet (Finnmark), og var av arten *Lepus timidus*.

Sommeren 1931 ble det fanget 16 harer på Nordaustgrønland, men 13 av disse døde under transporten. De tre som overlevde ble satt ut i Colesdalen, omkring 25 km fra Moskushamn. Den siste overføringen var i 1936 da 10 harer fra Nordaustgrønland ble sluppet ut ved Moskushamna. Alle harene fra Grønland var av arten *Lepus arcticus*

Voksne og unge harer ble ofte sett rundt i Adventdalen opp til 1940, og den siste ble sett i Longyearbyen i 1954. En død hare ble funnet på Bohemanneset i 1962.

Kapp Wijk 1936-37

Arthur Oxaas var av den typen fangstmenn som helst ville fange alene, men sommeren 1936 forandret han mening. Han overtalte enkefru Anna Andreassen til å bli med på en overvintring på Kapp Wijk. De forlovet seg i Tromsø og ble enige om å gifte seg i Longyearbyen.

Den 5. august ble Oxaas satt i land fra *Lyngen* på Kapp Wijk. Han startet med en gang å gi den gamle hytta en oppussing. Tak og vegger ble malt og han ryddet opp, for dameselskap hadde han ikke hatt der før. Litt spent var han nok for han skrev i dagboken 18. august, samme dag som Anna ble satt i land fra *Lyngen*:

Kanskje er det en dumhet, man får se.

Det viste seg at det ble et lykkelig valg. Anna trivdes meget godt og var med på turene. Hun hadde tatt med seg en liten kattunge og den kunne ikke være alene på Kapp Wijk da de dro på lange turer. Oxaas tok den derfor med i ryggsekken. Oxaas hadde dette året også tatt med seg en hund, blanding av schæfer og grønlandshund. Katten og Jack ble bestevenner. Da mørketiden kom for alvor ble Anna hjemme, og Oxaas kunne glede seg til full oppvarntning med en gang han kom inn av døra fra sine turer på bistasjonene.

I oktober fikk de besøk av Nøis og Skarsten fra Sassen. De hadde vært i Longyearbyen og hentet post.

I januar fikk de et kraftig uvær og sjøen slo helt opp til huset, og den 13. og 14. står det i dagboken:

I natt og idag storm av syd med regn +2°. Her er ikke noe videre hyggeligt, det drypper alle steder inne i huset. Da huset står så lavt er sjåen som en innsjø. Pøser ut vann Endel av torvmuren falt ned i nat. Hele landet står under vand.

Anna fikk flere prøver på hva en må gjennom i en fangsthytte. Den 28. mars:

Jeg var en tur til dalmunningen og lagde ut et jern (revesaks). I em. serverte Anna bløtkake. Da her er svært gulvkaldt i huset, føler vi os jiktiske begge to, og kan ikke sitte stille lange stundene, men må holde os i bevegelse. Vil håpe det er siste året jeg er nødsaget at bruke dette fryseriet.

I april slo han ned fellene. Det hadde ikke vært noe godt år. Den 28. april står det i dagboken:

Med den regn og snemasser som har været i vinter må det ha været et vanskelig år for rype og rein. Reven har havet et herligt år og vasset i ryper. Går man en tur finner man levninger og halve ryper så det er ikke at undres over at reven er kræsen på redskaberne.

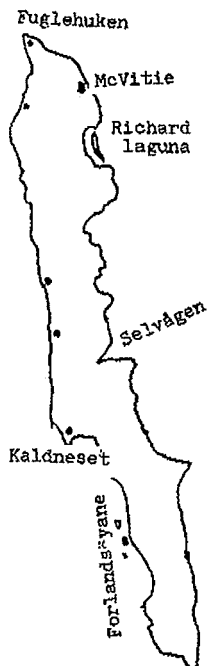
I juni reiste de til Longyearbyen og den 6. juli giftet de seg i kirken der. Straks etter dro Anna til Tromsø og Arthur til Forlandsøyene for å samle egg og dun. Dit kom han den 13. juni. Der var det stor konkurranse (se Forlandet 1936-37.)

Fangst: 17 hvit- og 4 blårev, 5 kobber, 15 snadd, 250 ryper og noe egg og dun. I løpet av den tiden han var på Kapp Wijk så han fire reinsdyr og skjød 2 (reinen var totalfredet).

Kilder:

Oxaas, Arthur: Dagbok 1936-37. Norsk Polarinstitut.

Oxaas, Arthur 1955: Svalbard var min verden. Aschehoug & Co.

Forlandet 1936-37

På tross av det dårlige resultatet bestemte Normann Andersen seg for å fortsette på Forlandet. Den 10. august reiste han med motorbåten fra Longyearbyen og tre dager senere var han i Levinhuset ved McVitiepynten som han denne vinteren ville ha som hovedstasjon. Det meste av utrustningen fikk han opp med *Lyngen*, og neste tur tok *Lyngen* igjen en stopp utfor McVitiepynten og satte i land hans kone Gudrun. De hadde blitt enige om at hun dette året skulle oppleve en vinter på fangst. To hunder fikk de av sysselmann Ingstad.

Normann var hele tiden opptatt med å sette i stand terrenget. Han ville benytte 6 bistasjoner og fanget fra Richardlaguna rundt Fuglehuken og sør til Færrierhamna (Kaldneset). På Fuglehuken skjøt han en sangsvane den 11. september. Normann trodde han skjøt på en gås og var veldig lei seg for at han skjøt den sangsvanen. Den 10. oktober skrev han i dagboken om et sjeldent funn:

Tok hjem en stokende som vi fant i fjæren for en tid siden og klyvde den op. Inni lå en glass tube med en seddel som bedes innsendt til Artic Institut of U.S.S.R. Leningrad, som har kastet den ut for to år siden for å studere isens bevegelser.

De begynte fangsten i slutten av oktober og Gudrun var med selv på lange turer med opphold i trange bistasjoner. 30. oktober:

Hjem i dag, en blå rev. Godt å være hjemme igjen, 21 dager borte, dårlig vær og dårlig fangst.

Gudrun trivdes godt, men valgte å være ved hovedstasjonen i den mørkeste tiden. Revefangsten var ikke den beste, og Normann mente det var for mye mat for reven. Den ville ikke gå i fellene. Rypespor var det overalt, og en snublet nesten i rypene i mørket. De revene han fikk var feite som griser.

I januar fikk de mildvær, det er det en fangstmann minst ønsker seg. Det var nesten ikke til å komme frem i mildværet, store vanddammer overalt, elvene gikk så det fosset og fellene sank sammen og frøs fast igjen. Den 16. januar:

Regn og kolosal sjø, +1°. Sjøen skyller 50-60 m. Har berget op saltet og skinntønnene. Båtene ligger utsatt til, men tør ikke begynne å røre på dem. Vakter nu på dem på høivand.

I juni rodde de båtene til Forlandsøyene for å plukke egg og dun. De satte opp teltet på Midtøya, men det var så sen vår at de gamle ærfuglreirene var fulle av is. For å få fuglene på land gikk de rundt og hogg isen ut av reirene. Gudrun var veldig ivrig. Den 7 juni fant de de to første eggene. Den 13. ble Oxaas satt i land fra en selfanger for å plukke dun han også. Han slo seg ned på Nordøya. Om ikke dette skulle være nok konkurranse, så kom dagen etter en håkjerringfisker og sendte folk i land for å samle egg. Normann skriver i dagboken 15. juni:

Fuglen sitter ved redene som er tom og sturer. Disse øyene som ligger slik til at alt som farter herborte kommer til, fangstskuter, håkjerringfiskere, torskefiskere m.a. Disse øyene skulle absolutt tilhøre terrenget her, så en mand kunne skjøtte om dem. Med denne driften herope og beskatning grunnet at dem ligg centralt til for alle, så blir det ikke lønt å reise hit.

Det ble en kald tid med mye dårlig vær, og Normann skrev om været sammenlignet med hva han opplevde på Nordaustgrønland:

Gudrun og Normann Andersen foran hovedstasjonen Moskusheimen (ofte kalt Revet) på Nordaustgrønland. Normann Andersen var en av våre mest erfarne fangstmenn. Først vintret han to år, 1932-34, i Antartichavn på Nordaustgrønland. Deretter tre år, 1935-38, på Forlandet på Svalbard. Etter krigen startet han opp igjen på Nordaustgrønland i fem år, 1946-51, på Moskusheimen. Etter et år i Norge var hun igjen tilbake til Moskusheimen i to år, til han reiste til Norge i 1954. I alt 3 vintre på Svalbard og 9 vintre på Nordaustgrønland.

Gudrun er den norske fangstkvinnne som har hatt mest aktivt del i vinterfangsten og vært med på sledeturene og røktet terrenget. Hun fikk god opplæring på sin første vinter på Forlandet, 1936-37. Senere ble det fire år på Nordaustgrønland, 1947-49 og 1952-54, alle på Moskusheimen - stedet som de sa: Her hørte vi hjemme.

På Moskusheimen fylte de begge 50 år, Normann i 1946 og Gudrun i 1949. Sin sølvbryllupsdag feiret de også på Moskusheimen den 8. august 1947.

Liker ikke værforholdene i dette landet, milde vintre, kalde sure somre. Nei, da var Grønland Paradiset hvad klima angik.

Etter 25 dager var de tilbake til hovedstasjonen og den 9. juli kom *Lyngen* og tok dem og fangsten ombord og satte kursen for Tromsø.

Fangst: 1 bjørn, 22 hvite og 1 blå rev, 8 storkobber, 6 snadd, ca. 100 ryper, 29 ærfugl, 5 gås, 1 sangsvane, ca. 200 kg. dun, 250 kg spekk.

Kilde:

Andersen, Normann: Dagbok 1936-37. Norsk Polarinstitutt.

Larsen, Norma pers.med.

Ny-Ålesund 1936-37

Igien lå Peder Aam og A. Solvik som vakt- og fangstmenn for Kings Bay Kull Comp. De brukte det samme terreng som tidligere. Dette var 8. vinter for Aam.

I slutten av september var Aam en tur til hytta i Engelskbukta. Der kom han over masse ryper, mange flokker var på mer enn 50 st. Han skjøt til han ikke hadde mere ammunisjon. Det ble 75.

Fangst: 40 hvite og 2 blå, 1 hvalross, 1 storkobbe og en del snadd og mange ryper.

Kilde:

Aam, Peder: Dagbok 1936-37. Norsk Polarinstitutt.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Ebeltofthamna 1936-37

Høsten 1936 bestemte Sverre Hansen seg for å bruke Ebeltofthamna til hovedstasjon. Han brukte også sin stasjon på Kapp Mitra ofte, da han fanget derfra og innover i fjorden. Dessuten var det sikrere å bruke båten inne i fjorden enn ut mot havet på den andre siden. Han lå som vanlig alene.

Senhøstes kom det noen kvalrosser inn i Krossfjorden. Sverre skjøt noen som lå på noen isflak. For å få dem flådd måtte han slepe dem inn til land. I et brev skriver han til meg:

Men jeg er av den mening at kvalrossen bør fredes. Det er for få av dem, og så er de prektige dyr.

Sommeren 1937 reiste han til Fastlandet en tur, etter å ha overvintret to år i trekk. De siste 12 årene hadde han overvintret.

Fangst: 60 hvite og 13 blårev, noen kvalross, kobbe og snadd.

Kilder:

Hansen, Sverre: pers.med.

Aam, Peder: Dagbok 1936-37. Norsk Polarinstitutt.

Nordlys: 12.07.1937.

Bjørnhamna 1936-37

Tidlig i mai fikk de to overvintrener *Liv* på vannet. Denne sommeren hadde de avtalt at de fire «sommergjestene» skulle bli med *Lyngen* til Ny-Ålesund. Her ble de tatt ombord sammen med den nye fangstkameraten til Alfred, Ingvald Larsen.

Vinterfangsten var dårlig, men de fire «sommergjestene» gjorde som vanlig en bra fangst av snadd, egg og dun.

Fangst: 14 hvite- og 4 blårev. Sommerfangsten ikke oppgitt.

Kilder:

Hårstad, Barleif: pers.med.

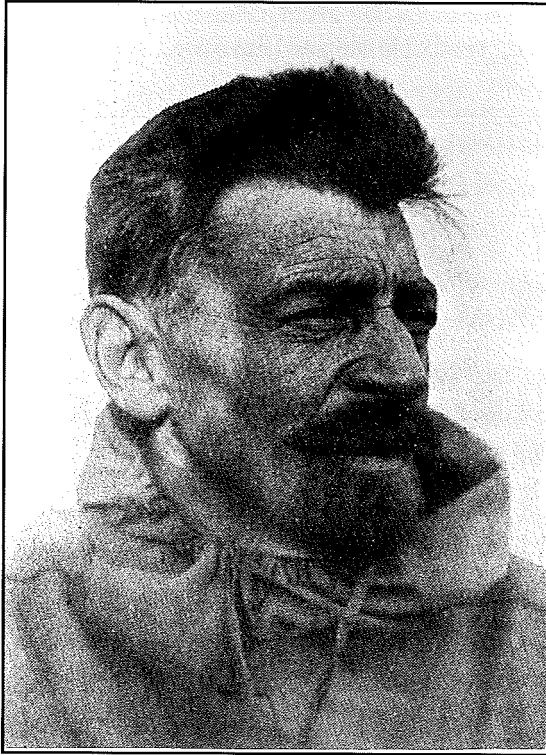
Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Tromsø: 22.05.og 3.06.1937.

Flathuken 1936-37

Waldemar Kræmer (52) og den unge Harald Jakobsen (22) reiste sommeren 1936 nord til Norskkøyane ombord i den åpne motorbåten *Hvitø*, angivelig for å drive sommerfangst. Planen var nok å overvintre. Den gamle lure ishavsskipper Kræmer klarte på dette viset å lure seg utenom kontrollen for overvintrener i Tromsø. De slo seg ned i hytta på Flathuken. De var svært mangelfullt utstyrt. *Hvitø* fikk de satt opp for vinteren.

På slutten av mørketiden var det nærmest slutt på proviant og for å berge seg videre sendte Kræmer Harald på flere livsfarlige båtturer ned til Bjørnhamna for å få noe av Johansen som lå der. På en av disse turene drev Harald på land og berget seg ved å hoppe ut i vannet i fjæra. Han hadde ikke noe annet valg enn å ta seg fram langs Smeerenburgfjorden. Her måtte han over flere breer. Gjennomvåt, forfrossen og helt utkjørt nådde han så langt at han så huset i Bjørnhamna. Da falt han sammen og klarte ikke å gå videre, men han hadde åndsnaerværelse nok til å fyre av to skudd.

Waldemar Hilbert Kræmer var født i 1884, og ble en meget kjent mann i ishavskretser. Allerede 11 år gammel var han med sin far på fangst, og han fikk oppleve fangst på bjørn, sel og kvalross. I skoleprotokollen for Tromsø mai 1896 står det: Waldemar Kræmer møtte ikke, var på ishavet. Ishavsturene fortsatte han med til han som 17-åring ble amnenskytter. To år senere tok han skippereksamen og ble skipper på jagten Ekspres. Etter denne tid førte han årvist seilskuter, damp- og motordrevne ishavsfartøyer. Hans siste tur med skute på ishavet var i 1934 til Vesterisen.

Han giftet seg med Magda Hammer i 1905 og de fikk 7 barn. Sin første overvintring hadde han på Sørkapp 1927-28. Vinteren 1935-36 reiste han langs kysten fra Tromsø til Haugesund og holdt foredrag om sitt ishavsliv.

Etter dette overvintret han igjen i 1936-37 på Flathuken helt nord på Svalbard. Da hadde han tidligere imledet et forhold til Sally Larsen i Tromsø. Kræmer bygget en ny hytte på Flathuken og stedet fikk navnet Sallyhamn. Hver sommer drev Kræmer med sommerfangst med sin båt Hvitø. Sally og Waldemar vintret i Sallyhamn helt til de ble evakuert til England. De ble gift i Glasgow i 1942. Waldemar var ikke i fastlands-Norge fra 1936 til han kom hjem fra England etter krigen.

Etter at han kom hjem, reiste han til en overvintring i Hornsund ombord i m/s Enighet i 1946. Han skulle vintre sammen med Harald Junge. De kom ikke i land og Kræmer døde i drivisen 14. februar 1947.

Heldigvis var Johansen og Larsen på hovedstasjonen og de hørte skuddene. I Bjørnhamna fikk Harald god behandling. Senere førte de ham over Smeerenburgfjorden til en bistasjon. Med seg fikk han saker de trengte på Flathuken. For å få mest mulig med seg til Flathuken lot Harald geværet stå igjen på en bistasjon. Da Kræmer fikk vite det ble han virkelig sint og sendte Harald med en gang tilbake for å hente geværet.

På grunn av hjelpen de fikk kom de seg gjennom vinteren.

Tapet av småbåten gjorde at de ikke fikk komme utpå for å jakte. Kræmer bygget da en skrøpelig båt av tynne bord. Med den kunne de komme litt ut fra land og få tak i det de klarte å skyte fra land. I alt ble det 5 snadd og 36 ærfugl.

I midten av mai arbeidet de med *Hvitø* for å få satt den på vannet. Kjølén hadde frosset fast, men ved å ha på salt tinte den raskt løs. Den 31. mai, etter å ha tettet båten, gikk de til Bjørnhamna og tok ombord olje og gikk på sommerfangst. Da de igjen etter to uker kom til Bjørnhamna brøt Harald kontrakten med Kræmer og lot seg hyre av Bertine Johansen.

At Harald brøt kontrakten med Kræmer midt i den beste tiden for sommerfangsten likte Kræmer dårlig.

Kræmer hadde ikke mange gode ord å si om Harald. Han mente han var en dårlig fanger og ga fanden i om fangstredskapene sto til fangst eller ikke. Resten av sommeren måtte Kræmer fange alene ombord i *Hvitø*. All fangst sendte han til Tromsø med *Lyngen*.

Fangst: 12 hvite- og 2 blårev. Sommerfangst 1937 var 7 kobber, 14 snadd, 1800 egg og 6,5 sekker dun.

Kilder:

Kræmer, Waldemar: m/b *Hvitø* på Svalbards kyster. Norsk Polarinstitutt.

Kræmer, Waldemar: Dagbok 1936-37. Norsk Polarinstitutt.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstitutt.

Biskayerhuken 1936-37

Her vintret Kyrre Sørensen og Olav Nilsen. De var ikke fornøyd med fangsten.

Nilsen uttalte til bladet Nordlys da de kom til Tromsø i juli: «Han hadde hørt at sola hadde vært oppe, men han hadde ikke sett den».

Fangst: 18 hvite- og 4 blårev, 20 kobber og 30 snadd.

Kilder:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Nordlys 12.07.1937.

Roosneset 1936-37

Edvin Nøis var en tur i Tromsø i 1936 og han rustet seg ut for en ny vinter. Denne gangen ble hans kone Anna med nordover for å prøve seg som overvintrer. Til fangstkamerat hadde Edvin med seg Julius Dahl. Også han var en nybegynner i faget. *Lyngen* satte dem ut på Roosneset den 21. august. Hytta der valgte de til hovedstasjon.

Under arbeidet med å sette i stand bistasjonene og feller var de uheldige under landingen på Gråhukken. Det var stor dønning og båten ble fylt med vann. Anna og Julius fikk en påminnelse av hva fangstlivet var. Anna var ofte med på turene om høsten.

I slutten av oktober begynte de å sette opp fellene. Noe de holdt på med en måneds tid. Rypejakt ble det også tid til. Om høsten fikk de 74 st.

Men fangsten til å begynne med ble meget dårlig fordi de ikke kom rundt til fellene. Vind og strøm brakk stadig opp nyisen og førte den vekk. Mørketiden følte derfor ekstra langvarig da de gikk der og håpet på stille og kaldt vær. Fra 17. oktober til 15. januar hadde de bare seks dager med klarvær. Først i slutten av februar kunne de bruke isen til turene rundt til bistasjonene og rette opp alle fellene.

Når de to mannfolka var ute og røktet feltet måtte Anna ofte være alene opptil 14 dager ad gangen. Hun syntes likevel ikke det ble langsomt for hun hadde håndarbeid ved siden av alt husarbeidet å stelle med. I terrenget rundt Roosneset var hun med, og hun syntes det var moro når hun kunne plukke rev ut av fellene.

I april kom Hilmar Nøis på besøk, og etter noen dager reiste han og Julius tilbake til Sassen. Dahl reiste til Tromsø for å ruste ut til en ny vinter. Edvin og Anna ble igjen og drev sommerfangst til de ble hentet av *Lyngen* i juli og satt ned til Sassen.

Fangst: 30 hvite- og 18 blårev, 20 kobber, 65 snadd, ca. 90 ryper, 500 egg og en del dun.

Kilder:

Nøis, Edvin Nilsen: pers.med.

Nøis, Edvin Nilsen: Dagbok, overvintringen 1936-37.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1936-37. Norsk Polarinstitutt.

Halvmåneøya 1936-37. Ny rekordfangst av bjørn.

Henry Rudi hadde ikke vært lenge i Tromsø før han planla en ny vinter. En ny rekordfangst lokket. Denne gangen sammen med en ny mann, Bjarne Jacobsen (Bjarne Skipper). Han hadde ikke vintret tidligere. Rudi ble igjen rustet ut av Holmboe, og den 30. juli ble de satt i land av m/k *Isbjørn*.

Ti hunder hadde de med og mat til disse måtte de skaffe. Rudi forteller:

... Vi måtte ut. Men det var ikke kommende ut på noen kant, for et voldsomt uvær braut laus, og havet stod i et rokk.

Vi fikk koke graut til bikkjene så lenge . . . Melet var ikke beregnet på hundene, det var menneskeføde. Men bikkjene måtte ha mat.

Da vinden etter fem-seks dager ga seg, var dønningen ennå i mange dager så svær at det var uråd bare å nærme seg stranda.

Sundet mellom Halvmåneøya og Edgeøya er grunt og ureint. Enda vind og sjø hadde lagt seg atskillig, braut det overalt. Det var på livet laus å baske seg fram. Vi hadde stor last i båten og materialer til to bistasjoner som vi skulle sette opp der borte. Oppunder land på Edgeøya fikk vi båten fylt, og heile laste flaut omkring i frådende sjø. Vi basket og sleit for å samle sakene igjen: Dyvåt papp, sundbrekte bord, - - - det var hustrig saker. Søkkblaute og forkava ble vi, kaldt var det attåt. Men vi arbeidet oss varme og fikk gjort det vi skulle. Noen ryper fikk vi, så vi hadde da litt å slenge i kjeften på bikkjene, stakkar.

De bistasjonene ble aldri brukt.

Disse få rypene ble øyeblikkelig slukt og hundemat måtte skaffes, hvis ikke, måtte de avlive hundene. De satte i gang å fiske etter håkjerring. Men kjøttet måtte kokes ellers ravet hundene rundt som de skulle være fulle.

Flokker av hvithval svømte gjennom sundet. Men de hadde ikke redskap til å fange disse.

Materialer til et stort arbeidshus hadde de tatt med. Det fikk de glede av.

Sør på øya hadde en stor snøfonn tint kraftig og avdekket et terreng fritt for is. Her fant de mange kvalrosstenner. Knokklene hadde ligget dekt av snø og is i mange, mange år. Kvalrosstenner var en bra vare å ta med seg til Tromsø.

De hadde som mål å sette ny fangstrekord på bjørn, så de hadde med seg nesten hundre selvskudd. Øya må ha sett ut som en festning da alt var satt ut.

Drivisen fikk de rundt øya, men været skiftet ofte og skikkelige fangstforhold fikk de ikke før på etterjulsvinteren. Det stormfulle været gjorde at de ikke fikk røkte selvskuddene som de skulle. Det ble derfor mange stivfrosne skrotter liggende i terrenget. Da vinteren var på hell ble det et helt arbeid å få kjørt alle bjørnene hjem. Noen av de største måtte de la ligge på

fangststedet. Det ble derfor et tidkrevende arbeid å gå rundt for å tine og få disse.

Alle de stivfrosne bjørnene som de kjørte til hytta la de opp nede ved arbeidshuset til tining. Alle begynte å tine samtidig selvfølgelig, og de måtte få for harde livet. Først var det å få de fire beina på hver bjørn, og så få ut selve kroppen. Da ikke hele kroppen tinte på en gang, måtte de spa på snø på den flådde delen for å berge skinnet. Da de hadde fått vrent av hele skinnet var det å spekke. Det var å arbeide nesten døgnet rundt. Etterhvert som skinna ble spekket ble de lempet opp i to femtiliters fat med saltlake. Da alle skinna var spekket ble skinna tatt opp og saltet og pakket i vanlige tønner. «Ja, det holdt på å gå galt» sa Rudi til meg da jeg besøkte ham i Tjuvfjorden, 1948.

Et overraskende besøk fikk de 1. mai. Da kom m/k *Isbjørn* opp foran hytta. *Isbjørn*, som rederen Holmboe eide; hadde fått beskjed om å gå til Halvmåneøya etter fangsten i Vesterisen. Nå hadde *Isbjørn* gjort en god fangst og var på vei hjem til Tromsø. Rudi måtte avslå tilbudet om hjemtur da de hadde flere frosne bjørner i terrenget.

Først den 6. juli kom de til Tromsø ombord i m/k *Viking*.

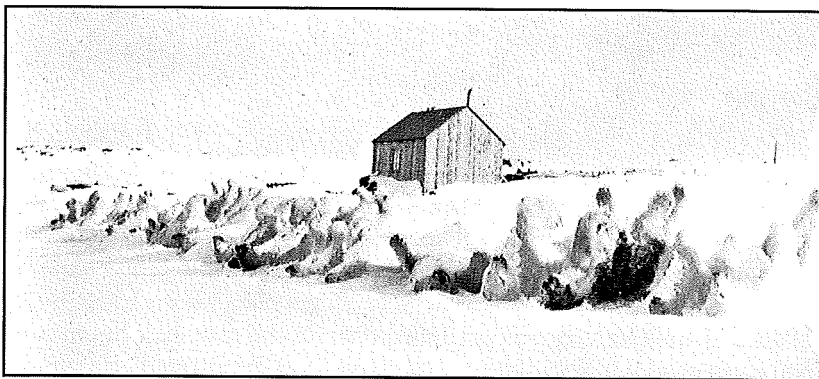
Fangst: 118 bjørn, 1 hvit- og 1 blårev.

Kilder:

Sørensen, Lars Normann 1958: Henry Rudi, isbjørnkongen.

Lønø, Odd: pers. med.

Tromsø: 7. juli 1937.

Stivfrosne bjørner; lagt til tining, nedenfor arbeidshuset. Foto fra boken til Sørensen 1958.

Et forsøk på overvintring 1937-38 som endte i forlis

Karl Hansen fra Skjærvøy og to mann til reiste med sjarken *Henny* fra fastlands-Norge sommeren 1937 for å overvintre på Svalbard. Etter at de forlot norskekysten har en aldri hørt noe fra dem.

Tromsø Skipperforening anmodet myndighetene om hjelp for å lete etter dem. Men det ble ikke organisert noen leteaksjon, da ingen viste hvor de skulle dra. Sysselmannen på Svalbard var av samme mening.

Kilder:

Tromsø 14.10 og 11.11.1937.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38.

Bjørnøya 1937-38

Folkene på værstasjonen drev noe fangst, og resultatet denne vinteren ble langt bedre en tidligere (vanligvis 10-12 rev).

Det kom av at hvalfangerne hadde lagt igjen skrotten av en stor hval i fjæra. Rev i stor omkrets luktet seg fram til herligheten.

En bjørn ble skutt da den knuste et vindu i lagerbygningen på jakt etter noe å spise. Bjørnen var blitt igjen på øya etter at drivisen hadde trukket seg tilbake.

Fangst: 1 bjørn, 25 rev.

Kilder:

Nordlys 27.07.1938.

Aalesunds Avis 15.07.1938.

Calypso 1937-38

Ole Iver Blomli reiste ikke ned til Tromsø sommeren 1937. I stedet reiste Anna K. Kræmer ned og fikk solgt årets fangst og kjøpt ny utrustning til kommende vinter. Hun kom opp igjen med *Lyngen*, og med seg hadde hun en ny mann, Alexander Kiparisoff, som skulle fange i lag med Blomli.

Anna hadde svært lyst til å ha med seg sine tre barn denne vinteren også, men Blomli satte seg i mot det. Selv om guttene til Anna hadde røktet fellene i hjemmeterrenget meget godt mente Blomli at de ikke burde være med på en ny vinter. Åse Marie mente Blomli var litt av en «einstøing» og at han hadde sine bestemte meninger om å ha unger med på fangst.

Vinteren var mild og fjorden var isfri nesten hele vinteren. Men de hadde et uvanlig stort snøfall. Det største Blomli hadde opplevd på sine 20 år deroppe.

Det første besøk de fikk var den 19. mai. Da kom håkjerringfiskeren *Muggur* og ankret opp foran hytta.

Fangst: 1 bjørn, 37 hvit- og 2 blårev, 7 ryper, og noen kobber, snadd, egg og dun.

Kilder:

Nilsen, Åse Marie: pers.med.
Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.
Nordlys:16.07.1937
Tromsø: 26.07 og 27.07.1938.

Camp Bell 1937-38

Selv om Ewald Schmutzler hadde mistet sin forlovede, Ilse Grau, i mai 1937 på dette fangstfeltet var han igjen på Camp Bell for en ny vinter.

Trolig feiret han jul som vanlig ved å gå nord til radiostasjonen Kapp Linné.

Fangst: 21 hvite- og 2 blårev. Annen fangst ikke gitt.

Kilder:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.
Dege, Wilhelm 1951: Im Vorfeld des Nordpols. Verlag Herder, Freiburg.
Tromsø: 11.07.1938.

Blåhuken 1937-38

På Blåhuken i Van Mijenfjorden lå Schönning Hansen alene. Han hadde planer om å vintre i Søndre Hornsund (hovedstasjon Konstantinovka) for her var han lommekjent i terrenget fra flere tidligere overvintringer. Av en eller annen grunn, sannsynligvis dårlig vær, måtte han ty inn i Bellsund. Her valgte han Blåhuken. Han er også, etter hva jeg kan finne ut, den andre som har overvintret der.

Fangst: 3 hvitrev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Alkhornet 1937-38

August Stenersen og hans sønn Helge overvintret på Alkhornet. De var dårlig utrustet, og i de første dager av april klarte de ikke å holde det gående lengre. De var fri for proviant og brennelse. Den ytterste delen av Isfjorden hadde vært fri for is hele vinteren så det var greit å komme seg derfra. De lastet det de hadde i båten og rodde over til russerne i Grøn-fjorden.

Russerne underrettet sysselmann Marlow i Longyearbyen om saken. Hundekjører Ludvig Sørensen salte opp spannet sitt og kjørte sysselmannen til Barentsburg og hentet dem.

Bjørnnes anmeldte disse to senere til sysselmannen for at de hadde brukt gift til revefangsten.

Fangst: 19 hvitrev.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstitutt.

Sørensen, Ludvig: pers.med.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Sassen 1937-38

Sommeren 1937 reiste Hilmar Nøis og hans 16 år gamle sønn Johannes Kaps, som skulle overvintre for første gang, opp med *Lyngen* til Longyearbyen. Men Hilmar hadde også med seg en dame, Helfrid Nielsen, som han hadde truffet året før og nå fått overtalt henne til å bli med til Fredheim. Hun kunne jo få se hvor fint det var der.

Straks etter at de hadde kommet til Fredheim tok Helfrid del i turene rundt i terrenget for å sette det istand til revefangsten og å jakte på ryper. Ryper var det masse av det året. I Sassen skjøt fem mann fra Longyearbyen 1000 ryper på tre dager.

Det hele utviklet seg i den retning som Hilmar så sterkt hadde håpet på. Helfrid bestemte seg for å overvintre. Hun var allerede Svalbard-frelst. De giftet seg i Fredheim allerede 28. august. Sysselmannsfullmektigen foretok vielsen og etterpå var det stor fest med flere besøkende fra Longyearbyen.

Etter at Helfrid hadde kommet til Fredheim sendte hun flere brev til sin venninne, Guri Berg, i Oslo. Det var mulig å få sendt post da det var regelmessig forbindelse fra Longyearbyen til Gipsvika hvor noen menn

brøt ut gips. Helfrid ba Guri om å komme på besøk og oppleve Svalbard i noen uker i en fangsthytte. Ja, hun kunne få overvintre hvis hun ville. Brevene var så positive at Guri tok sjansen og sa ja til en overvintring. I september kom Guri sammen med bror til Hilmar, Schjølberg Nøis, til Fredheim. Schjølberg skulle fange sammen med Hilmar og Kaps.

Fangstfeltet var det samme som de to foregående år, fra Elveneset, rundt Sassenfjorden og inn østsiden av Billefjorden.

Julen på Fredheim ble noe ekstra denne vinteren. Hilmar hadde med sin sønn, bror, kone og en kvinnelig gjest samlet i en nyoppusset hytte som var pyntet og stelt til høytiden av to kvinner.

Fangsten forløp som vanlig. De to kvinnene var av og til med i fangsten i det nærmeste terrenget.

Våren kom og Guri måtte tilbake til jobben sin i Oslo. Schjølberg hadde også bestemt seg for å bryte av tidlig. Så i mai lastet de to sine saker på hundesleden og dro i følge med Kaps og Helfrid til Longyearbyen og reiste med første båt til Norge. Hilmar hadde fått et alvorlig hekkseskudd og måtte holde seg i ro på Fredheim.

Noe senere rodde Hilmar og Kaps Helfrid til Longyearbyen. Hun hadde bestemt seg for en ny vinter og måtte til Oslo og ordne sine saker der. Samtidig hadde hun fått i oppdrag å selge fangsten og ordne med innkjøp av nye forsyninger til den kommende sesong. Men Bjørnnes hadde tatt på seg oppdraget å ta med fangsten og selge den i Tromsø. Denne tjenesten var et vederlag for at Hilmar hadde fraktet hans fangst med hundespennet fra Wijdefjorden.

Hilmar og Kaps drev sommerfangst og reiste ikke ned.

Fangst: 2 bjørn, 54 hvit- og 7 blårev, ca. 100 snadd, 20 kobber, 400 kg. dun, 500 egg og masse ryper.

Kilder:

Berset, Odd, 1953: Hilmar Nøis.

Jacobsen, Tor, 1979: Ishavskvinne. Gyldendal.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38.

Nøis, Schjølberg: pers.med.

Kapp Wijk og Kapp Wærn 1937-38

Den siste dagen i august ble Arthur Oxaas og hans kone Anna satt i land på Kapp Wijk fra *Lyngen*. To uker før hadde hans fangstkamerat Harald Wallum kommet dit, og han hadde bygget mye på det nye huset som Oxaas

ville ha der. Sammen gjorde de det ferdig på noen uker. Det ble et flott hus på 5 x 8 meter. Anna pyntet opp med ryer og gardiner. Radio hadde de også med.

Wallum reiste over til Kapp Wærn hvor han skulle ha sin hovedstasjon og bo alene.

Fangstfeltet med fellene og hytter ble raskt satt i orden. Anna likte seg godt og var med på turene. Wallum skulle fange i Ekmanfjorden og langs vestsiden av Dicksonfjorden. Oxaas skulle fange på østsiden og sør til Kapp Thordsen. De hadde 5-6 bistasjoner. Anna hadde et lite revetereng rundt hytta på Kapp Wijk. Hun fikk 1 blå og to hvitrever der.

Den 23. desember så Oxaas, som avtalt, at Wallum tente et bål på Kapp Wærn, og Oxaas svarte med et liknende signal. Det betød at alt var i orden. Dicksonfjorden var åpen helt inn så det var alt for brysomt å besøke hverandre.

Det var mye snø og etter nyttår var det så mye, særlig innerst i fjordene, at mange feller måtte legges ned.

I februar var Wallum på sitt første besøk på Kapp Wijk. På veien tilbake fulgte Oxaas og hunden Jack med. Jack trakk en kjelke med noen brød som Anna hadde bakt. Oxaas og Jack gikk straks tilbake igjen. Oxaas forteller hva som skjedde etterpå:

Noen dager senere forsvant «Jack» helt plutselig og var borte i flere timer. Da den kom tilbake, fikk den skjenn, men den oppførte seg så underlig. Den la hodet på kneet mitt og skrapte med foten mot den ene armen min. Jeg kunne ikke skjønne hva som gikk av den. Det var ingen ytre skader å oppdage på den. Jeg ba den legge seg, men «Jack» ble rolig stående og se først på Anna og så på meg. - Det er sikkert et eller annet den har på hjerte, sa jeg til Anna, - men jeg kan bare ikke skjønne hva det er.

Da fikk jeg øye på en papirlapp som var bundet fast i halsbåndet. Jeg løsnet den og det viste seg å være et brev fra Wallum. Han skrev at «Jack» var kommet bort til hytta og hadde skrapet på døren for å komme inn. «Det er best dere passer godt på ham. Alt vel. Hilsen Wallum».

I slutten av måneden anså jeg det for nytteløst å fortsette fangsten, og jeg bestemte meg til å legge ned fellene. Jeg måtte få en beskjed bort til Wallum om dette og skrev en lapp som jeg bandt til «Jack»s halsbånd. Så tok jeg den med utenfor, pekte innover i retning av Wallums hytte og ba den gå dit. Den så opp på meg, som om den ville si at den skjønnte hva jeg mente. Dermed skjente den i vei innover fjellet, og snart var den vekk bak haugene. Omtrent fire timer etter kom «Jack» tilbake, og da hadde den med svarbrev fra Wallum.

Wallum kom oftere på besøk og på våren flyttet han over til Kapp Wijk. De drev da jakt på kobbe og snadd. Kjøttet tørket de og håpet på å få solgt det til revefor i Norge. Ikke all snadden var like god å spise og Oxaas skriver i dagboken:

All hannsnadd mere enn ett år er uspiselig nå. Kjøttet smaker som kreosot. Det er brunsten.

I begynnelsen av juni fikk de fraktet all fangst til Longyearbyen, og derfra dro de til Tromsø med kullbåt.

Fangst: 43 hvit- og 4 blårev, 5 kobber, 43 snadd og 10 tønner spekk. Oxaas oppgir at han skjøt på sitt felt 37 ryper, 17 ærfugl, 2 havhest, 24 teist og 4 alker.

Kilder:

Oxaas, Arthur: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstitut.

Oxaas, Arthur 1955: Svalbard var min verden. Aschehoug.

Selvågen, Forlandet 1937-38

Etter noen uker i Tromsø gikk Normann Andersen ombord i *Lyngen* for igjen å ta en vinter på Forlandet. Denne gangen hadde han som fangstkamerat Alf Thomassen (29). Den 1. september ble de satt i land i Selvågen. Her ville han nå ha sin hovedstasjon. Selvågen lå bra til denne gangen for de satte i stand i alt 7 bistasjoner fra Salpynten i sør, langs vestsiden rundt Fuglehuken til McVitiepynten. Fem av stasjonene hadde Normann kjøpt av Peder Ullsfjording.

Thomassen, søskenbarn til Normann, var en fin kar, men han hadde tilløp til «nerver» så i den mørkeste tiden var han ikke fullgod mann. Han var en meget flink treskjærer og laget mange fine ting i mørketiden. Normann knyttet kunstferdige belter av tynn tråd og skar til sigarettetuier og små skrin i ben.

De satte opp i alt 170-180 feller og noen svanehalssakser for reven, og et par selvskudd for bjørn. Bjørn så de ikke noe til på hele vinteren. Som året før var det mye mildvær i den mørkeste tiden. Fellene falt sammen og frøs fast. Det ble å gå på is og hard skare mellom steiner som stakk frem overalt. Flisene føk av skiene.

De var godt rustet, men likevel nyttet de alle muligheter. I dagboken skriver Normann den 29. des.:

Vi tørker de grønne skuddene som rypen har i frøposen sin - å bruker til the.

Og videre 6. feb.:

Suppe og rype og røket flesk. Til grønnsaker bruker jeg de grønne skudd rypen har i frøposen.

Her må en tro at de har lest om eskimoene, for eskimoene utnytter alltid denne grønnsak i kroen på rypa.

Den 2. april oppdager de på isen en nyfødt snaddunge. Den var blodig og i dårlig forfatning. Det var en rev som hadde forsøkt å få livet av den. Det var svært lite is rundt Forlandet denne vinteren, og da snadden ikke finner mulighet til å grave en snøhule for ungen, må hun føde oppe på isen. Ungen blir da et lett bytte for rev og stormåse.

Normann fikk et hardt angrep av spekkfinger på vårvinteren, og det plaget ham i flere måneder.

Tidlig i juni reiste de til Forlandsøyene for å drive egg og dunfangst. Det første de så var et telt. Teltet var bebodd av en ung gutt som het Nilsen. Han fortalte at han var satt i land av en selfangstskute med beskjed om å samle egg og dun og å leve av «landets produkter». Han hadde ikke proviant og heller ikke gevær. Meningen fra skipperens side var at han kunne leve av egg og å fange fugl. Normann og Alf tok seg av gutten og hjalp ham med mat.

To dager etter de kom til øyene kom mannskapet fra to håkjerringfiskere på land og plukket tomt og forsvant igjen.

Mens de ennå var på øyene kom skuta tilbake og hentet Nilsen. Nå hadde Normann avtalt med Nilsen at han kunne ta den største sekken hans med dun og selge den for ham. Da Nilsen mange, mange år senere traff Normann tilfeldig i Kristiansand takket han ham igjen for hjelpen og «lureriet» med dunsekken. Han hadde på den måte fått noe igjen for den «tort og svie» skipperen på skuta hadde utsatt ham for.

Etter tre uker på Forlandsøyene sluttet de av og reiste til Selvågen, og den 5. juli kom *Lyngen* som avtalt og hentet dem.

Fangst: 38 rev (hvorav 5 oppspist), 12 storkobber, 22 snadd ca. 250 kg dun og 1000 kg spekk.

Kilder:

Andersen, Normann: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstitutt.
Larsen, Norma pers.med.

Sverre Hansen lufter reveskinna i Ny-Ålesund sommeren 1938. Foto: Aasta Linnér.

Ebeltofthamna 1937-38

Som vanlig var Sverre Hansen å finne alene i sin stasjon i Ebeltofthamna.

Sommeren 1937 fraktet han med båten sin den polske glasiolog-ekspedisjon rundt til breene i Kongsfjorden og Krossfjorden.

Fangst: ingen opplysninger.

Kilde:

Tromsø: 13.09.1938.

Bjørnhamna, Sørgattet 1937-38

Alfred Johansen var ikke på fastlandet sommeren 1937. Etter å ha hentet «sommergjestene» i Ny-Ålesund dro han og Ingvar Larsen, som han skulle vintre med, som vanlig på sommerfangst. Sommeren 1933 hadde Alfred giftet seg med Berntine Hansen som hadde rustet ham ut siden 1925. Denne vinteren ville Berntine oppleve en vinter på fangst. Alfred fikk derfor denne vinteren mye selskap. Foruten sin kone var hennes sønn, Barleif Hårstad (13) og Barleifs søskenbarn Berntine Bertheussen (bare kaldt Tina) med.

Ingvar Larsen fikk hovedstasjon i Kvedfjordbukta og skulle fange fra de to bistasjonene McPerson og Lakselva. Alfred og Barleif skulle røkte resten fra Bjørnhamna (se kartet).

Liv ble satt på land i Bjørnhamna som tidligere. Da det ikke hadde vært mere enn 3-5 besøk av bjørn på feltet hver vinter satte de opp bare ett selvskudd på Danskøya. Det var reven de konsentrerte seg om.

Alfred hadde med seg en femlampers radio, men han fikk den ikke til å virke. Barleif hadde tatt med seg dynamoen fra sykkelens sin da han reiste fra Tromsø. I hytta laget han en vindmølle til å drive den med. Når det var laglig vær fikk han et godt brukbart lys over køya. Dette virket godt til juletider da en storm brakk akselen på dynamoen. Høyst sannsynlig er det første gang det er produsert elektrisk lys i en fangsthytte på Svalbard. Til belysning brukte de karbidlamper inne og flaggermuslykter ute.

Vinteren gikk greit og alle samlet seg i Bjørnhamna om våren. *Liv* fikk de tidlig på vannet. Den 10. mai skjedde det noe ekstra, og de tre karene kunne prise seg lykkelig over at de hadde Bertine med. De tre skulle en tur med *Liv* og rodde ut fra hytta i Bjørnhamna i en småbåt. De var ikke kommet mere enn 10-15 meter fra land da Barleif kom bort i et tomfat med det resultat at båten kantret. De ropte om hjelp der de plasket i det iskalde vannet. Bertine som var inne i hytta trodde det var karene som holdt livet, men gikk likevel ut og fikk se de tre som strevde for livet.

Bertine styrtet til stranden og skjøv ut den andre båten som lå der og rodde alt hun orket ut til den kantrete båten. Det var ikke mange takene, men da hun kom så hun bare Larsen som klamret seg til stevnet av den kantrete båten. I det hun så seg rundt fikk hun se noen meter unna hånden til Alfred over vannflaten. Hun greide så vidt å få tak i ham for han gikk ned igjen.

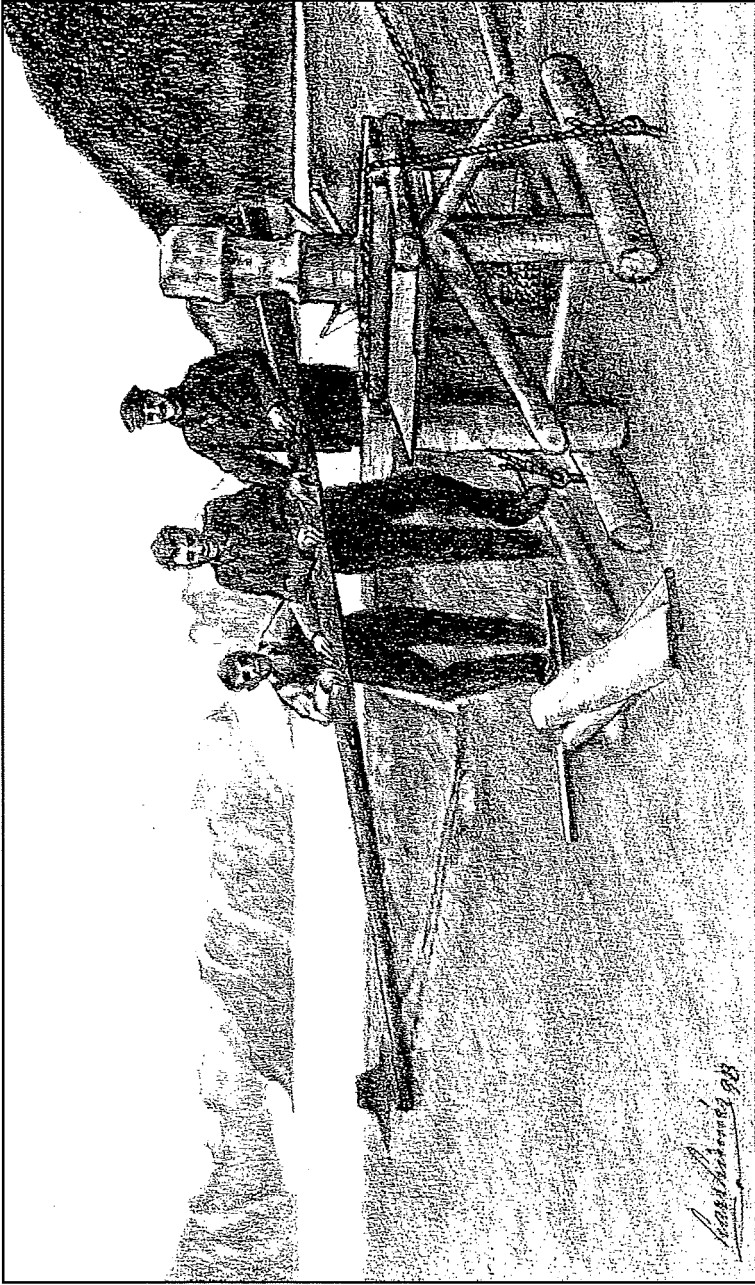
Da hun hadde fått ham litt opp så hun sønn sin klamre seg til Alfred. Han var bevisstløs. Alfred holdt også på å bli bevisstløs, og skummet stod ut av munnen hans.

Bertine hadde ingen mulighet til å få dem opp i båten, så hun holdt dem opp med den ene hånda og klarte med den andre å ro seg bort til Larsen. Med de tre på slep fikk hun rodd til land.

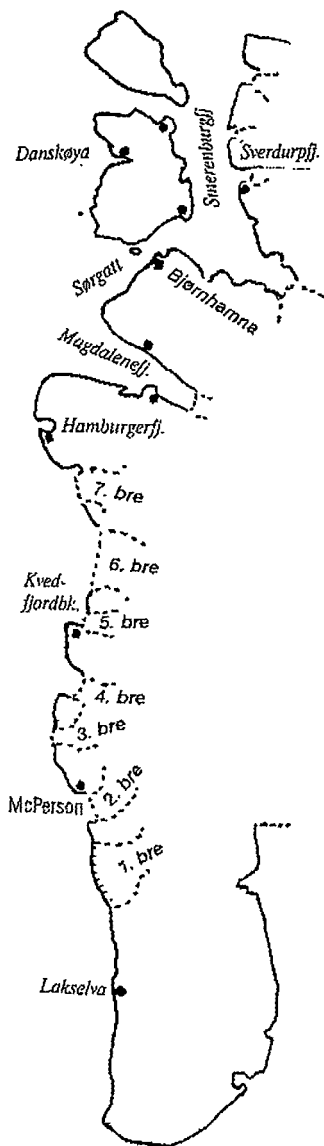
Men så var det å få dem opp på landkallen. Med forenede krefter fra søsterdatteren klarte de å få dem opp på landkallen. Så dro de to kvinnene dem, en etter en, frem til hytta på en kjelke. Her kom de til hektene igjen. Ingen varige mén av den historien. Etter noen dager var de igjen ombord i *Liv* på vei til Lomfjorden for å hente overvintereren der.

Bertine Johansen og Berthine Bertheussen var ikke uvant med Svalbardvinteren da de begge hadde arbeidet i Longyearbyen og Barentsburg i årene 1920-24.

Bertine Johansen er den mest engasjerte fangstkvinnne som har vært på

Sommeren 1937 bygde Alfred Johansen to gangspill for å få satt opp ty om høsten. Her er ett av dem. Med gangspillene gikk arbeidet langt lettere enn med tau og talje. Tegnet av Lars Linnér etter foto av Barleif Hårstad 1937. Fra venstre Barleif, Ingvar Larsen og Alfred.

Hovedstasjonen i Bjørnhamna og 10 bivastasjoner tegnet inn av Barleif Hårstad. Alle hyttene var mer eller mindre i bruk av Alfred Johansen.

Svalbard. I 1924 da hun kom hjem fra Barentsburg, hvor hun hadde vært kokke og bestyrerinne, bestemte hun seg for å prøve seg som utrustrer for overvintre. Hun brukte alle sine sparepenger på å ruste ut Alfred Johansen og Arnulf Gisvold i 1925-26. Det ble ikke store overskuddet på henne, men hun fortsatte å ruste ut i alt 14 ekspedisjoner. På 13 av disse var Alfred Johansen med. Hun giftet seg med ham i 1933. I fem somre reiste hun sammen med sin sønn og andre fra Tromsø til Bjørnhamna (Sørgattet) for å drive sommerfangst. Det var å skyte snadd og kobbe, samle egg og dun. Rekvad samlet hun også. Dette ble et viktig tilskudd til vinterfangsten. Om høsten reiste hun til Tromsø og solgte både vinterfangsten og sommerfangsten, og ordnet med ny forsyning til neste år.

De to kvinnene vintret ikke flere ganger. Berntine Johansen hadde kreft og ble lagt inn på sykehuset da hun kom hjem til Tromsø. Hun døde året etter, og det var nok grunnen til at Alfred ikke overvintret den kommende sesong.

Fangst: 1 bjørn, 75 hvite- og 16 blårev, 8 kobber, 18 snadd, 12 sekker dun og 400-500 egg.

Kilder:

Hårstad, Barleif: pers.med.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstittutt.

Flathuken, Sallyhamna 1937-38

Selv etter en vinter med spartansk levemåte og minus i utbytte bestemte Waldemar Kræmer seg for å fortsette med vinterfangst. Han fikk sendt beskjed til fastlandet om å få sendt utrustning oppover med *Lyngen*. *Lyngen* kom til Sørgattet og i Bjørnhamna losset den utstyr til bl.a. Kræmer. Han tok utrustningen ombord i motorbåten sin *Hvitøy* og dro til Kvitsundet hvor han bygde en ny hytte. Med seg hadde han nå en ny kar, Einar Helland 27 år. Han hadde ikke vintret før.

Nå hadde Waldemar et par år tidligere truffet en yngre dame, Sally Larsen, og blitt forelsket i henne. Han spurte om hun ville bli med på en overvintring og sommeren 1937 sa hun ja. Om høsten, med siste tur med *Lyngen*, kom hun til Sørgattet og ble hentet der av Waldemar. Den nye hytta fikk navnet Sallyhamn.

Sally var en dame som var vant til å arbeide hardt og selvstendig helt fra hun var 15 år, da hun mistet sin mor. Nå stelte hun i hytta og var med som fullgod fanger i terrenget, dog ikke i den mørkeste tiden. En dag i mørketiden hun var alene i Sallyhamn skjøt hun sin første bjørn fra skytterluka i døra.

For å få rev med den beste pelsen, begynte ikke Kræmer fangsten før 1. november og allerede i midten av februar sluttet han av fangsten og slo ned fellene.

Om våren fikk de *Hvitø* på vannet. Sally dro til Tromsø med *Lyngen*, og Waldemar og Einar drev med sommerfangst. Det gikk bra til ut i august til tross for stadig vanskeligheter med motoren ombord i *Hvitø*. Den 4. august står det i dagboken

... i Sallyhavn. Vi hviler os ut og kl. 9 aften blir min fangstmand Einar Helland pludselig storsyk i brystet og får forfærdelig åndenød. Jeg får han da op i huset og steller han på det beste,

5. august:

... Einar fremdeles stordårlig. Arbeider med motoren for at komme mig til Kongsfjorden med han.

7. august:

Einar dårlig så jeg vet ikke om han lever til jeg tørner ut.

8. august:

Einar lever men er yderst dårlig.

Kræmer arbeidet med motoren for å få den i stand så han kunne dra til Kongsfjorden og få legehjelp. Men heldigvis kom sysselmannen på besøk to dager senere og tok med seg Einar til Longyearbyen.

Flere kilder forteller at Einar Helland omkom på en tur fra Sallyhamn til Bjørnhamna. Det er ikke riktig. Helland kom den 4. august til Tromsø ombord i *Lyngen*,

Waldemar måtte igjen være mannskap alene ombord i *Hvitø*. Han trøstet seg med sin faste følgesvenn, hunden Buff. Da Waldemar hadde fått motoren i orden tok han en tur til Kongsfjorden og hentet Sally som kom med *Lyngen*. På veien nordover igjen kom de ut for uvær. Dagboken 26. august:.

Da jeg kom tværs av Kapp Mitra sprang vinden til SW og kulte på. Satte fokken og storseilet. Kl. 3 emd er jeg ved første isfjeld. Skruen på strækfisken for styrbords vant sprang og riggen gikk overbord. Slog bak i motoren, og med et anstrengende arbeid fik jeg berget ind mast og seil. Sjøene gikk høi fra West og det så stykt ut da jeg nærmet mig stadig bråttene. Det gik nu med bare motor langs landet, storm og sjø øket, men båten var som en fugel på sjørne så det gik med rivende fart. Kl. 10 emd bakker op i Sydgatten for at levere et brev og kl. 1 1/2 find den 27/8 ankrer jeg i Sallyhamn.

Fangst: 1 bjørn, 13 hvite og 1 blårev, 4 kobber, 51 snadd, 700 egg og 10 sekker dun.

Kilder:

Kræmer, Waldemar: m/b *Hvitø* på Svalbards kyster. Norsk Polarinstitutt.

Fjørtoft, Kjell, 1995: Kongen av Sassen.

Tromsø: 16.08, og 18.08.1938.

Roosneset og Gråhuken 1937-38

Edvin og Anna Nøis reiste sommeren 1937 bare ned til Sassen. Her lå de og ventet på at Julius Dahl og en ny mann, Karl Pettersen, skulle komme opp med *Lyngen*. De var pålagt å kjøpe inn proviant og utstyr til en ny vinter. De møttes i Longyearbyen. Herfra reiste de med *Lyngen* og ble satt i land på Roosneset 19. august. Men på grunn av dårlig vær fikk de bare noe av utrustningen på land. Først neste tur fikk de resten av utstyret på land. Denne vinteren hadde Edvin sikret seg to hundehvalper.

Etter kort tid delte de seg i to lag. Julius og Karl skulle bruke huset på Gråhukken til hovedstasjon. Edvin og Anna bodde en tid på Roosneset. Så flyttet de tidlig i mørketiden til en hytte nær Stasjonsøyane. Her var det en god bistasjon. Fangstforholdene ble en gjentagelse fra året før. Isen la seg ikke før langt ut på nyåret. I februar mente Edvin han hadde fanget de fleste revene som var å få på Reinsdyrflya og i Liefdefjorden. Det var begynt å lysne, sola var på vei til å krype over horisonten. De bestemte seg for å gå til Roosneset. Hvorledes isen var på fjorden visste de ikke, men de gikk langt inn i fjorden for å være sikre. Kjelken var lastet med mye utstyr, og det ble for mye for de to unge hundene de hadde. Da de nådde mot land på Roos-siden bestemte de seg for å sette den igjen. Hundene fikk løpe løse. De gikk langs land på isen. Det var flo sjø. Det begynte å blåse, og den frisket til søraust kuling da de kom til brattfjellet ved Roosneset. Plutselig så de at isen ség fra land. Edvin var på landsiden. Han klarte å få tak i armen til Anna og dro henne til seg. Hundene ble igjen på isen. Edvin ropte på dem, men først etter å ha drevet 100 meter forsto de at de måtte svømme. Men dermed var de ikke reddet. Iskanten var så bratt at Edvin måtte med kniven hugge trinn i kanten for å få dem opp.

Anna var ikke redd så lenge det sto på, men om natta i hytta på Roosneset så ropte hun på Edvin i søvne.

Den 23. februar kom Julius og Karl på besøk til Roosneset. De hadde da ikke sett hverandre på fem måneder. De hadde det bra og en del rev hadde det blitt på de 200 fellene de hadde satt ut. De hadde tidligere gjort forsøk på å nå frem til Roosneset, men de møtte på åpne råker. Den 31. mars var Edvin og Anna på besøk på Gråhukken.

I april tok Julius og Karl seg en skitur inn i Wijdefjorden og besøkte Bjørnnes. De oppga da å ha fått 44 hvit- og 16 blårev. De var antagelig ikke godt utstyrt for de fikk med seg på sleden tilbake 50 kg mel, 10 kg tørrerter, 2,5 kg kaffe, 50 patroner og 2 esker tobakk.

Da isen gikk og de fikk båtene på vannet samlet de seg på Roosneset. Herfra drev de sommerfangst til de i august ble hentet av *Lyngen*.

Fangst: 90 hvit- og 25 blårev, 20 kobber, ca. 200 snadd, 500 kg dun og ca. 1000 egg. Det eneste de så av bjørn var et spor 17. desember på Reinsdyrflya.

Kilder

Nøis Nilsen, Edvin: Dagbok 1937-38.

Nøis Nilsen, Edvin: pers.med.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstitutt.

Austfjordnes 1937-38

Georg Bjørnnes hadde tatt seg fri et år fra fangstlivet, men nå ville han opp igjen. Prisene på reveskinn hadde tatt seg noe opp, og terrenget hans hadde ligget i fred ett år. Før han forlot Tromsø var det flere som ville være med. Han skriver i dagboken:

... jeg ble helt enkelt overrendt av folk i alle aldre og alle stillinger som mente at være kvalifisert som fangstmenn og apsolut ville være med, ja det komt til og med en ung sveisen jente og bad om at faa bli med, men hvor fristende tilbudet end var, saa måtte jeg for konsekvensenes skyll avslaa det. Det er lett at skjønne hvorledes det ville ta seg ut at være sammen med en pen jente en hel vinter i en liten fangsthytte og for varmens skyll maaske være nødt til at dele seng med hende.

Han bestemte seg for å vintre alene. Dette ble hans 6. vinter alene på fangst. Han ble med d/s *Lyngen* som nå gikk i regulær rutetrafikk på Svalbard. Ombord i *Lyngen* hadde Bjørnnes flaks igjen. En frøken fra Wien i Østerrike spurte om å få bli med på overvintringen. Gjennom tolken takket han for det smigrende tilbud, men beklaget at han måtte avslå. I Sørgattet lastet han over i *Liv*. Alfred Johansen hadde lovet å frakte ham til Wijdefjorden, Bernthine var med.

Den 21. august var han i land på Austfjordnes. Han fant hyttene sine i bra stand. Bare én hytte hadde bjørnen slått inn døra på. Det gikk derfor greit å få terrenget i orden om høsten. Denne gangen hadde han kjøpt inn noen sakser til å fange reven med. Det ville være lettere å få reven med dem da reven på Svalbard, mente han, var så vant til å se feller at de kjente innretningen.

I de første dagene av oktober bestemte han seg for å besøke de to på Gråhukken. De hadde skaffet seg radio denne vinteren og han var ivrig etter å høre nyheter. Han skriver om turen i dagboken:

Jeg drog baaten saa langt ned mot bråttene som råd var, og mellom 2 serier av store bølger puffet jeg baaten ut, jumpet ombord, og rodde for livet for at komme klar grunnbråttene, og det gikk bra, når untas at jeg trass alt ble indhentet av det ytterste grunnbrått som slo baaten halv av sjø... Paa Russebuneset ruvet et stort rækvedskjul op som et seilmerke... Jeg gav meg ikke tid til å gjøre op varme, men rodde straks videre utover til Villa Rave hvortil jeg ankom efter 6 timers rotørn. Jeg drog paa land og bela baaten og fortsatte straks at gaa videre utover langs landet; idet jeg spiste røket flesk og kavring mens jeg gik... Jeg haapet at være fremme paa Graahukken efter 6-8 timers marsj. Men saa lett gik det nok ikke. Omtrent midtveis kom jeg til Storlagunen en lang smal bugtet fjordarm som skjærer flere km. ind i landet var dessverre ikke frosset som jeg ventet. Jeg måtte derfor rundt hele lagunen... det var dyp løs sne uteder hele Graahukken, tørsten begyndte ogsaa at genere mig. Endelig efter 11 timers tung marsj var jeg fremme.

I alt med roturen hadde han stått på i 17 timer i ett kjøer for å komme til Gråhuken. Ingen var hjemme. Batteriene til radioen var pakket sammen med melkebokser under sengeklærne. Han fikk ikke høre noen nyheter. Etter et døgn hvile måtte Bjørnnes dra tilbake uten å ha hørt det minste nytt. Tilbaketuren ble like strevsom.

Bjørnnes hadde et stort terreng å røkte. Han hadde feller fra bunnen av Austfjorden til Dei Tri Isfjella. I den mørkeste tiden så han ikke etter fellene som var lengst sør og nord.

I mars tok han igjen en tur utover til Gråhuken. Vinteren var den mildeste han hadde opplevd på Svalbard. Mesteparten av Wijdefjorden hadde ligget åpen hele vinteren. Han måtte derfor gå på land. Han traff de to fangerne. Han fikk da høre at radioen de alle hadde hatt så store forventninger til ikke hadde gitt lyd fra seg. Bjørnnes gir en god skildring av bistasjonene han var innom på veien ut til Gråhuken.

Etter 8 timers marsj naadde jeg Russebua - en lav, vindskjævet og sikkert flere hundre aar gammel koje bygget i sin tid op av svære ræktømmerstokker. Gangen som i den nyere tid er opført av bordstumper, var fullfåken av sne. Med stort besvær arbeidet jeg mig ind og fik gjort op varme i en sundsprukken forrustet kanonovn hvis forskjellige deler holdtes sammen med en surring av jerntraad. En eneste glasrute gjorde tjeneste som vindu. Sengeklærne bestod av et gammelt, muggent renskinn og et tynnslitt fillet ullteppe. Forøvrig var koja saa lav at man ikke kunne staa opreist inne, liksom vegger og tak indvendig var svarte av sot og ælde. Jeg syntes ikke det var tilraadelig at overnatte der under slike forhold, men fortsatte turen videre utover til Villa Rave mens været var godt. Etter yderligere 3 timers marsj var jeg fremme. Var Russebua daarlig, saa var sandelig Villa Rave ikke stort bedre.

Den 4. april kom Hilmar Nøis og hans sønn Kaps med hundespenn fra Sassen. De skulle videre til Gråhuken og Roosneset. Den nyhetshungrige Bjørnnes fikk nå høre de siste hendelser for radioen til Hilmar hadde virket godt. Etter å ha vært på Gråhuken kom de igjen og tok det meste av fangsten til Bjørnnes med seg til Sassen og senere til Longyearbyen.

Den 17. april sluttet Bjørnnes av fangsten og gikk til Longyearbyen via Sassen. Han reiste med kullbåt 4. mai. Som vederlag for at Hilmar tok fangsten hans til Longyearbyen lovet Bjørnnes å selge Hilmars fangst i Tromsø og sende nordover ny utrustning.

Bjørnnes har gitt et nøyaktig regnskap for sine utgifter dette året.

Proviant og utrustning	Kr. 800,00
Frakt med <i>Lyngen</i> til Sydgatt	« 120,00
Frakt med <i>Liv</i> til Wijdefjorden	« 225,00
Frakt fra Wijdefj. til Longyearbyen	« 100,00
Ophold i Longyearbyen og nedreise	« 75,00
	« 1320,00

Fangst: 64 hvite og 10 blå rev, 1 kobbe, 13 snadd, 246 rype, 14 ærfugl og 72 fjæreplytt. Fjæreplytten var til reveåte.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstitutt.

Mosselbukta 1937-38

Tre mann, Johannes Mykelbust, Hilmar Belsvik fra Ålesund og Jakob Grøtting fra Alvdal i Østerdalen, la seg til i Mosselbukta og Bangenhuk for å overvintre høsten 1937. Alt gikk sikkert bra for det er ingen opplysninger å finne om dem.

Fangst: 20 hvitrev.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1937-38.
Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Lomfjorden 1937-38

Harald Jakobsen og Håkon Johansen (senere Myrvang) planla en overvintring i Lomfjorden. Valget av feltet var nok gjort av praktiske grunner for Alfred Johansen hadde kjøpt hyttene der av Stockholm-Sven, han og Berntine rustet dem ut og Alfred satte dem ut med sin skøyte *Liv*.

Senhøstes fikk Harald spekkfinger, og det var så alvorlig at han mente den burde behandles på sykehus.

I midten av september kom m/k *Juni* inn Lomfjorden for å fange kvitfisk (hvithval). Jakobsens spekkfinger var da så alvorlig at skipper Langaune ombord i *Juni* brøt av fangsten og gikk med Jakobsen til legen i Longyearbyen. Det hadde gått koldbrand i fingeren, men han kom tidsnok til legen og ble frisk igjen.

På veien gikk *Juni* innom Bjørnhamna for å fortelle utrusteren om situa-

Håkon Johansen (Myrvang) ombord i Liv 1938 etter at han ble hentet fra Lomfjorden.

sjonen. Men Alfred hadde ingen mann å sende til Lomfjorden, og det var for sent på høsten til å få satt *Liv* på vannet igjen for å hente Håkon.

Håkon hadde aldri overvintret, og han var helt ukjent med vinterfangst. Men han satte i gang å lage feller og selvskudd. Da han skjøt sin første bjørn var han i villrede hvorledes den skulle flåes. Før han begynte å flå gikk han derfor inn i hytta og tegnet på et papir en bjørn og fant ut av den hvorledes han skulle sette snittene.

Så tidlig som mulig satte Alfred i Bjørnhamna *Liv* på vannet for å se etter Håkon. I Bjørnhamna hadde de vært engstelige for ham. I slutten av mai kom de frem til fastiskanten utenfor Lomfjorden. Barleif Hårstad forteller:

Det var en flott dag med klar sol og godt føre. Alfred og jeg tok på oss skiene og gikk de 10-15 km innover fjorden. Da vi kom frem til hytta i Faksvåg satt Håkon på hyttetaket med kragen klar. Han hadde sett oss på lang avstand, men var ikke sikker på hva slags besøk dette var. Håkon var i god form, og etter en del prat og kaffe lastet vi opp to sleder med utstyr og fangst og dro tilbake til *Liv*. Vi tok en tur til noen timer senere og hentet resten av utstyret.

Håkon hadde klart vinteren bra og ikke lidd noen nød på noen måte. Økonomisk ble det bomtur på ham.

Fangst: 1 bjørn, 17 hvitrev og 3 snadd.

Kilder:

Hårstad, Barleif pers.med.

Kræmer, Waldemar: m/b *Hvitø* på Svalbards kyster. Norsk Polarinstitut.

Tromsø: 20.09.1937.

Halvmåneøya 1937-38

Gunnar Knoph ville til Halvmåneøya igjen, og denne gangen slo han seg sammen med Otinus Rasmussen som ikke hadde vintret tidligere. m/s *Polar* satte dem på land 17. september.

I september kom drivisen, og det så lovende ut. Den første bjørnen fikk de 7. november. Knoph skriver i sin dagbok:

Jeg gikk nordterrenget, og var heldig å få en bingse --- Bingsen var ikke mere frossen enn at vi fikk flådd den, og vi har bjørnebiff til kvelds. Ja, vi var helt fri for hundemat så bingsen kom vel med.

Dessverre forsvant isen igjen. Den 1. januar:

Ja, nu begynner vi på et nytt år med mange forhåpninger som kanskje ikke alle går i oppfyllelse, men derfor ingen sure miner. Isen har skuffet oss og dermed fangsten. I november kom det en liten klepp med is rundt øya. Av den fikk vi 9 bjørner. Siden har vi hatt åpent vann og dønning. De siste dagers nordlige vinder ga oss håp om is. Ja, vi så islysningen i NO, men så kom den sydlige kuling igår og ødela hele tegningen. Vi håper, som sagt, på det nye år. Is må vi ha ellers bli det ingen bjørn. - - - Radioen har vært oss til uvurderlig adspredelse og ikke minst som en opplysende faktor av rang.

Det varte til midten av januar før isen kom og det ble god fangst. Men i begynnelsen av mars var det isfritt igjen, og slutt på fangsten. Den 22. februar hadde de besøk av bjørn:

Jeg gikk nordterrenget og fikk en bjørn. Det hadde vært endel bjørn på land. Trollbjørn vil jeg kalle dem. De hadde rumstrert fælt, slått sund to selvsqudd og båret et 600 meter. Antagelig hadde de tenkt seg på sjøen med det.

Den 23. april får de besøk av en godslig bjørn:

Jeg hadde spekket et skinn og var begynt på det andre da Tinus kom springende og sa at det var en bjørn midt mellom hundene. Da jeg kom opp gikk det riktignok en storbjørn og snuste på hundene uten å være redd. Den syntes ikke å ha noen onde hensikter, og hundene var heller ikke redd for den. De snuste og luktet på den som om det var en annen hund. Mens jeg var inne etter geværet skjøt Tinus, men bommet. Da ble det liv i den. Den kom settende mot ham. og han måtte retirere. Imidlertid stod der en hund mellom ham og bjørnen. Der stoppet den og snuste på den nye hunden. Jeg fikk et squdd i bogen på den og den var ferdig. Ja, vi var fri for folkemat og hundemat så den kom vel med.

Sunnheten var god, bortsett fra at Knoph hadde et uhell. Den 13. desember:

Fikk smeltet tinn inn på det venstre øye, og det smertet nokså meget. Håper det gir seg snart. I det andre øyet har jeg hatt en ondartet betennelse i hele vinter på tross av at jeg daglig bader det med borvann og smører det med gul øyensalve. Jeg har prøvd å rykke ut alle øyenharene, men jeg syntes det ble verre. Periodevis er det bedre, men det tar seg opp igjen. Ja, nu er jeg halvblind på begge øyene.

I mai ble Otinus angrepet av snøblindhet. Var vinteren mild med lite is, så fikk de mere is enn de ønsket utover våren og sommeren. Våren kom seint, 6. juni:

Jeg gikk rundt sydterrenget, men ingen bjørn. Heller ikke måsen har begynt å lage boller. Jeg

gikk en tur i isen i østlig retning. I NO går åpent vann helt inn til øya. Måket etter båten, men det er over 3 meter sne så den blir vanskelig å finne.

St. Hansaften hadde de besøk av m/k *Enighet*, men så tettet isen til igjen og lå rundt øya til 3. juli.

Den 6. juli kom m/s *Polar* og hentet dem.

Fangst: 81 bjørn, 3 hvitrev, 5 snadd, 2 ryper, 11 ærfugl, 6 teist og ca. 150 egg av måse, ærfugl og terne.

Kilder:

Knoph, Gunnar: Dagbok 1937-38. Norsk Polarinstitutt.

Tromsø: 12.07.1938.

Bjørnøya 1938-39

Mannskapet på radiostasjonen satte ut feller for å fange rev levende. Flere gikk i fellene, men på grunn av den milde vinteren ble mange sluppet fri igjen da pelsen var dårlig og nesten ikke salgbar.

Hesten levde i beste velgående. Den var nå 26 år.

Fangst: 6-7 levende hvitrev.

Kilde:

Tromsø: 1.07.1939.

Camp Bell 1938-39

Etter å ha solgt vinterfangsten reiste Ewald Schmutzler sommeren 1938 ut til sin sommerhytte ved Russekeila. Her lå han og fisket røye med garn. Dette fisket hadde han for seg selv. Det var ingen andre som forsøkte seg.

Denne sommeren fikk han besøk av landsmannen Wilhelm Dege. Schmutzler hadde da fått 150 røyer. En hadde veid over 7 kg. Men nå var sesongen nærmest over. Mesteparten av fisken solgte han i Longyearbyen for kr. 2,- til 2,50 pr. kg. Det ble noen kroner av det til ny vinterforsyning. Noen av de minste røyene flekket han og tørket til vinterbruk.

Dege la merke til at han manglet en tommelfinger. Schmutzler fortalte da at han en vinter hadde gått gjennom isen og blitt gjennomvåt. Det var veldig kaldt og han tok seg fram til nærmeste hytte så hurtig han kunne. Det tok likevel flere timer. Da var han så avkrefteat at han nærmest ønsket

å dø, og hadde ikke ork til å pleie sine frosne lemmer. Han fikk lagt seg i køya og sovnet.

I julenummeret av Varden får vi resten av historien. Det var så ille at han måtte søke hjelp i Longyearbyen. Dit kom han etter 14 dager og fikk behandling av legen. Han slapp fra uhellet ved å miste en tommel og en tå. Schmutzler var glad han fikk beholde bena.

Om høsten 1938 reiste han ned til hovedstasjonen. Han brukte en fire-fem bistasjoner og satte opp cirka 140 feller etter reven. Dette var hans sjettede vinter på dette feltet.

Fangst: 22 hvitrev. Annen fangst ikke oppgitt.

Kilder:

Dege, Wilhelm 1951: Im Vorfeld des Nordpole. Verlag Herder, Freiburg.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Varden, Julenummer 1938.

Calypso, 1938-39

Anna Kræmer, sammen med sin datter Åse, reiste fra Tromsø med *Lyn-gen* og ble satt i land den 1. september i Bellsund. Her ble de møtt av Ole Iver Blomli. De tre skulle overvintre i Calypso. Den nå 16 år gamle Åse skulle denne vinteren ikke ha noe selskap av sine brødre. Åse førte en nøyaktig dagbok.

Om høsten var det flere besøk av fiskefartøyer i fjorden. De kom inn for å fylle vann eller for å søke le for uvær. Blomli fikk av den grunn rikelig med fisk.

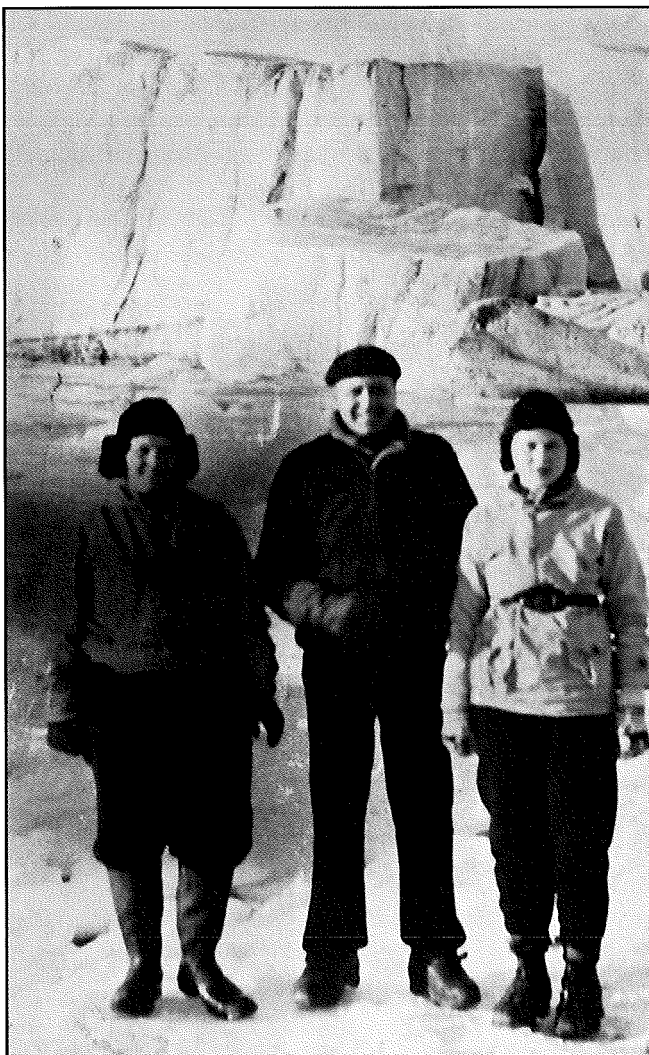
Blomli brukte en bistasjon som lå lenger ute i fjorden. Vinteren forløp uten noen vanskeligheter. Åse hjalp til med matlagning, henting av is og ble enkelte ganger med ut i terrenget for å se over revefellene. Men hun lengtet hjem av og til. Hun skriver 3. desember:

Jeg ønsker meg hjem til Norge, savner bestemor og mine søsken. Jeg sitter å tenker på hvor hyggelig de har det til jul, mens her oppe er det trist og mørkt.

Dagboken forteller enkelt og greit om hva som skjer, den 17. mai:

Spist fiskepudding til middag. Den var laget av småkveite som vi har hatt iset siden oktober. Til aftens hadde vi nedlagte krydrete sveiver*. Kaken var fin.

* ,Sveiver er framlemmene på sel.

Anna Kiparisoff Kræmer (til venstre) og datteren Åse Marie foran breen innerst i Recherchefjorden høsten 1938. I midten skipperen på en fransk fiskebåt som hadde søkt ly i fjorden. Det var ikke så sjelden at fiskebåter søkte ly for været i fjorden foran Calypso. Det var da alltid fisk å få. Foto: Åse Maria Nilsen.

Det var lite is. Drivis fikk de ikke før utpå våren. De hadde et par mildværsperioder. Åse skriver den 27. desember:

Blomli var en tur utpå terrenget, men han kom ikke over den største elven. Meget med revespor å se, men fellenc går de forbi.

Om våren kom Schmutzler på besøk. Han kom roende, det var jo ikke lange veien over fjorden i fint vær. Men besøket ble kortvarig. Åse forteller:

Etter å ha vært hos oss en dag gikk Schmutzler og jeg en tur langs stranda. Det var fint vær, og etter å ha gått et kort stykke satte vi oss på en stein. Straks begynte Schmutzler å tukle med meg. Jeg syntes det var ubehagelig.

Blomli som måtte ha hatt mistro til Schmutzler hadde holdt øye med oss i kikkerten. Da han så at Schmutzler ble noe nærgående så kom han raskt bort til oss og sa til Schmutzler at han måtte se å komme seg vekk herfra. Ikke lenge etterpå rodde han vekk.

I juli reiste alle tre til Tromsø med *Lyngen*.

Fangst: 21 hvitrev, 5 storkobber, 19 snadd, 5 gås, 13 ærfugl og 40 gåseegg.

Kilder:

Nilsen, Åse Marie: Dagbok 1938-1939. Privateie.

Nilsen, Åse Marie: pers.med.

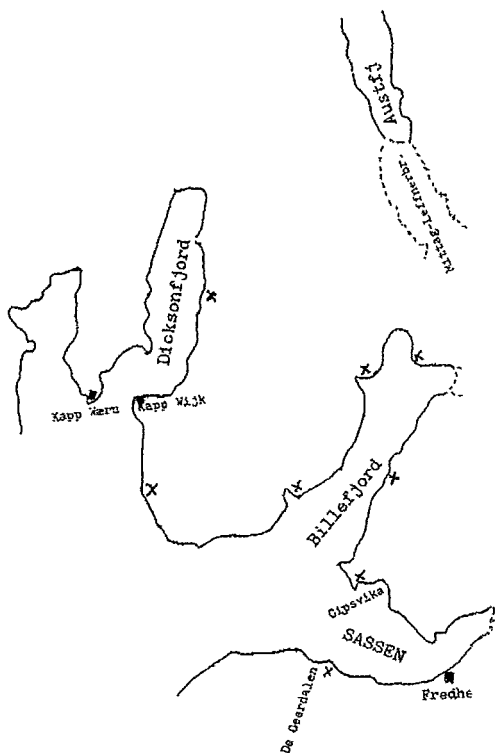
Tromsø: 10.07.1939.

Sassen og Gråhuken 1938-39

Denne vinteren ble det en familieforetagende i Sassen. Hilmar Nøis hadde med sin kone Helfrid, sin sønn Johannes Kaps, sin bror Edvin og hans kone og til slutt Albert Nilsen Nøis. Altså, to damer på Fredheim denne vinteren også. Helfrid hadde fått i oppgave å kjøpe i Tromsø alt som skulle til for alle seks for en vinter.

Om høsten, da alle var samlet i Sassen, ble det jaktet ivrig på ryper. Kaps skjøt flest, omlag 1200. De fleste ble skutt ved Tempelfjellet.

De fordelte feltet slik at Hilmar og Edvin fanget på nordsiden i Billefjorden og Dicksonfjorden. Her hadde de i alt 10 bistasjoner. Men Hilmar og Albert dro også nordover og fanget på vestsiden av Wijdefjorden til Gråhuken før jul. Det ble en stri tur fordi det ikke var brukbar is på fjorden, så de måtte gå fra Gipsvika over fjellet til langt inn i Billefjorden og siden

Hyttene innerst i Isfjorden, som Nøiskarene på Fredheim og Oxaas på Kapp Wijk brukte, er tegnet inn av Edvin Nøis. Bare hovedstasjonen til Wallum på Kapp Wærn er tegnet inn. Han hadde flere bistasjoner:

opp Mittag-Lefflerbreen som var som blank is. Den samme turen gjentok de i februar.

Edvin hadde også ansvaret for feltet fra Sassen og ut til De Geerdalen. Edvin og Kaps gjorde også turer over til Storfjorden (se Agardbukta).

De to damene var i ukevis alene i Fredheim, men til jul var alle samlet og mannfolka satte stor pris på damenes matstell. Det var som å feire jul hjemme i Norge. Radio hadde de også, så de stortrivdes.

I mai dro Edvin og Albert med hundespannet nordover Wijdefjorden til Gråhuken og Roosneset på sommerfangst. I hyttene der var det noe proviant igjen. Det ble endel snadd, kobbe og dun. De hadde en avtale med sysselmannen om å bli hentet av ham. Langt ut på sommeren ble de med til Longyearbyen. *Lyngen* gjorde et forsøk på å hente dem i juli, men kom ikke inn pga. is.

På veien til Longyearbyen stoppet de opp på Sentinelleflaket (sørvest for Kapp Linné) og fisket 600 kg torsk. Veldig moro forteller Edvin at han fikk oppleve også det på Svalbard.

Mens de to drev sommerfangst der nord fartet Hilmar og Kaps rundt i Isfjorden på sommerfangst. Damene reiste ned til fastlandet i juni.

De samlet all fangsten i Longyearbyen, og derfra reiste Albert ned med fangsten med kullbåt. Det var Alberts første og siste overvintring.

Fangst: 2 bjørn 122 hvite og 18 blårev, 25 storkobber, mer enn 100 snadd, masse ryper og 200 kg. dun. Av denne fangst er 2 bjørn, 9 hvite og 1 blårev tatt i Agardbukta.

Kilder:

Nøis, Edvin: pers.med.

Nøis, Johannes kaps: pers. med.

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitut.

Nordlys: 8.07.1939.

Kapp Wijk og Kapp Wærn 1938-39

I midten av august ble Arthur Oxaas satt i land på Kapp Wijk fra *Lyngen*. For kommende vinter hadde han hyret førstereiskaren Alfred Paulsen. De begynte med en gang å sette feltet i stand. En ny bistasjon bygget de innerst i Dicksonfjorden og utbedret huset på Kapp Smith. Så utvidet de feltet videre fra Kapp Thordsen til Skansebukta. Anna Oxaas kom opp med siste *Lyngen*.

Wallum, som hadde vært hyret som fangstmann for Oxaas året før, hadde planer om å overvintre i Bellsund, men alt gikk ikke som planlagt. Han valgte derfor å bruke tilbudet fra Oxaas om å fange for ham. Han kom i slutten av september og rodde straks til Kapp Wærn. Han skulle bruke samme felt som året før, og nå hadde han fått en forbedret hytte på Kapp Smith å bruke.

Høsten og den første del av vinteren var mild. Det skapte vanskeligheter. Isblokker fra isbreer som drev forbi tok de og stablet dem opp ved huset for å ha vannis. Men blokkene smeltet vekk flere ganger. Det var lite snø, og Oxaas brukte ski for første gang den 20. januar.

I slutten av februar fikk Alfred et plagsomt utslett. Det begynte i ansiktet og halsen med hevelse så øyene var nesten lukket. Senere også øret, så det ene øret var helt lukket. Oxaas studerte legeboken, men fant ikke ut hva det var. Han behandlet Alfred med omslag dypet i sprit. Først etter en måned var Alfred så bra at han kunne gå ut. I denne tiden fikk Oxaas også et angrep av helvetesild så feltet ble dårlig røktet i lange tider på vårvinteren.

Den 4. april opplevde Oxaas noe sjeldent; Han skriver i dagboken:

Vi skjøt en snadd med unge i seg. Den var levende og helt kvikk da jeg tok den ut. Jeg bar den hjem i ryggsekken så madamen fikk se den, tok så og fotograferte den sammen med Jack. Jack var interessert i den og ville bare leke, hvilket den ikke forstod. Flåede den til utstopping.

Tidlig i juni tok Alfred seg arbeid i Longyearbyen og Wallum reiste til Tromsø.

Denne sommeren ville Oxaas forsøke å gjøre noen penger på turistene. Fangsten var ikke noe å skryte av. Mange av reveskinna var av dårlig kvalitet. Oxaas og hans kone reiste med *Lyngen* til Magdalenefjorden og ble satt i land der. Der bodde de i telt. Foran teltet la de fram gamle hvalhvirvler, reveskinn, små vesker som Anna hadde sydd av snaddeskinn, suvenirer laget av reinhorn o.s.v. Det ble en del salg da fjorden alltid fikk besøk av de store turistskipene som kom til Svalbard.

I slutten av juli reiste de med *Lyngen* til Tromsø.

Fangst: 53 hvite- og 3 blårev, 9 storkobber, 19 snadd og 3 fat spekk. Oxaas og Alfred skjøt på sitt felt 9 ryper, 30 ærfugl og 62 alker.

Kilder:

Oxaas, Arthur: Dagbok 1938-39. Norsk Polarinstitutt.

Oxaas, Arthur 1953: Svalbard var min verden. Aschehoug.

Alkhornet 1938-39

Egil Johansen overvintret alene.

Fangst: 11 hvit- og 3 blårev.

Kilde

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Ny-Ålesund 1938-39

Her lå Jacob Grøtting og Olav Lian som vakter. Lian hadde sin kone med.

Om høsten og vinteren lå Grøtting mesteparten av tiden i London og fanget på østsiden av Kongsfjorden. Lian fanget ut fra Ny-Ålesund.

Fangst: Ny-Ålesund: 23 hvite og 2 blårev.

London: 20 hvite og 4 blårev.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitutt.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.
Tromsø: 5.05.1939.

Ebeltofthamna 1938-39

Sverre Hansen var igjen å finne på sitt felt i Krossfjorden. Han ble satt i land i juli fra *Lyngen*.

Sommeren 1938 hadde fiskeridirektør Thor Iversen lånt Hansen en vindmølle og utstyr slik at han hadde elektrisk lys og strøm til radioen hele vinteren. Det hadde virket utmerket. Hansen ble så begeistret for dette nye at han kjøpte utstyret av Iversen.

Noen kroner ble det på Hansen om høsten da han fraktet Den polske glasiologekspedisjonen rundt i terrenget med motorbåten sin.

Fangst: 43 hvite og 13 blårev.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitutt.
Tromsø: 13.09 og 22.09.1939.

Bjørnhamna 1938-39

Etter å ha overvintret, drev Berntine Johansen som vanlig sommerfangst i 1938, selv om hun var klar over at noe meget alvorlig feilte henne. Da de reiste ned om høsten fulgte mannen Alfred med. Det siste de gjorde var å sette *Liv* på land før de tok motorbåten og reiste ned til Longyearbyen.

Ingvar Larsen og Håkon Myrvang, som hadde vært mannskap ombord i *Liv*, ble igjen i Bjørnhamna. De hadde tillatelse av Alfred til å bruke alle hyttene til vinterfangsten på feltet.

Det ble ikke noen god vinter, særlig for Ingvar. Han var alvorlig syk det meste av tiden. I slutten av mars rodde de nord til Sallyhamna for å få Kræmer til å frakte dem til Longyearbyen så fort som mulig. Ingvar trengte legehjelp. Kræmer skriver i sin dagbok, 31. mars:

Kl. 1.00 emd kom Ingvar Larsen og hans fangstkamerat Håkon hertil. De hadde hatt god kjenning av vinden over Smeerenburg, men alt gikk godt. Og der er da et minde år at man kan besøke hverandre på denne årstiden. Ingvar har i vinter vært syk og er det fremdeles. Lider av mavekreft efter hvad jeg nu har undersøkt i lægeboken. Da medisiner og lægekyndighed mangler, er jeg villig og få motorbåten på sjøen så snart her gives anledning for å få ham til Adventbay.

Høyst sannsynlig hadde Ingvar skjørbuk. I Nordlys står det at legen Holager hadde behandlet en overvintret for skjørbuk. Da det ikke er noen annen fangstmann som måtte søke lege i Longyearbyen den vinteren så må dette være Ingvar Larsen.

Fangst: 1 bjørn, 45 hvite- og 12 blårev.

Kilder:

Hårstad, Barleif: pers.med.

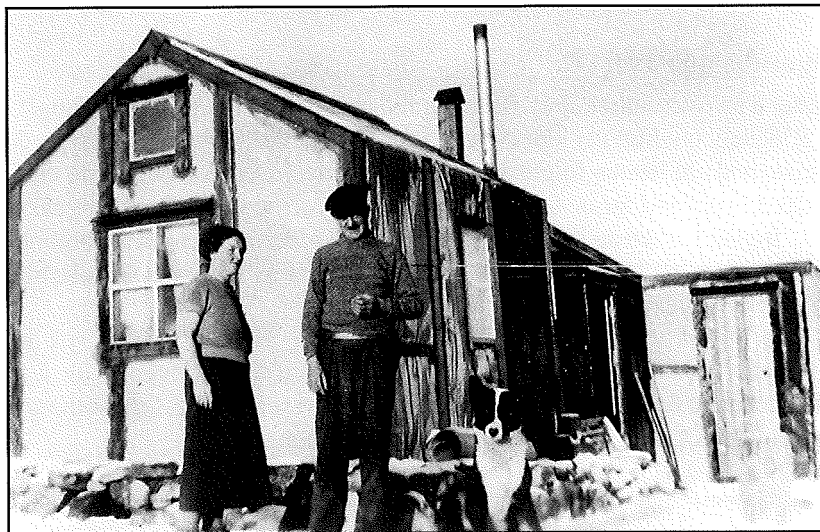
Kræmer, Waldemar: m/b *Hvitø* på Svalbards kyster.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Nordlys: 28.10.1939.

Sallyhamn 1938-39

Som nevnt tidligere kom Sally Larsen med *Lyngen* i midten av august og ble hentet av Waldemar Kræmer i Ny-Ålesund. Kræmer reiste ikke ned til Tromsø. Fangsten sendte han ned med *Lyngen* og opp med den fikk han

Sally Larsen og Waldemar Kræmer foran hytta i Sallyhamn som Kræmer bygget i 1937. Sally og Waldemar ble høsten 1941 evakuert til England. De giftet seg i Skottland etter påtrykk fra en norsk prest. Foto: Waldemar Kræmer Inderøy.

nye forsyninger. Sally ordnet med det i Tromsø. Sommerfangsten betød en god del for Kræmer, og så måtte han passe på *Hvitø*. Denne sommeren hadde han fått en avtale med en mann i Tromsø som skulle overvintre med dem i Sallyhamn. Men han kom ikke som avtalt med *Lyngen*. Kontrollen i Tromsø nektet ham å reise fordi det ikke kunne bevises at det var proviant nok på den planlagte overvintringen. Det var loven av 1915 om *Overvintringstokter til arktiske egne* som ble brukt av kontrollen i Tromsø.

Den 18. september fikk de besøk, og Waldemar skriver:

Kl. 11.00 fmd kom Opsynskibet *Torfin I* hertil for at undersøke om jeg hadde proviant nok for vinteren. Sysselmannen hadde sendt en del proviant. Jeg overtok kaffe, sukker, poteter og margarin. Alt det øvrige hadde jeg og har klart vinteren om ikke *Torfin I* har kommet.

Det er tydelig at Kræmer, den erfarne ishavsmannen, hadde ord på seg for å leve av landets produkter: rekved og havhest.

Om høsten ble det litt tid til fangst på kobbe og snadd før *Hvitø* ble satt på land. Kræmer bygget en revegård. Her hadde han levende rever, som var fanget tidlig, gående til pelsen var god. Det var lite is, så etter at *Hvitø* var satt på land brukte han spissbåten og rodde rundt til deler av terrenget. På en av turene var han på Nørskøya, og der oppdaget han en død hval som var drevet i land. Der hadde reven nok å leve av.

Han avsluttet revefangsten tidlig for å unngå å fange gravide tisper. Derved mente han å få flere rever kommende sesong. Han tenkte fremover. Den 8. mars skriver han:

Har vært i terrenget og tad inn flere fangstredskaper så revefangsten er nu slut for min del. Her går nu flere rever på terrenget og åter ligger det flere steder så jeg tror at jeg skal få flere rever kommende sesong.

Siste dagen i mars fikk de besøk fra Bjørnhamna. Håkon Johansen (Myrvang) og Ingvar Larsen kom roende. Ingvar var syk (se Bjørnhamna).

Fangst: 20 hvit- og 7 blårev, 5 kobber, 16 snadd, 100 ærfugl, 7 teist, 27 alker og 3 ryper. Dagboken slutter 1. mai så sommerfangsten 1939 er ikke med.

Kilde:

Kræmer, Waldemar: *M/B Hvitø* på Svalbards kyster.

Biskayerhuken 1938-39

Det var nå åtte år siden Sigfred Kristoffersen hadde vintret på Sørkapp og nå ble lengselen etter livet i Arktis så stor at han ville nordover igjen. Og denne gangen på nordsiden av Svalbard. Han fikk overtatt huset på Biskayerhuken med fire bistasjoner. Han vintret alene.

Han var jo godt kjent med fangstlivet så han rustet seg med alt han trengte. Han fikk frakt med *Lyngen* helt fram til huken. Fem hunder hadde han med. Det var mange raser, bl.a. en russisk mynde og en grevlinghund.

Huset fikk han raskt i stand. Så bygget han et stort lagerskur. Han skriver om dette:

Straks det ble anledning tok jeg fatt på tilbygget til hytta. Drivvedstokker gravde jeg en halv meter ned i jorden, og trakk vegger og tak med dobbelt lag sekkestrie. Men det var ikke mulig å plassere stokkene slik jeg hadde planlagt tilbygget, jeg bodde nemlig på en kirkegård. Hyttetomta og de nærmeste omgivelser måtte ha vært benyttet som gravplass helt fra hvalfangsttiden. Det var riktignok bare få graver som var synlige, men da jeg begynte å grave, viste det seg at kistene stod tett i tett enkelte steder. Jeg ville ikke sette stokker oppi kistene, og måtte derfor lete meg fram til stokkfeste utenom, eller mellom kistene der det var plass.

Da han var ute og røktet feltet hadde han rigget til et redskap så han kunne se langt foran seg selv om det var aldri så mørkt. Det var en stor fordel her så langt mot nord hvor mørketiden er ekstra mørk og lang. Han forteller:

Jeg hadde fått laget hodelys, og bar batteriene i trøyelommen eller i ryggsekken. Det var små batterier og tilsvarende svakt lys, som gav orienteringslys i bare få meters omkrets. Jeg monterte derfor en sykkeldynamo og lykt i et stativ, og forbandt dynamoen med drivhjul. Jeg beregnet omkretsen av hjulene slik at de skulle dreies rundt en gang hvert annet sekund for å gi minimal lysstyrke. Ved å øke hastigheten, økte lysstyrken suksessivt til maksimum, og da kunne jeg se klart hundre meter fremover. Innretningen ble kalt «lysverket», og var lett å spenne på meg. Med dette på meg kunne jeg gå trygt i terrenget i den mørkeste årstid og i tide oppdage og unngå farlige steder.

Vinteren var mild med lite is og bjørnefangsten ble det ikke noe av.

Som avtalt fikk han besøk av *Lyngen* og ble med den til Tromsø.

Fangst: 18 hvite- og 10 blårev.

Kilde:

Kristoffersen, Sigfred 1968: Norden for nord.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Agardbukta 1938-39

Sommeren 1934 hadde Hilmar Nøis fått fraktet materialer til en hytte i Dunérbukta i Storfjorden. Hytta ble ikke bygd. I mars 1937 fraktet Hilmar med hundespenn materialer opp til Elfenbenbreen øverst i Sassendalen og bygget en bistasjon der. Dermed var det greit å komme over til Storfjorden.

Høsten 1938 gikk Edvin Nøis over fra Sassen til Dunérbukta og bygget hytta der. Edvin Nøis og Kaps Nøis hadde vinteren 1938-39 hovedstasjon i Sassen. Men de dro to turer om vinteren over til Storfjorden og fanget fra hyttene i Agardbukta, Dunérbukta og Mohnbukta.

Fangst: se Sassen og Gråhuken.

Kilde:

Nøis, Edvin: pers.med.

Bjørnøya 1939-40

Mannskapet på værstasjonen hadde drevet med fangst av levende rev denne vinteren. De fikk 9 hvitrev, men da det på grunn av krigen ikke var kjøpere, ble de avlivet.

Da d/k *Vårglimt* kom med mannskap til avløsning fikk de nye dyr å stelle med. Det ble satt i land to sauer og tre griser.

Fangst: 2 bjørn og 22 hvitrev.

Kilder

Tromsø 19.06 og 31.07.1940.

Hyttevika, Hornsund nord 1939-40

Håkon Karlsen og Hagbart Hermansen reiste med *Lyngen* til Longyearbyen. Derfra ble de i slutten av juni satt ned til Hyttevika av sysselmannsskøyta.

Vinterstid fikk Hermansen en lettere lungebetennelse, ellers hadde de vært i full vigør hele tiden.

Det ble få bjørner og det skyldtes de håpløse isforholdene. Drivisen kom ikke før siste halvdel av mars, og en måned senere var den vekk igjen. De få bjørnene de fikk mente de hadde gått på land på Sørkapp og gått nord til Hornsund.

Dunfangsten hadde de store forhåpninger til, da Dunøyane ikke hadde vært utnyttet av overvintre på to år. Men der ble de skuffet. Mye ærfugl gikk på land og la seg på reir. Men samtidig ble øyene invadert av flokker av stormåser som spiste eggene og de få ungene som ble klekket.

Fangst: 6 bjørn, 43 hvite- og 2 blårev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Tromsø: 23.06, 28.09.1939 og 1.08.1940.

Calypso 1939-40

Ole Iver Blomli i 1939 da han var på kort ferie i Tromsø. Han hadde i alt 21 overvintringer på fangst på Svalbard. Av disse var 10 i Calypso. I september 1941 da han startet på sin 22. vinter ble han evakuert til England. Foto: Åse Marie Nilsen.

Sommeren 1939 reiste Ole Iver Blomli og de andre som hadde vintret på Calypso til Tromsø med *Lyngen* i slutten av juli. Blomli hadde da vintret sammenhengende i tre år. Men besøket i Tromsø varte ikke lenge. Allerede 12 dager senere var han på vei nordover igjen. Denne gangen hadde han følge med Harald Willum som skulle være hans fangstkamerat. De kjente jo feltet ut og inn begge to fra flere vintre tidligere.

Igjen var også Anna Kræmer med. Hennes datter Åse Marie, som hadde vært med vinteren før, hadde lyst til å bli med sin mor denne gangen også, men Blomli sa nei. Han ville helst ikke ha med unger på vinterfangst.

Som tidligere år samlet de kull til brensel fra kullhaugene som lå igjen etter prøvedriften til det engelske gruveselskapet NEC.

Vinteren var meget kald. Isen i fjorden frøs til ved juletider og lå ubrutt til mai.

Harald Wallum hadde nå 19 år på Svalbard, derav 18 som fangstmann. Den 26. mai fikk de besøk av selfangstskuta *Altenfjord*. Først da fikk de vite at krigen var kommet til Norge.

De hadde planlagt å reise ned med *Lyngen*. Men da *Lyngen* på grunn av krigen var satt i annen tjeneste var alle anløp til Svalbard innstilt. Sysselmannsskøyta hentet dem til Longyearbyen, og derfra reiste de med kullbåt til Tromsø.

Fangst: 1 bjørn, 75 hvite og 1 blårev. Snadd og kobbe er ikke oppgitt.

Kilder:

Nilsen, Åse Marie: pers.med.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.
Tromsø: 19.06 og 27.07.1940.
Nordlys: 25.09.1939.

Camp Morton 1939-40

Egil Johansen, som hadde erfaring fra to vintre (Sassen og Alkhorner) på fangst, forsøkte seg denne vinteren alene på nordsiden av Bellsund med hovedstasjon på Camp Morton.

På vårvinteren fikk han vondt i halsen, og da han ikke ble bedre, besluttet han i mars å avvikle. Han tok veien opp til Kapp Linné, hvilte der og gikk videre til Longyearbyen. Her ble han lagt inn på sykehuset og tok mandlene. Han frisknet til og tok seg arbeid ved gruven.

Fangst: 12 hvite og 6 blårev.

Kilder:

Oxaas, Arthur: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitut.
Bjørnnes, Georg: dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitut.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Kapp Linné 1939-40

De tre værvarslingsansatte der fanget litt denne vinteren.

Kilde:

Tromsø: 24.06.1940.

Sassen, Gråhuken og Roosneset 1939-40

Sensommeren 1939 var Hilmar Nøis, hans sønn Kaps og Edvin Nøis samlet på Fredheim i Sassen. Planen hadde vært å få opp en mann til, men pga. krigen i Europa ble han forhindret. Med siste *Lyngen* kom konene Helfrid og Anna. Fem personer og alle i samme familie. Helfrid hadde i Tromsø ordnet med forsyninger til overvintringen.

De tre mannfolkene hadde drevet sommerfangst og ikke vært på fastlandet. Om høsten jaktet de rype, og den var det mye av i Sassen denne høsten også. På kort tid skjøt de 600 og solgte 400 i Longyearbyen for 1 kr. pr. stk.

De la opp til et stort program - for nå skulle reven tas. Kaps fikk i oppdrag å røkte hjemmeterrenget fra De Geerdalen og inn Sassenfjorden og opp Sassendalen.

I oktober rodde Hilmar og Edvin til Ebbadalen hvor de satte opp båten. Da de gikk videre nordover hadde de bare med geværer, ammunisjon og matpakke, for hyttene de skulle bruke hadde blitt utstyrt med det nødvendige om sommeren. De kom først til Austfjordneset hvor de besøkte Bjørnnes. Den 27. oktober rodde de over til Krosspynten. Derfra satte de opp fellene utover vestsiden av Wijdefjorden til Gråhuken og videre til Roosneset og Liefdefjorden. Her fanget de til midten i november og gikk så tilbake igjen. Fellene slo de ned for ikke å plukke opp oppspist rev når de igjen skulle nordover. Den 22. november var de igjen på Austfjordneset. De hadde da fått 26 hvite- og 1 blårev. All fangsten hang igjen i hyttene. Alt gikk etter planen denne gangen. I Ebbadalen fikk de båten på vannet, og de kunne ro til Sassen i god tid før jul. Men før de kom til Sassen hadde de satt opp feller på veien til Bjonahamna. Reven skulle ikke få være i fred der heller. Da de kom til Fredheim forteller Edvin:

... da var det en god klem å få av våre koner. Når kaffen var drukken var det å ta sig et deilig bad selv om det var bare i en stor klæsbalje. Det var mye sveite som ble vasket av på en gang.

I januar dro Edvin og Kaps en tur over til Dunérbukta i Storfjorden og fanget der i et par uker.

I slutten av januar dro Hilmar og Edvin nordover igjen. Nå hadde de med hundespannet. De reiste opp alle fellene og fanget på samme feltet som de gjorde før jul. I slutten av mars sluttet de av. På veien kom de innom Bjørnnes og sammen med ham dro de til Fredheim. All fangsten hadde de på sleden. I Sassen ble de møtt av Helfrid og Anna som fortalte

dem at krigen var kommet til Norge. De hadde ivrig fulgt med i radioen. Det var litt av et sjokk for karene.

Den 13. april var alle i Longyearbyen. Her tok Edvin og Anna seg arbeid ved anlegget og ble der til de ble evakuert til England i 1941.

Men Hilmar Nøis og Kaps dro etter kort tid med hundespennet nordover til en hytte i Liefdefjorden for å drive sommerfangst. Fra Liefdefjorden gikk de på ski til Biskayerhuken for å overbringe en beskjed fra sysselmannen at Norge var i krig og at *Lyngen* hadde innstilt sin trafikk på Svalbard, og at han ville hente dem senere på sommeren. Her på huken skulle alle samle seg. På en angitt dato kom de roende til Biskayerhuken med båten full av fangst, utstyr og hunder. De ble satt ned til Longyearbyen.

Fangst: 70 hvite- og 15 blårev, ca. 200 snadd, 20 kobber, masse ryper, 200 kg. dun og 600 egg.

Kilder:

Nøis, Edvin: pers.med.

Kristoffersen, Sigfried 1968: Nordenfor Nord. Gyldendal Norsk Forlag.

Kapp Wijk 1939-40

Arthur Oxaas og kone tok seg en rimelig ferie i Tromsø sommeren 1939 før de reiste nordover med kullbåt. De ankom Kapp Wijk den 27. september. Det var snø og vinterlig. Jack var selvfølgelig med og i tillegg en ny kattunge. Anna likte å ha noe å stelle med.

Det gikk greit å sette terrenget i stand, og noen fangstmann hadde de ikke med denne sesongen.

I Skansebukta hadde Jacob Kjøde startet opp prøvedrift etter gips med noen få mann. Anlegget ble jevnlig besøkt av den lille isbryteren *Isbjørn*. Oxaas hadde litt nytte av dette da han fikk bragt post med den. Men det ble litt konkurranse også for karene ved anlegget drev litt revefangst på si, særlig levende fangst. De sendte revene over til Hjorthamn, og til slutt hadde de i revegården 5 hvite og 2 blå rev. Oxaas var ikke helt begeistret for dette selv om Skansebukta lå helt ytterst i feltet hans. Etter å ha vært i Skansebukta den 11. mars skriver han i dagboken:

Da det viser sig at redskaberne bliver seet over og fingret med, bliver jeg noe mistenksom og tok likegot og lagde alle redskaber ned på tilbaketuren.

De fulgte nøye med i nyhetene fra krigen i radioen. Det gikk hardt inn på

Oxaas da han fikk høre om tyskernes invasjon i Norge og senere da Kongen og regjeringen måtte forlate landet. Oxaas tok turen over Isfjorden til Longyearbyen og gikk til sysselmann Marlow for å melde seg til krigstjeneste. Men han fikk til svar at verving av soldater på Svalbard ikke var aktuelt.

Den 29. juni ble de hentet til Longyearbyen av sysselmannen og en måned senere fikk de komme med en båt til Tromsø. Oxaas og hans kone var dypt skuffet over å se det fullt av tyske soldater i gatene.

Fangst: 41 hvite- og 4 blårev, 2 snadd, 14 ryper, 35 ærfugl og noe havhest, teist og alke. Den 20. mai så han i kikkerten en bjørn i Ekmanfjorden. Det var alt av bjørn.

Kilder:

Oxaas, Arthur: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitutt.

Oxaas, Arthur, 1955: Svalbard var min verden. Aschehoug & Co.

Nordlys: 10.07.1940.

Alkhornet 1939-40

Høsten 1939 bestemte Ewald Schmutzler seg til å overvintre på Alkhornet. Det var jo en kjent plass for ham. Der hadde han vintret fire år tidligere.

I begynnelsen av mai sluttet Schmutzler av fangsten, lastet det han hadde i småbåten og rodde over til Kapp Linné. Han hadde ikke hatt kontakt med noen eller hatt radio så han ante ikke at Norge var blitt hærtatt av hans landsmenn. Tidligere hadde han vanligvis hvilt seg ut og snakket med folkene på radiostasjonen, men denne gangen fikk han beskjed om at han ikke kunne være der. Dagen etter reiste han inn til Barentsburg. Russerne der var svært så mistenksomme ovenfor Schmutzler og forhørte ham flere ganger til tross for at han var godt kjent der fra besøk tidligere.

Schmutzler reiste raskt videre til Longyearbyen.

Fangst: 20 hvite og 2 blå rev.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitutt.

Selvågen, Forlandet 1939-40

Schønning Hansen lå høsten 1939 i Longyearbyen i motorbåten sin og ventet på å få nye forsyninger fra Tromsø. Kommende vinter ville han til Gåshamna i Hornsund hvor han hadde en del av utstyret sitt.

Det varte og rakk før han fikk forsyninger, og på grunn av dårlig vær ble han liggende å vente til 15. november før han forlot Longyearbyen med to hunder ombord og robåten på slep. Det var nå så sent på året at Hansen ville ikke ta risikoen på å gå ned til Hornsund i åpen båt. Han bestemte seg for å vintre i Selvågen på Forlandet, for det feltet var ledig.

Ved 15-tiden samme dag som han forlot Longyearbyen så Schmutzler, som lå på Alkhorneret, at han var på vei ut mot Forlandet. Det var snøvær og dårlig sikt. Det var det siste som ble sett av Schønning Hansen.

Da han om våren ikke kom til Longyearbyen som ventet, ble det satt i gang søk etter ham. Forskningsfartøyet *Johan Hjort* gikk til Gåshamna. Der hadde han ikke vært. Sysselmannsskøyta reiste til Selvågen. Der fant de hytta tom, og den hadde ikke vært bebodd.

Hansen må i snøværet og mørket ha kjørt seg opp i grunnene midt utfor Forlandsmyra og forlist, for i fjæra der ble det senere funnet rester av båten og gjenstander som tilhørte ham, deriblant en dagbok.

Kilder:

Sørensen, Tore, 1966: Tyskeren som tapte sitt hjerte til Svalbard. Svalbardposten nr. 10, 1996.

Tromsø: 5.08.1940.

Bjørnhamna 1939-40

Vinteren 1938-39 var Alfred Johansen på fastlandet, da hans kone Bern-tine lå syk på Radiumhospitalet i Oslo.

I mai 1939 reiste Alfred og tre mann med *Lyngen* til Longyearbyen, og derfra i motorbåt til Bjørnhamna for å drive sommerfangst. Men i midten av juli tok Alfred en kort tur for å besøke sin kone.

Etter sommerfangsten var slutt kom Håkon Myrvang og drev vinterfangst sammen med Alfred. Vinteren og den påfølgende sommer forløp som vanlig.

Fangst: 5 bjørn, 59 hvite- og 10 blårev, en del snadd og kobbe.

Kilder:

Hårstad, Barleif: pers.med.
Tromsø: 15.05 og 10.07.1939.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Flathuken, Sallyhamn 1939-40

Sommeren 1939 reiste Sally Larsen ned til Tromsø og ordnet med forsyninger til en ny vinter. Kræmer fikk satt *Hvitø* på vannet og drev som vanlig sommerfangst på kobbe og snadd, og samlet dun og egg. Fangstmann Bjørnnes forteller at Kræmer denne sommeren skjøt 100 snadd. All sommerfangst ble sendt ned med *Lyngen* om høsten.

Sally kom opp med *Lyngen* og de to startet på en ny vinter. *Hvitø* ble satt på land.

Men forsyningene Sally bestilte ble ikke sendt nordover. Svært lite hadde de to igjen fra året før så de måtte leve på streng rasjonering. Utpå vårvinteren var det slutt på alt. Med en gang det ble noe åpent vann langs land fikk Waldemar satt småbåten på vannet og rodde mot Biskayerhukuken for å få hjelp. Waldemar klarte å ta seg fram til østsiden av Raudfjorden. Her satte han båten på land og gikk til Biskayerhukuken.

Da Sigfred Kristoffersen fikk vite at de to i Sallyhamn ikke hadde mere proviant igjen og hadde vært fri lenge, lastet han kjelken med proviant av mange slag og kjørte det til båten i Raudfjorden. Waldemar kunne ro glad og fornøyd til Sallyhamn.

På grunn av den kalde vinteren med mye is der nord, ble det langt ut i juli før de fikk kontakt med sysselmannen.

Fangst: 36 hvite- og 4 blårev. Kræmer hadde også en god sommerfangst, men den er ikke oppgitt.

Kilder:

Kristoffersen, Sigfred 1968: Nordenfor Nord, Gyldendal Norsk Forlag.
Bjørnnes, Georg: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitutt.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.
Tromsø: 10.07.1940.

Biskayerhuken 1939-40

Sigfred Kristofferen var ikke lenge på fastlandet sommeren 1939. Han ville overvintre igjen. Denne vinteren hadde han med seg en ung kar, Arn-
ljot Sundefjord (17), med tilnavnet Tutt. Sigfred fikk raskt ordnet med ny utrustning. Denne vinteren hadde han to hunder.

De ble satt opp med *Lyngen*, og været under landsettingen var like fint som året før. Denne vinteren ville Sigfred bruke hele fangstfeltet med de fire bistasjonene mere effektivt. Han hadde derfor en påhengsmotor til småbåten. Hver bistasjon ble godt utstyrt og de la mye arbeid i å sette disse i god stand slik at de kunne ligge over om været slo seg vrangt.

På en av bistasjonene var Tutt uheldig og hugg seg. Kristoffersen skriver om dette:

Jeg tok ham inn i hytta og undersøkte benet. Han hadde et flere centimeter langt kuttsår like over kneet, og såret var ganske dypt. Jeg la ham i køyen, og heiste det skadde benet opp under taket. I hytta på Biskayerhuken hadde jeg fullt medisinsk utstyr med frysevæske til bedøvelse, men vi hadde ennå en del arbeid å utføre før vi kunne dra hjem, så jeg ville lukke såret foreløpig med de midler jeg hadde for hånden. Det var bjørnetråd og en fin stoppenål. Jeg steriliserte sakene og gikk løs. Benet var blitt noe mindre følsomt ved å henge slik, og selv om det gjorde vondt når jeg stakk nålen gjennom skinnet, røpet Tutt det ikke med en lyd. Han bet tennene sammen og var viking. Det ble mange sting, det kunne vært bare en halv centimeter mellom hvert. Tutt fortsatte arbeidet sammen med meg uten å la seg merke med noe. Da jeg senere så på såret, var det grodd pent igjen uten infeksjon, og det var unødvendig å gjøre noe mer med det.

Som så mange andre fangstfolk i 1930-årene hadde også de hatt besøk av pirater på en av bistasjonene. Disse hadde hatt glede av å ta med seg noe brukbart og å drive hærverk. Ovnsrøret var fylt av sand og småstein. Vinduskarmen var slått inn.

Så en dag fikk Tutt tannværk. Sigfred ordnet dette på sin måte:

Jeg så på tennene, og det viste seg at en jeksel hadde en liten brist i kronen med carius. Det ville være fortvilt å bli utsatt for tannpine til stadighet, og jeg prøvde derfor et drastisk middel. Jeg blandet kreosot i vaselin, presset dette ned i tannen og lukket hullet med tannkitt. I den senere travelhet glemte jeg tannen. Først lenge etter, da vi en gang satt ved middagsbordet i Biskayerhuken, husket jeg tannen og spurte Tutt om den. Han hadde også glemt den, sa han, han hadde ikke hatt tannpine senere. Han fikk det heller ikke om vinteren, og først sent på sommeren året etter kom han til tannlege og fikk tannen plombert.

Utover høsten arbeidet de iherdig med å få bistasjonene klare til fangsten. Til dette brukte de ofte båten da de på den måten kunne få med seg store

lass. Men vind og sjø gjorde det ofte vanskelig. I det store og hele gikk det greit og de fikk alt på plass.

Da fangsttiden begynte satte de opp en del revefeller, og senere da de fikk mere føling med drivisen satte de opp noen få selvskudd etter bjørn. Det var få rever å se i terrenget så fangsten så ikke lovende ut.

Den første bjørnen var det Tutt som fikk føling med:

Vi gikk ikke etter klokken, og det ble senere enn vanlig før vi begynte å røre på oss dagen etter. Det var mange kuldegrader i hytta, og Tutt var oppe og fikk fyr i ovnen. Han hadde ennå ikke fått vasket søvnen av øynene da han gikk ut for å ta inn proviant fra sleden. Samtidig var en isbjørn på vei til sleden, antakelig i samme hensikt, og de to ble stående på hver sin side av sleden og se på hverandre et kort sekund. Men da våknet Tutt. Han snudde og kom som en rakett inn døren og ropte det ene ordet «bjørn». Jeg hoppet ut av køyen, grep Krag-riflen og sprang fram i døråpningen. Isbjørnen hadde trukket seg noe tilbake og stod avventende og så mot hytta. Den ble et lett bytte.

Selv om de var meget godt utrustet, ville de leve av «landets produkter:»

I beretninger om ishavsfangst i gamle dager, hadde jeg lest at skipperne smeltet isbjørnister som de tok med hjem på flasker, for å bruke det som stekefett i husholdningen. Jeg ville prøve det samme og skar løs isteret da vi flådde bjørnen. Isteret ble smeltet i stekepannen, og det gav en lys, nesten lukt- og smakfri olje. Noen gode biffstykker ble banket møre og stekt i oljen.

Om våren fikk de besøk av Hilmar Nøis og hans sønn Kaps. De kom fra en hytte i Liefdefjorden hvor de hadde til hensikt å drive sommerfangst. De kunne fortelle at Norge var med i krigen og at *Lyngen* ikke gikk på Svalbard. Den var satt i annen tjeneste. Sysselmannen hadde lovet å hente alle fire på Biskayerhuken utpå sommeren.

De to på huken var ivrig opptatt av sommerfangst, og de fikk en god fangst av snadd, kobbe og spekk.

En dag utpå sommeren kom Nøis og Kaps roende med båten full av fangst, utstyr og hunder. Bare noen få dager senere kom sysselmannsskøyta og hentet alle fire.

Fangst: (på Biskayerhuken): 6 bjørn, 19 hvite- og 4 blårev, og en brukbar fangst av snadd, kobbe og spekk.

Kilder:

Kristoffersen, Sigfred 1968: Nordenfor Nord. Gyldendal Norsk Forlag.
Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Austfjordneset, Wijdefjorden, 1939-40

Georg Bjørnnes klarte etter lange forhandlinger med Troms Fylkes Dampskipsselskap å få frakt med *Lynge* helt frem til sitt fangstfelt i Wijdefjorden. Den 21. august fikk Bjørnnes alt sitt utstyr losset ved bistasjonen Villa Møen. Kapteinen på *Lynge* ville ikke gå lenger inn i fjorden da der ikke var drafter å gå etter.

Det gikk forholdsvis greit for Bjørnnes å få utrustningen fordelt på hoved- og bistasjonene og dermed få alt klart til vinteren. I slutten av oktober kom Hilmar Nøis på besøk. Han var på vei til Gråhukken hvor han skulle sette opp en del feller. Av ham fikk Bjørnnes høre at krigen i Europa var brutt ut.

I begynnelsen av november hadde han fått alle sine 280 feller og 15 sakser satt ut. Han hadde god tro på saksene. Selvskudd etter bjørn satte han ikke ut.

Den 25. november var han utsatt for en alvorlig ulykke. Han skriver i dagboken:

Jeg gikk over fjorden til feltet ved Stubbendorfbreen, fangsten ble 3 hvitrev. Da jeg var på retur utover til Austbotnhytta fik jeg se en rype i maaneskinnet, men da jeg skulle skyte klikket geværet gang på gang, jeg trodde derfor som saa ofte ellers at det var en «død» patron jeg hadde i geværet. Jeg forsøkte at faa den ut av geværet men lykkedes ikke og jeg maate derfor gaa fra rypa. Kommet til hytta forsøkte jeg atter at pirke ut patronen med en spiker, men da var patronen ikke saa «Død» som jeg trodde; ti plutselig kom det et skarpt smell, lampen sluknet og hytta fylldtes med røk. Jeg kjendte en sviende smerte i det høire lår og følte at blodet randt nedover leggen. Da jeg atter fik tentd lampen og luftet ut krutrøken og fik undersøkt foten viste det at skudet hadde revet 2 huller, saa store at jeg kunne stikke fingertuppene ned i, paa innsiden av laaret et stykke overfor kneet. Jeg vasket saarene rene med sprit, som jeg til alt hell hadde i hytta i et glas og bandt over med gasbind som jeg alltid pleier at bære paa mig. Naar jeg yderligere hadde bundet et ullskjerf rundt om saarene tok jeg, støtende mig til en solid stav, til at gaa utover til hovedstasjonen hvor jeg hadde mesteparten av medisinen.

Unner normale forhold gaar mann den veien paa 4 timer, men jeg brugte hele 8 timer før jeg endelig fik kreket mig frem. Det gjorde hele tiden liddelig ondt i foten og strømmen var våt av blod naar jeg kledde av mig.

Bjørnnes måtte hinke rundt med støtte av en stav, men i februar var han så bra at han kunne røkte feltet på normal måte. Revene han fikk på nordsiden av Austfjordneset var i meget godt hold og noen var usedvanlig fete og gule under buken. Han sluttet av dette at ute i fjorden et sted måtte det være drevet i land en hval eller et annet stort dyr, som revene hadde spist på. Bjørn fikk han bare se noen spor av.

Georg Bjørnnes var født i 1886. I sin ungdom drev han med jakt på rev og rype og enkelte ganger etter kobbe langs kysten av Finnmark.

Han overvintret som fangstmann første gang i 1920-21. Etter den vinteren ble det mange vintre på fangst på Svalbard. De første var i kompaniskap med andre og på mange terreng rundt på Svalbard. Han ble derfor godt kjent.

Men rundt halvparten av sine vintre holdt han til i Wijdeffjorden, og da alene. Hans siste vinter var i Wijdeffjorden 1939-40. Da hadde han vintret i 20 år på fangst.

Han skrev gode dagbøker og der forteller han at han ikke likte mørketiden. Han hadde også en kritisk innstilling til kontrollen av utrustningen til overvintrerne i Tromsø. Den mente han var for overfladisk. I det hele engasjerte han seg i alle saker angående fangsten på Svalbard. Han var kritisk til bruk av gift, tyvfangst, skjødesløshet med å ordne opp for seg o.s.v.

Bjørnnes var kjent for sine morsomme kåserier og fantastiske skrøner og bjørnehistorier
Foto: Norsk Polarinstitutt..

Som avtalt med fangerne i Sassen skulle de slutte av fangsten tidlig. Etter at Hilmar og Edvin Nøis hadde slått ned fellene på Gråhuken og i Woodfjorden kom de innom Bjørnnes. Alle forlot Austfjordneset 9. april. Foruten alle skinna hadde Bjørnnes med seg 70 ryper. Med hundespennet til Nøis gikk det greit å komme til Sassen. Her ble de mottatt av konene til Nøis-karene og Kaps som kunne fortelle at Norge var kommet med i krigen. Bjørnnes skriver i dagboken:

. . . paa mig virket den katastrofale nyhet som et granatsjokk. Jeg blev staaende paa landkallen som om jeg var lammet over hele kroppen. . . Endelig kom jeg til mig selv saapas at jeg gik ind og hilste paa de hjemmeværende kvinder hos Hilmar og Edvin og Kaps Nøis.

Den 13. april var alle seks i Longyearbyen eller på Hjorthhamn og Bjørnnes solgte rypene for kr. 1,- pr. stk. Mens Bjørnnes ventet på kullbåt og frakt til fastlandet fikk han og to mann fra Hjorthhamn-anlegget spørsmål fra sysselmannen om de ville være vakter på Kapp Linné. På grunn av krigen hadde radiostasjonen der fått ordre om å holde utkikk døgnet rundt, og de måtte ha hjelp. De tre gikk straks utover og var der 19. april. De ble med en gang satt på skift for å holde vakt fra toppen av det 8 meter høye lyktehuset. Derfra kunne de observere all trafikk i fjorden og i luften.

Vaktjobben ble avsluttet da Norge kapitulerte. Men det var ikke enkelt å få frakt til Tromsø. På anlegget var det mange av arbeiderne som ville slutte og reise til fastlandet. Disse gikk først i køen om plassene på kullbåtene. Til slutt fikk Bjørnnes frakt med en fiskeskøyte i de siste dagene av juni. Skøyta var i Longyearbyen for å hente kull. Han gikk av i Berlevåg, så veien ble lang og kostbar.

Fangst: 65 hvite- og 6 blårev, 2 kobber, 4 snadd, 372 ryper, 2 gås, 9 ærfugl og 35 fjæreplytt. Bjørnnes sorterte reveskinna og anga dem til å være: 38 av 1. kvalitet, 17 av 2. kvalitet, og 12 av 3. kvalitet og 4 vrak. Han mente saksene fanget overlegent best. Han fikk 26 rev på 15 sakser og 45 rev på 280 feller.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitutt.
Nordlys: 10.07.1940.

Halvmåneøya 1939-40

For tredje gang bestemte Gunnar Knoph seg for en vinter på Halvmåneøya. Han og Magnus Ottarsen reiste 5. september fra Tromsø med m/s *Eiken*.

På grunn av tungt drag i fjæra var det umulig å få satt i land utrustningen på i alt 8 tonn ved hytta. De måtte sette det på land i en bukt omlag to kilometer nord for huset. Mesteparten måtte de bære til hytta for været tillot ikke å ro det fram. Dette holdt de på med til først i oktober.

De så en del hvithval om høsten. Den 11. oktober skriver Knoph:

Så to stimer kvitfisk som kom sydfra langs øya og fortsatte nordover. Den første stimen var meget stor. Vi kunne se det kvitnet halve sundet over.

Den 19. oktober så de dravis øst for øya, og ni dager senere fikk de den første bjørnen. I alt hadde de satt ut 33 selvskudd, og de var vel rustet til å ta i mot alle besøk av bamsefar. Men det ble lite is før jul. 1. januar:

For tredje gang påbegynner jeg et nytt år i dette hus. Fangstresultatet hittil er middelmådig - 6 bjørn, 1 hvitrev og 1 storkobbe.

I januar kom det mye is rundt øya og fangsten tok seg godt opp. Den 25. januar fikk de besøk ved hytta:

I dag fikk vi en opplevelse av de sjeldne. Straks etter at vi hadde stått opp og satt ut hundene begynte Guri å småbjeffe. Vi gikk ut, men vi kunne ikke se noe. Et øyeblikk etter hørte og så vi tre bjørner som kom i full fart settende mot hundene. Fresen av dem hørte vi nesten før vi så dem. De kom så fort at vi såvidt rakk å få tak i geværene. Omlag 20 meter fra huset skjøt jeg moren, og Magnus skjøt en av ungene som prøvde å stikke av. Den andre ungen var vi nok begge om. Ja, det ble både skinn, folkemat og hundemat. Ja, 10 bjørn på to dager er bra, men det trengs skal vi komme opp i normalt tall.

De fikk også andre gode dagsfangster. 27. januar:

SSV kuling med litt fokk. Vi gikk nordterrenget og fikk 8 bjørn der, en kjempe som vi fikk flådd, 4 voksne og 3 toåringer. De syv fikk vi ikke flådd. I midlertid fikk vi snøkov, og vi var nesten hjemme, omlag 500 meter igjen, da vi gikk oss vild. Etter mye trasking fant vi en stake som viste at vi var gått tvers over øya på det bredeste. Nå fulgte vi brinken og redskapene rundt sydenden og kom hjem ut på ettermiddagen. Vi fikk en toåring på det ellefte selvskudd, frossen. Ja, det var fin fangst, 9 bjørn på en dag. Det ble 22 bjørn på 4 dager.

Den 6. april hadde de 101 bjørn. Over radioen kunne de følge med i krigens gang ute i Europa. Det var triste saker, men da Norge ble med var det naturlig å tenke på hva det kunne bety for dem langt der oppe i nord. 10. april:

Kjørte hjem 3 rund-bjørner og et kjempeskinn med 3 hunder. Vi får alle nyheter i radioen fra Sverige, Finland og Finnmark. Det er fryktelig som det utvikler seg. Vi må begynne å venne oss til tanken på et nytt års overvintring. Vi greier det fint om vi ikke skulle bli hentet.

Det ble lite proviant igjen utover sommeren. 25. april:

Hadde stekt spekk til kvelds og det smakte aldeles fortreffelig, så fettmangel skal det ikke bli her i huset.

Og videre 1. august:

Håper det er slutt på NO for denne gang. Det er nå 8. dagen vi har vært nødt til å spise spekk.

Endelig den 20. august fikk de kontakt med folk. m/s *August Jakobsen* kom på besøk. For kr. 500,- skulle de bli fraktet hjem etter avsluttet fangst. De kom 5. september:

I dag kom August Jakobsen inn til oss, og vi tok ombord med en gang. Før vi var ferdige kom baksen settende fra NO. Vi greide bare så vidt å få opp ankeret og kjørte med full fart vestover i sundet. Ved sørenden av øya tok isen oss igjen til tross for at fartøyet gjør 10 mil. Jeg advarte skipperen mot å gå øst om Tusenøyene, men han forsøkte likevel med det resultat at vi kom opp i noen stygge brott. Samtidig fikk vi tåke slik at han ble i villrede hvor han befant seg. Første skytteren måtte overta seillasen som var nokså farlig mellom brottene. Imidlertid kjente jeg de brottene fra øya og også retningen slik at jeg kunne gi dem sikkert hold.

Dette var siste overvintringen til Knoph. Han var nå 42 år, og han hadde i alt 9 år på fangst, derav fire på Østgrønland.

Fangst: 115 bjørn, 2 hvitrev, 1 kobbe, 12 snadd og 3522 kg spekk.

Kilde:

Knoph, Gunnar: Dagbok 1939-40. Norsk Polarinstitut.

Anna Kiparisoff Kræmer fotografert i England under krigen. Hun overvintret i seks år fra 1934 på Calypso sammen med Blomli.

I september 1941 ble hun evakuert til England, og her tok hun hyre på handelsskip og hadde mange turer over Atlanterhavet. Foto: Åse Marie Nilsen.

Calypso 1940-41

Som de andre overvintreterne klarte Blomli og Harald Wallum å få opp nye forsyninger til en ny vinter. Denne vinteren var også Anna K. Kræmer med. Vinteren forløp normalt.

Fangst: 5 bjørn, 87 hvite og 4 blårev.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Alkhornet 1940-41

Krigen var kommet til Norge, men Ewald Schmutzler hadde ikke noe ønske sommeren 1940 om å reise ned til sine landsmenn i Norge. Han rustet seg ut for en ny vinter på Alkhornet. Etter å ha sluttet av fangsten våren 1941 reiste han som vanlig til Longyearbyen.

Høyst sannsynlig bestemte Schmutzler seg for å vintre på ny på Alkhornet, for da evakueringen av Svalbard ble gjennomført i august 1941 var han i Russekeila. Der ble han hentet av et engelsk krigsskip og senere ført ombord i *Empress of Canada* og sammen med alle de norske evakuert til England.

Ewald Schmutzler hadde i alt 18 vintre på Svalbard, av dem 17 som fangstmann.

Fangst: ingen opplysninger.

Kilde:

Sørensen, Tore: Tyskeren som tapte sitt hjerte til Svalbard. Svalbardposten nr. 10, 1996.

Sassen 1940-41

Krigen var kommet til Norge. Likevel var det fangstmenn som mente at de burde fortsette livet på Svalbard. En av dem var selvfølgelig Hilmar Nøis. Han klarte å skaffe seg proviant for minst to år før det ble rasjonering. Sammen med sin kone og sønn Johannes Kaps var han igjen å finne i huset sitt på Fredheim.

Hilmar mente at Kaps, som nå var 17 år og hadde to vintre på baken, var fullgod mann og han fikk ansvaret for det nærmeste terrenget som var fra De Geerdalen, inn Sassenfjorden og opp Sassendalen.

Hilmar ville også denne vinteren utnytte terrengene i Storfjorden og Gråhukuken. Året før hadde han broren med, men nå ville han ha Helfrid med. Det ble litt av en opplevelse for henne. Hittil hadde det for det meste vært å stille på Fredheim og se etter de nærmeste fellene og ikke å forglemme å vente på at karene skulle komme tilbake etter turer i terrenget.

Første langtur var i november. Den gikk opp Sassendalen til Storfjorden hvor de fanget fra hytta i Dunérbukta. Turen nordover foregikk også i mørketiden. Da de med hundespennet kjørte nordover Billefjorden, fikk de storm før de nådde frem til Ebbadalen. Det var sterk kulde så Helfrid var mye utkjørt da hun kom seg inn i hytta. Etter å ligget værfast i noen dager kjørte de over breen til Overgangshytta i Wijdefjorden og videre til Krosspynten. Her reiste de opp feller og forsatte ut til Gråhukuken hvor de ble i flere uker. Helfrid var dermed den første kvinne som har fulgt med på langturer fra hytte til hytte for å røkte terrenget. Det var nok Hilmar som fant frem til fellene, men Helfrid stelte i hyttene. Gråhukuken var en god hytte og ble brukt til hovedstasjon.

Et nytt innslag i Svalbards fauna var nå kommet. Hundene til russerne i Pyramiden hadde kommet seg løs og flere av disse hadde russerne ikke klart å fange inn igjen. Hundene løp i terrenget og jaktet på rein. Hilmar skjøt en om høsten på Kapp Ekholm. Om vinteren kom de flere ganger over reinsdyr som var revet ihjel av hundene. I mai fikk Hilmar og en mann

i Longyearbyen i oppdrag av sysselmannen å jakte på hundene, men de fikk ikke has på noen. Etter evakueringen høsten 1941 fikk hundene herje fritt. Først etter krigens slutt døde hundene ut. De formerte seg ikke.

På vårvinteren var de tre samlet på Fredheim. Sommeren kom og de fangstet på snadd, kobbe, egg og dun. De gjorde seg klar til en ny vinter og utrustning hadde de. Om høsten jaktet de gås i Sassen og den brukte de som byttemiddel mot mer proviant hos Store Norske i Longyearbyen. Kaps forteller at den største dagsfangsten de hadde var 117 gås.

Alt lå godt til rette for en ny vinter. Men den 27. august fikk de beskjed av sysselmannen om å komme til Longyearbyen. De skulle evakueres til England. Hundene ble skutt og de kunne ta med seg bare det mest nødvendige. Det var en tung stund for Hilmar å dra fra Fredheim og fangstterrenget som han gjennom mange år hadde bygget ut. Den 2. september reiste de ut fra Adventfjorden ombord i *Empress of Canada*, og det skulle gå mange år før de igjen fikk se Fredheim.

Fangst: 4 bjørn, 60 hvit- og 12 blårev, mange snadd og kobbe, 600 kg. dun, 500 egg og mange gås.

Kilder:

Berset, Odd 1953: Hilmar Nøis.
Jakobsen, Tor 1979: Ishavskvinne.
Nøis, Johannes Kaps: pers.med.

Kapp Wijk 1940-41

Oxaas og hans kone var en tur i Tromsø sommeren 1940, men de fant byen utrivelig, full av tyske soldater. De var glade da de i september fikk frakt med en kullbåt til Longyearbyen. Han forteller i sin bok:

Det var herlig å komme vekk fra tyskerne og rasjonering. Pussig nok var det ingen vanskeligheter å skaffe seg proviant til overvintring. Vi fikk alt hva vi behøvde, og det var ikke så lite.

Vinteren gikk uten at noe skjedde. Men de fikk ikke frakt til Tromsø. De kullbåtene som gikk var opptatt av folk fra Store Norske.

Fangst: Ingen opplysninger.

Kilde:

Oxaas, Arthur 1955: Svalbard var min verden.

Ny-Ålesund 1940-41

Som vaktmann lå Ingebrikt Ingebriktsen og hans kone Karoline her. De var ivrige fangere.

Fangst: 34 hvite- og 4 blårev.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

London, Krossfjorden 1940-41

Her lå Jakob Grøtting alene og han fanget langs østsiden av Krossfjorden.

Fangst: 40 hvite- og 1 blårev.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Ebeltofthamna 1940-41

Her lå som vanlig Sverre Hansen og fanget på sitt felt fra Kapp Mitra og langs vestsiden av Krossfjorden.

Fangst: 67 hvite- og 13 blårev.

Kilde:

Hansen, Sverre: pers.med.

Bjørnhamna 1940-41

Alfred Johansen og Barleif Hårstad rustet seg ut for en ny vinter. Som vanlig røktet Alfred terrenget sørover, men denne vinteren ikke lenger enn til Hamburgbukta. Barleif fikk i oppdrag å røkte feltet nordover med tre bistasjoner på Danskøya og en ved Sverdrupfjellet. Godt gjort å være fullgod fangstmann bare 16 år gammel. Ingen andre har gjennomført det. Riktignok overvintret han to år tidligere i Bjørnhamna, men ikke da som fullgod mann selv om han deltok i alt.

I slutten av oktober gikk de til hvert sitt felt og ble enige om å feire jul sammen i Bjørnhamna. Som avtalt var Barleif der lille julaften. Alfred var ikke kommet, og Barleif syntes det var litt rart for Alfred pleide å holde

slike avtaler. Vel, det var ikke noe å gruble over, han kunne være forsinket av ett eller annet. Barleif fyrte i ovnen, stekte seg en solid kobbefiff, tok en røyk og la seg til å sove. Barleif forteller hvorledes han opplevde et vardø-ger:

Plutselig våknet jeg av at en klappet et par ski sammen og satte dem opp mot veggen. Jeg hoppet ut av soveposen, fikk fyr på karbidlampen og satte kaffekjelen på ovnen. Men ingen kom. Jeg fikk på meg anorakken, tok kragen og gikk ut for å se etter hva det var. Det snedde tett nå og det var kaldt. Jeg gikk rundt hytta, men ingen å se. Ikke spor heller. Jeg følte meg litt redd, men sa til meg selv at det var bare unger og kvinnfolk som var redd. Jeg var jo nesten 17 år nå og regnet meg som voksen fullbefaren fangstmann.

Jeg gikk inn i hytta, tok meg en kopp kaffe og en kavring med sirup. Så satte jeg brødeig. Jeg lå og leste da jeg plutselig hørte de samme lyder - ski som ble klappet sammen og satt opp til veggen. Men nå var jeg redd. Jeg hoppet ut av køya, tok kragen og laddet den. - Klar til å ta imot hva det nå måtte være.

Jeg hørte ytterdøra ble åpnet og lukket. Heldigvis ropte Alfred før han åpnet innerdøra: «Er du der Barleif»? Jeg har aldri vært så glad over å se noen komme som Alfred lille julaften 1940.

Det var aldri mere enn 3-4 bjørner å se hver vinter på dette feltet. Barleif forteller om en bjørnejakt i april ved hovedstasjonen:

Vi så en bjørn på isen halvveis over til Danskøya. Vi tok begge geværene og løp utover. Plutselig gikk Alfred gjennom tynn, råttent is. Jeg la meg på magen, krøp mot ham og rakk skistaven fram. Til slutt fikk han tak i den og med forenede krefter kom Alfred seg opp på isen. Det var i siste liten. Alfred var gjennomfrossen og avkreftet.

Det ble ingen bjørn, men vi spanderte på oss et par drammer av Johnny Walker for å komme til hektene igjen.

Som vanlig fikk de *Liv* på vannet i mai og startet med småfangst.

Fangst: 1 bjørn, 1 levende bjørnunge, 60 hvite og 12 blårev, 14 snadd, 250 kg (5 sekker) dun og noen få egg.

Kilde:

Hårstad, Barleif: pers.med.

Flathuken, Sallyhamn 1940-41

Her vintret igjen Waldemar Kræmer, nå for fjerde året sammen med Sally Larsen. Som fangstkamerat hadde Waldemar denne vinteren Kristian Dahlquist.

Kilde:

Rossnes, Gustav 1993: Norsk overvintringsfangst på Svalbard 1895-1940.

Høsten 1941. Evakueringen

Våren og sommeren 1940 hadde alle fangstmenn fått vite at Norge var med i krigen. Noen tok som vanlig en tur til fastlandet sommeren 1940 for å selge fangsten.

Vinteren 1940-41 som fulgte, gjennomførte som fortalt foran, de fleste overvintrerne en ny vinter som normalt. Selv om det var krig, bestemte de fleste av fangerne seg for en ny vinter sesongen 1941-42. Det var ikke vanskelig å skaffe proviant og utstyr. Noen kjøpte det fra selskapets lager i Longyearbyen og andre på fastlandet. Det gikk greit. Men da *Lyngen* ikke lenger gikk på Svalbard måtte de fleste bruke kullbåtene til Longyearbyen. Kulldriften gikk som vanlig. Til frakten videre ut til fangstfeltene fikk de hjelp av skøyta til sysselmannen, skøyta *Liv* til Johansen og *Isbjørn* som fraktet utstyr og proviant til gipsbruddet i Skansebukta.

Det var en fordel for tyskerne at driften ved gruvene gikk som normalt, men de allierte ønsket ikke tyskerne på Svalbard. Da de ikke hadde nok styrker til å befeste øyene, besluttet de å ødelegge anleggene og evakuere befolkningen.

Den 25. august 1941 kom flere engelske marinefartøyer inn Isfjorden. Engelskmennene hadde ordre om å ødelegge anleggene, brenne kullhaugene og evakuere befolkningen. Tyskerne hadde ingen mistanke om hva som foregikk. Kullskipningen gikk som normalt.

Det store trosskipet *Empress of Canada* tok først alle russerne og evakuerte dem til Murmansk.

Mens dette foregikk gikk den engelske krysseren *Aurora* og skøyta til sysselmannen rundt og hentet alle fangstfolk og fraktet dem til Longyearbyen hvor alle skulle samles. Hver person fikk ta med seg 50 kg. utstyr.

Den 2. september ble alle norske tatt ombord i *Aurora* og fraktet til *Empress of Canada* som lå i Grønfjorden etter å ha kommet tilbake fra Russland. Den 3. september om kvelden startet ferden til Skottland, og den 10. september var de fremme.

Overvintrende fangstfolk som ble evakuert var:

Calypso: Ole Iver Blomli, hans samboer Anna Kiparisof Kræmer og Harald Wallum

Sassen: Hilmar Nøis, hans kone Helfrid og sønn Johannes Kaps.

Kapp Wijk: Arthur Oxaas og hans kone Anne Andreassen Oxaas.

Alkhornet: Ewald Schmutzler.

Forlandet: Norman Andersen og hans kone Gudrun.

Norman og Gudrun Andersen hadde ikke vintret året før, men på grunn av krigen ønsket de å komme vekk, hovedsakelig for å komme bort fra den mulighet å måtte arbeide for tyskerne. De reiste sommeren 1941 fra Tromsø med isbryteren *Isbjørn*. I iskanten utenfor Longyearbyen ble *Isbjørn* kapret av åtte unge nordmenn. Kursen ble satt til England. Kaprerne ble overmannet, og *Isbjørn* gikk tilbake til Tromsø. Etter noen dager dro *Isbjørn* tilbake til Longyearbyen. Andersen og hans kone var hele tiden ombord. Skøyta til sysselmannen satte dem ut til Forlandet. De åtte kaprerne ble skutt av tyskerne.

Ny-Ålesund: Vakt og fangstmann Ingebrigt Ingebrigtsen og hans kone Karoline.

Ebeltoftthamna: Sverre Hansen.

Bjørnhamna: Alfred Johansen og Barleif Hårstad.

Selv om det var krig regnet Johansen og Hårstad med å få sendt fangsten til Tromsø og få nye forsyninger som året før. Etter å ha fått *Liv* på vannet drev de småfangst en tid. Så fikk de kontakt med Sverre Hansen som hadde vintret i Ebeltoftthamna. De ble enige om å reise til Longyearbyen. Hansen hadde noe drivstoff og han forteller:

Vi brukte m/k *Liv* og dro iveri. Jeg hadde enda kaffe og sukker, ellers levde vi av kobbekjøtt.

I Longyearbyen kom radiotelegrafisten ombord og fortalte at evakuering var planlagt, men hemmelig. Han spurte om vi ville være budbringere mellom de forskjellige stasjonene da radioen kunne avlyttes. Vi var enige og fikk ombord et fat olje. Først gikk vi til russerne i Green Harbour med et forseglett brev. Siden tok vi en rundtur i Isfjorden. Da vi kom tilbake fikk vi beskjed om å gå til Kings Bay.

På turen ut Isfjorden så vi russebyen gå opp i flammer. Det var et uhyggelig syn. Russerne hadde sprøytet bensin over det hele og satt fyr på. De tok ingen sjangser.

I Kings Bay ble vi godt mottatt, men de hadde litt vanskelig for å tro på oss, men de var ikke lenge i tvil. En time etter vi kom dit landet det første flyet, og samtidig kom en krysser inn fjorden. Det var kanadiske soldater som ble satt i land.

Alle motorbåter ble ødelagt. Det siste vi så da vi var på tur ut fjorden ombord i krydseren var at *Liv* brendte som en fakkell. De hadde plassert en brannbombe ombord i den. Vi var på vei til krigen.

Flathuken: Waldemar Kræmer og hans samboer Sally Larsen.

Biskayerhuken: Sigfred Kristoffersen og Håkon Myrvang.

De to hadde ikke vintret året før. Men nå ville Sigfred vekk fra tyskerne. I en fart fikk han rustet seg ut, og han beregnet utrustning for to år. Han skriver i sin bok:

Personlig trodde jeg Spitsbergen ville bli besatt av Allierte Styrker, og jeg tok hensyn til dette da jeg skaffet utrustning til ekspedisjonen. Min stasjon på Nord-Spitsbergen kunne bli nyttig både som meteorologisk observasjonstasjon og som vaktstasjon. Jeg tok derfor med flere meteorologiske instrumenter enn vanlig. Dessuten skaffet jeg til veie proviant av grovere kolonivarer for tre år, og av annen proviant beregnet for to mann i to år.

Oppholdet på huken ble kort. Etter tre uker fikk de besøk av tre engelskmenn og en norsk fangstmann som guide. De fikk beskjed om å pakke noen enkle saker og skyte hundene, for de skulle evakueres til England. De ble kjørt ut til *Aurora* og satt ned til Longyearbyen.

Etter denne oppstillingen ble 14 fangstmenn og 6 fangstkvinner evakuert.

Kilder:

Oxaas, Arthur 1955: Svalbard var min verden.

Berset, Odd 1953: Hilmar Nøis.

Kristoffersen, Sigfred 1968: Nordenfor Nord.

Larsen, Norma: pers.med.

Hårstad, Barleif: pers.med.

Hansen, Sverre: pers.med.

Inderøy, Waldemar Kræmer: pers.med.

SAMMENDRAG

I årene 1935-1941 er det omtalt 72 ekspedisjoner med i alt 152 deltagere, derav 25 kvinner og 8 barn (under 17 år). De ti ekspedisjonene som høsten 1941 ble evakuert til England er ikke tatt med her. En ekspedisjon ble liggende vinteren over i Longyearbyen da den ikke fikk forsyningene den hadde bestilt. En ekspedisjon havarerte under forsøk på å komme i land og en båt med tre mann forliste på seilassen til fangstfeltet. Alle tre omkom.

På en ekspedisjon druknet en kvinne i en elv. To fangere fikk forfrysninger, en måtte amputere en finger og en tå. To fikk spekkfinger, en av disse valgte å bryte og søke lege i Longyearbyen. To menn fikk nerveproblemer, en skjærbuk og en skjøt seg selv ved et uhell i låret.

Radio ble alminnelig å ta med seg. Ikke alle fikk den til å virke.

I 1934 startet Troms Fylkes Dampskipsselskap regelmessige turer på

Svalbard med sitt nye d/s *Lyngen* på 500 tonn og tok 200 passasjerer. *Lyngen* gjorde 5 turer hver sommer.

Lyngen var forpliktet til å ta med seg fangstfolk som med sin utrustning ble satt i land og hentet direkte på hovedstasjonene. Dette var på vestsiden av Spitsbergen, og under gunstige isforhold også på nordsiden. Østsiden ble aldri beseilet. Dette var en grei og rimelig måte å komme til fangstfeltene på, og mange benyttet den mulighet. I 1940 ble turene til Svalbard innstilt da *Lyngen* ble satt i vaktjeneste langs Norske-kysten. Mange fangere måtte da reise med kullbåtene til Longyearbyen. Derfra fikk de hjelp av skøyta til sysselmannen til og fra fangstfeltene.

En rask reaksjon i rett tid

Av Peder Åsmund Pedersen

Jeg var sommeren 1948 mannskap på den lille fangstskuta m/k *Aktiv*. Vi hadde reist Spitsbergen rundt og var kommet til Hornsund. Der hadde skipperen en avtale om å hente noe.

Vi var ikke så stort mannskap på *Aktiv*. Vi var fire og så hadde vi Wilhelm Hogstad som hadde overvintret på Forlandet sammen med Ada Solvang. Alle ville gjerne en tur i land. Så ettersom det var stille og pent vær, lite is og god fortøyning, ble det til at alle fem rodde i land.

Etter at vi hadde landet og var på vei oppover til hytta, var det en som snudde seg og ropte forskrekket at fangstbåten var på drift. Den drev ganske fort utover langs en isflora som bestod mest av små flak. Flora var ganske smal og strakte seg utover fra land. Wilhelm reagerte øyeblikkelig. Han sprang og hoppet fra flak til flak like fort som båten drev. Et par ganger tenkte han på å hoppe ombord, men avstanden var for stor så han bare fortsatte å hoppe og løpe på flakene.

Isflora dreide av mot høyre mot slutten. Det så derfor ut som om avstanden til båten ville bli større. Men båten dreide også mot høyre slik at ved enden av flora var skuta kloss inntil siste isflak. Da hoppet Wilhelm ombord.

Spør om vi var glade og lettet. Wilhelm fikk den ros han fortjente. Det var en bragd han hadde utført.

Mange år senere nevnte jeg Wilhelm Hogstad og Ada for skipper Kåre Pedersen på *Selfisk* av Tromsø. Da fortalte han at Wilhelm hadde vært med *Selfisk* til Vesterisen 1952. Det ble en dramatisk tur. De skutene som lå lengst vest mellom Island og Grønland ble overrasket av en orkanaktig storm som satte både hav og is i kraftig bevegelse. *Selfisk* fikk en skade på roret, som de fikk reparert provisorisk. Dessuten fikk de problemer med koplingen i maskinen, noe som kunne føre til stopp. De var nødt til å lense unna og manøvrere slik at de hadde styrefart uten å risikere stopp i maskinen. De passerte en skute som var presset mot isen, men de kunne umulig bistå den. Den ble en av de fem som forsvant sporløst det døgnet. Det så en tid ut som om også *Selfisk* skulle tørne mot en isflora. I den kraftige sjøgangen bøljet isflakene opp og ned, ble knust eller sta-

blet opp på hverandre. Det sto om livet for mannskapet. De måtte komme klar av isflora og ut i fritt hav. Spørsmålet var om de kunne presse maskinen tilstrekkelig. Alle innså at de var i livsfare. Alle gjorde jobben sin bortsett fra en som ikke klarte påkjenningen og måtte låses inne. Kåre Pedersen fortalte at mens han konsentrerte seg om å manøvrere skuta klar av isen og unngå stopp i maskinen, oppdaget han at Wilhelm kom inn i styrehuset og at han hadde en stålkanna i handa. Kåre spurte i forbifarten hva det var i den kannen. Wilhelm sa det var sprit. Kåre ville vite hva han skulle med den spriten. Da sa Wilhelm at skuta kanskje tørner mot isen snart og da blir den knust. Hvis vi klarer å komme oss på et isflak, da kan det være godt å dette å varme seg på. Det gikk nå bra, *Selfisk* var en av skutene som klarte seg.

FRA POLARFRONTEN

JAKTPÅ SVALBARD

Opplysninger fra Sysselmannen:

<i>Reinsdyrjakten</i>	2003	2004	2005
Fellingstillatelser	274	301	327
Antall skutte rein	166	188	190

Småviltjakten:

Viltkort tatt ut	231	301	284
Derav fastboende	191	227	217
Derav tilreisende	40	74	67
Kort for revefangst	26	26	35

Småvilt skutt:

Ryper	1181	1535	1556
Kortnebbgås	187	86	142
Havhest	11	6	9
Polarlomvi	30	3	11
Teist	136	62	18
Polarmåke	51	4	36
Rev	167	110	153

Sommer 2005 ble det talt 1100 reinsdyr i Adventdalen. Det er det høyeste antall siden tellingene begynte i 1979. Det laveste antatt ble talt i 1984 med 400 dyr.

Fra 2006 vil fangstmenn få en kvote på 25 rein årlig.

Sysselmannen vil fra høsten 2005 innføre tvungen innlevering av fiskekort og jaktkort for sel, rein og rev. De som ikke leverer inn kortene før 10. januar vil bli nektet kort senere.

I slutten av august 2005 var sysselmannen på Phippsøya, en av Sjuøyane nord for Nordauslandet, for å ta prøver av en strandet kval. Men oppdraget måtte oppgis da 15 bjørner hadde snust seg fram til herligheten og okkupert stedet.

Sysselmannen har gitt to fangstmenn (Louis Nilsen på Akseløya og Harald Soleim på Kapp Wijk) en kvote på 25 rein. Kjøttet kan de selge.

Den 30. mai 2006 ble en ung han kvalross sett i Tempelfjorden.

I slutten av juni 2006 ble det funnet fire døde reinsdyr i Adventdalen. Trolig er det en hund som har vært på ferde.

En løshund fra russerne har vært på rømmen, og innen 1. april hadde den tatt livet av sju rein og skambitt flere. Hunden holdt til sør for Kapp Linné. Hunden ble skutt av russerne 30. mars. Det ble funnet tre døde rein til.

Kilde: Svalbardposten 3. og 8. april 2005.

Svalbard-skatten

I Svalbard-traktaten er det slått fast at beboerne bare skal betale så mye skatt at det dekker utgiftene til administrasjonen. Skatten var da 4% for lønnsstagere og 10% for selvstendig næringsdrivende.

I 1998 fikk Svalbard nye skatteregler, og skatten ble hevet til 6%. Det var ikke stopp der selv om det ble hevdet at det var et engangstilfelle. Allerede i 2000 ble skatten hevet til 8%. I 2005 var det forslag om å heve skatten med 4%.

Grunnen til at folk tok seg jobb på Svalbard var den lave skatten, og mang en arbeider tok seg jobb i gruva for å legge seg opp penger eller betale gjeld for et småbruk i Norge.

Kilde: Svalbardposten 4. oktober og Aftenposten 25. oktober 2005.

Overvintrede fangstfolk

2004-2005

Mushamna

Her ble Jon Grande Dahl og Eldrif Halla satt i land i oktober. De fisket en del røye som de røket, saltet og gravet. Det var mange kobber å se. De satte opp feller fra hytta og ut til Gråhuken.

Tommy Sandal, som året før (2003-04) lå her alene på fangst, fikk 20 hvite og 6 blårev (på 65 feller), 18 kobber, 32 snadd, 6 rein, 4 kg urensset dun, 50 egg, 20 ryper og 15 gås. Han var mye plaget av isbjørn, og han fikk 10 rev oppspist i fellene. Han ble ofte beleiret av bjørn, og en dag lå det 7 stykker rundt hytta. Han hadde god hjelp av sine 7 hunder som holdt bjørnene på avstand. Sandal forteller følgende historie:

Særlig husker jeg en binne med to unger en kveld i mai rett syd for fangststasjonen. De kom først til en skrent de måtte forsere. Binna skled baklengs ned med ungene mellom framlabbene. Like etterpå kom de til et pustehull for snadd. Dette utvidet binna ved å støte framlabbene i mot iskanten rundt hullet. Isen var tynn. Deretter forsvant binna ned i hullet og var borte ca. to minutter. Ungene satt på kanten og stirret ned i hullet. Men da mora nærmest skjøt seg opp av hullet, kastet ungene seg tilbake.

Binna ristet vannet ut av pelsen og rullet seg før familien trasket videre. Samtidig oppdaget jeg en stor hannbjørn på vei mot dem. Binna fikk teften av den og trakk seg raskt tilbake langs sjøkanten. Binna la seg på svøm. De to årsungene hennes satt på ryggen hennes. Som om det ikke var nok så lekte de på ryggen til

mora. Etter 60-70 meter klatret de opp på et isfjell og lå der urørlige til hannbjørn var gått.

Dahl's fangst: 39 rev, 25 snadd, 7 kobber, 6 rein, 44 ryper og 30 kortnebbgås.

Austfjordnes

Her fanget Endre Solbakken. Han hadde en god vinter.

Fangst: 21 rev, 7 snadd, 2 kobber, 3 rein og 72 ryper.

2005-2006 Austfjordnes

Her lå ekteparet Marcos og Tina Dahl. De hadde en bra sesong, særlig etter at isen hadde lagt seg på Wijdefjorden så de fikk komme på langtur med hundene sine. Marcos er svensk og er ansatt på Værvarslingen for Nord-Norge i Tromsø. Han regnet ikke med å få et års permisjon til, så de ble bare ett år.

Fangst: 10 rev, 16 snadd, 5 kobber, 6 rein, 208 ryper og en kortnebbgås.

Hushamna

Her lå ekteparet Lars Tore og Ingebjørg B. Ludvigsen. De hadde også et bra år. De hadde 4 kjørehunder med. De observerte 50 bjørn som gikk forbi.

Fangst: 5 rev, 18 snadd, 4 kobber, 6 rein, 13 ryper og 10 kortnebbgås.

Kapp Wijk 2004-2005

Som vanlig var Harald A. Soleim på sin stasjon høsten 2004. Nå var han 64 år og startet på sin 27. vinter som fangstmann alene. Men i oktober da vinterfangsten skulle begynne måtte han reise til Tromsø.

Grunnen var en gammel plagsom skade. Høsten 1990 var han på rypejakt i brattfjellet sju kilometer sør for hytta. Her falt han ned og skadet venstre kne stygt. Nå, etter alle disse årene hadde han valget, enten få operert inn nytt kne eller slutte med fangstlivet. Han valgte å få nytt kne.

Etter fire måneder var han tilbake på sin stasjon. Han var litt spent på hvorledes hytta så ut og ventet at det hadde vært besøk der. Riktignok hadde en bjørn vært og gjort mye ugagn, særlig på snøscooterne.

Svalbardposten 18. mars 2005.

Befolkningen

På Svalbard var det i september 2004 i alt 1881 fastboende i de norske bosetningene (933 menn, 608 kvinner og 340 barn). Disse var fordelt på 1831 i Longyearbyen, 33 i Ny-Ålesund og 17 andre steder. I august ble det registrert 27 nasjonaliteter i Longyearbyen.

Den 2. oktober 2005 bodde det 1919 personer i Longyearbyen. Herav 275 med utenlandsk statsborgerskap fra 27 nasjoner.

Kilde: Svalbardposten 3. september, 1. oktober 2004 og 4. oktober 2005.

Historiens første vielse på Bjørnøya ble foretatt av assisterende sysselmann Rune B. Hansen. Snorre Hagen og Hilde Nyhus ble viet den 4. desember 2005.

Kilde: Svalbardposten 6. januar 2005.

Longyearbyen 100 år

Den 10 juni 2006 avduket Janet Longyear, barnebarnet til grunnleggeren John Munroe Longyear (1856-1922), et minnesmerke over sin bestefar. Minnesmerket står ved restene av gamle Longyearbyen under Grube 1.

Kilde: Svalbardposten.

Fornyelser på værstasjonene

På værstasjonen Bjørnøya ble det i 2004 bygd nytt tankanlegg for olje. Kostnad ni millioner. Anlegget skal romme olje for 1,5 års forbruk. Nye tankanlegg ble også bygd både på Hopen og Jan Mayen.

Kilde: Svalbardposten 24 september 2004.

Det var i 2004 forslag om å legge ned driften på værstasjonene på Jan Mayen og Hopen. De var for dyre i drift. Men det ble til at driften på de to ishavsstasjonene likevel skulle fortsette.

Kilde: Svalbardposten 17. desember 2004.

Gravedriften

I 2004 skipet Store Norske rekordstore mengder kull og fikk et overskudd på 200 mill.kr. Dette er tre ganger større enn i 2003. På grunn av det gode resultatet i 2004 fikk hver ansatt kr. 30.000,- kr. i julebonus.

Kilde: Svalbardposten 10. desember 2004 og 2. juli 2005.

I Svea Nordgruva har arbeidet vært hindret av store mengder vann som har fosset ned fra isbreen som ligger over fjellet over gruva. Mengden vann har vært 110 mill.liter i døgnet.

Kilde Svalbardposten 30. juli 2004.

Brannen i Sveanord-gruva

Den 3. juli 2005 brøt det ut brann i Sveanord-gruva. Heldigvis hendte dette i et skiftbytte og alle arbeiderne, unntatt to, var på oppholdet og ble raskt evakuert. De to som var i gruva og oppdaget brannen forsøkte først å slukke med brannslukningsapparater, men de måtte gi opp og bare se å komme seg ut så fort som mulig.

Årsaken til brannen mener en var at det tok fyr i et plastrør som drenerte vannet ut av gruva. Tidligere samme dag hadde dette plastrøret blitt sveiset.

Det ble slått alarm. Hovedviftene i ventilasjonen brøt sammen og arbeidet til røykdykkerne ble umuliggjort av den varme røyken som utviklet seg.

Så var det å få slukket brannen. Det er fremdeles millioner tonn kull å hente ut av gruva og alt ble satt inn på å få slukket brannen med vann. Fem kilometer inne i gruva, nær brannstedet ble det en tunnel stengt med steinmasse og sement for å få slukket brannen.

Utstyr for millioner var gått tapt, men gruva var godt forsikret.

Kullene hadde tatt fyr og forsøket med å slukke med vann hadde mislyktes. Så ble det sprøytet inn vanndamp og oksygenfri gass. I alt ble det sprøytet inn 18 mill. kubikkmeter oksygenfri vanndamp. Dette trodde en hadde slukket brannen og alt ble gjort klart til å starte opp igjen. Den 7. november var røykdykkere inne i gruva og kunne fortelle at skaden var mindre enn ventet. Senere ble det oppdaget flere ulmebranner og for å få bukt med dem måtte en bygge demninger for å sette nye områder under vann.

Først etter ni måneder kunne en sette i gang driften igjen. Administrerende direktør Robert Hermansen mener likevel at de skal sette ny rekord med tre millioner tonn kull.

Kilde: Svalbardposten 5. august, 2. desember 2005 og Aftenposten 8. september 2005.

Russernes gruvedrift

Gruva som russerne driver i Barentsburg begynner å tømmes. For å holde det gående til de kan begynne med gruva i Colesdalen, som er planlagt åpnet i 2015, må de redusere sin produksjon drastisk. I den anledning ønsker russerne å få bygget en vei mellom Barentsburg og Colesdalen.

Det er tvil og uenighet blant russerne om å starte opp driften i Colesdalen. Den vil bli veldig dyr, og mange mener for kostbar. Blir det ingen drift i Colesdalen i

fremtiden er det fare for at all russisk gruvedrift på Svalbard vil bli nedlagt. Menningene er delte. Generaldirektøren i Trust Arktikugol mener det er reserver igjen i Barentsburg for 20 års drift til. Derimot den russiske ambassadøren har liten tro på fortsatt drift i Barentsburg. Han ser helst at produksjonen opphører og at en satser på annen virksomhet. Kulldrift blir for dyr.

Den tredje russiske graven, Pyramiden, ble nedlagt i 1998 og ligner nå en spøkelsesby hvor alt forfaller. På det meste bodde det 1400 her.

Kilde: Svalbardposten 8. april, 2 september og 9. september 2005.
Dagbladet 28. mai 2005.

Brann i steintippen i Barentsburg

I den gamle steintippen som ligger like utenfor byen har det oppstått brann pga. selvantennelse. Sysselmannen har forlangt den slukket da røyken forurensar. Store Norske har sagt de skal hjelpe til da russerne ikke har midler til å få slukket brannen. Arbeidet antas å ta to-tre uker.

Kilde: Svalbardposten 3. februar 2006.

Gull på Svalbard

Store Norske Gull som er et datterselskap av Store Norske forsøker å få lov til å prøvebore og kartlegge forekomsten av gull ved Kongsfjorden. Ved St. Jonsfjorden er det også påvist et gullførende lag. Denne forekomsten vil også bli kartlagt. Det er funnet opptil 14 gram gull pr. tonn. Funnet bør undersøkes.

Kilde: Svalbardposten 8. oktober 1004.

Vitenskap og forskning

Den 3. juli 2004 ble den første store forskningsballongen, 40 meter i diameter og fylt med helium, sluppet fra Svalbard Lufthavn. Det er Andøya Rakettskytefelt som ønsker å sende opp ialt fem ballonger fra Svalbard.

Svalbardposten 6. august 2004.

I juli 2004 la statsråd Kristin Clemet ned grunnsteinen til Marinlaboratoriet i Ny-Ålesund. Det vil koste 33 mill. kr. Oljeselskapet Conoco Phillips vil bistå med 6 mill. Dette selskapet vil bruke labben til forskningsoppgaver som har sammenheng med olje, sjø og miljø i kalde områder.

Kilde: Svalbardposten 2. juli 2004.

Den 28. juli 2004 åpnet Kina med pomp og prakt sin forskningsstasjon «Den gule flods stasjon» i Ny-Ålesund.

I slutten av juli 2005 kom 21 kinesiske forskere til «Yellow River Station» og de skal bli der i seks måneder.

Kilde: Svalbardposten 30. juli 2004 og 8. juli 2005.

Polakkene har planer om å bygge ut sin stasjon i Hornsund til et internasjonalt forskningssenter.

Kilde: Svalbardposten 27. august 2004.

I Linnévatnet har forskere, lokalt interesserte og sysselmannen utført en undersøkelse av røya. Det hele startet for 8 år siden. De har funnet ut at røya bruker 10 år på å bli gytemoden og at den gyter bare én til to ganger i sitt liv. Bestanden er derfor veldig sårbar og intensivt fiske i et vann rydder den fort ut.

Kilde: Svalbardposten 26. august 2005.

Blåskjell

Fossile blåskjell kan en finne mange steder på vestkysten av Svalbard. Men i september 2004 fant to marinbiologer for første gang levende blåskjell ved Sagaskjæret i Isfjorden på fire til seks meters dyp. Biologene regner med at en må åtte til tre tusen år tilbake i tid for å finne levende blåskjell så langt nord.

Funnet har vakt oppsikt og i 2005 har forskere undersøkt forekomsten på Sagaskjær utenfor Trygghamna for å følge utviklingen. For 10 år siden ble det funnet levende blåskjell ved Bjørnøya.

Kilde: Svalbardposten 7. september 2004, 20. og 27. mai 2005.

En sverm av sommerfugler (mer enn tusen) landet den 30. august 2005 på dekket til forskningsskipet «Johan Hjort» da det lå ved Bjørnøya. Forsker Leif Ove Hansen kunne av bildet i Aftenposten bestemme arten til fjellbjørkmåler. Det hadde sommeren 2005 vært et kraftig angrep av denne arten i Nord-Norge. Sommerfuglene hadde så blitt tatt av vinden og blåst ut over havet til Bjørnøya.

Kilde: Aftenposten 30. og 31. august 2005.

Østmarkmus var det mange av i Longyearbyen 2005. Professor Rolf Ims har forsket på denne arten. Han kan berolige beboerne der med at han bare har funnet den farlige parasitten som finnes hos østmarkmus hos rev og mus rundt Grumant. Besstanden av musa svinger fra nær null til titusener etter klima og leveforhold.

Kilde: Svalbardposten 4. november 2005.

Fire karer klarte å kjøre rundt Spitsbergen i to gummibåter. Turen tok fem uker. De hadde flere uhell underveis. Ved en anledning angrep en hvalross en av båtene. De hadde til tider problemer med å holde hvalrossene unna båter og telt.

Kilde: Svalbardposten 3. september 2004.

En mann fra Longyearbyen var alene med sin sjark innerst i Grøn fjorden. Her satte han garn etter røye. Mens han holdt på med dette, kom en hvalross svømmende og tuklet seg inn i garnet. Etter at hvalrossen hadde dratt det hele med seg omlag 100 meter klarte den å fri seg fra garnet.

Etter denne episoden angrep hvalrossen alt som rørte seg. Fiskeren i sjarken så at hvalrossen drepte en snadd og slet den i småbiter.

Kilde: Svalbardposten 2. september 2005.

Naturhistorisk museum skal forsøke å få vite mer om grønlandshvalen. En regner med at det fremdeles finnes 10.000-15.000 av denne arten igjen i Arktis. Den mest truede stammen finnes mellom Øst-Grønland og Frans Josef Land. Det er bare gjort 10 sikre observasjoner av denne stammen rundt Svalbard de ti siste årene. Den siste av naturvernrådgiver Ian Gjertz i Adventfjorden den 19. juli 2006.

Kilde: Svalbardposten 3. mars og 9. juli 2006.

Bouvetøya

Den norske Boutøya i Sørishavet har blitt utsatt for et kraftig jordskjelv (5,5 på Richters skala). Øya er toppen av en vulkan og er ubebodd. Da ingen har vært i land etter jordskjelvet så vet en ikke hvilke skader der evt. er påført dyrelivet som består av sel og fugler. Episenteret for skjelvet lå 85 km nordøst for øya.

Kilde: Aftenposten 25. februar 2006.

Isbjørn

Det har vært framsatt fra faglig hold at miljøgifter tilført farvannet rundt Svalbard har vært årsaken til at mange isbjørn har blitt tvekjønnede. Men nå mener flere forskere at det ikke finnes grunnlag for en slik påstand som ble framsatt i 1998. Avvik som er funnet hos arten isbjørn er ikke uvanlig hos en rekke andre dyrearter, og det kan nå ikke påvises at miljøgifter er årsaken. Genetisk betinget sykdom kan være en forklaring mener forskerne.

Kilde: Svalbardposten 24. september 2004.

I august 2004 ble det gjennomført en telling av antall isbjørner over hele Barentshavet for å kunne beskrive bestandsstørrelsen. Bestanden ble beregnet til å være et sted mellom 2299 og 4116 bjørn. Isbjørnen ble fredet i 1973.

Kilde: Svalbardposten 28. februar 2005.

Isbjørn

Ei binne med to unger ble sommeren 2004 igjen på Bjørnøya etter at drivisen hadde forsvunnet. Etter 25. juli var ikke bjørnene å se, så de må ha svømt nordover for å finne drivisen. Det er tvilsomt om de to ungene kan klare en slik svømmetur.

Kilde: Svalbardposten 6. august 2004.

På flere steder i Isfjorden har bjørn vært på ferde og foretatt ødeleggelse.
På Revneset har bjørn herjet med ni hytter.

Kilde: Svalbardposten 20. august 2004.

I august 2004 kom sysselmannen med en advarsel om at det var fare for å møte bjørn i Longyearbyen.

Kilde: Svalbardposten 30. juli og 3. august 2004.

I Magdalenefjorden hadde en bjørn viklet seg inn i restene av garnet fra en trål. Den hadde ligget i den fella i minst tre døgn da sysselmannen bestemte å skjære den løs. Da bjørnen fikk en bedøvelsespil i baken rykket den til og befridde seg selv og løp vekk.

Kilde: Svalbardposten 7. august 2004.

Den 5. mars 2005 ble en stor hanbjørn skutt av vitenskapsfolk på Kapp Lee, Edgeøya. Bjørnen ble forsøkt flere ganger jaget vekk, men den reagerte ikke. I nødverge ble den til slutt skutt på 1,5 meters hold.

Kilde: Svalbardposten 11. mars, 5. og 3. august 2005.

Natt til 4. og 6. februar 2005 måtte sysselmannen jage vekk fra Longyearbyen ei binne med to store unger.

Kilde: Svalbardposten 11. februar 2005.

Sysselmannen har gitt Norsk Polarinstittutt lov til å merke 150 isbjørn. En ny type

sender kan gi opplysninger om hvor mye tid isbjørn oppholder seg i vannet og på land (isen).

Kilde: Svalbardposten 17. mars 2006.

Påsken 2006 forløp rolig, men noen isbjørner har det vært for sysselmannen å jage vekk.

Kilde: Svalbardposten 2. april 2006.

Ei binne med to unger har i lengre tid oppholdt seg i den gamle hundegården i Svea. Her søkte de husly. Mange kom for å se disse bjørnene som oppførte seg så rolig.

Kilde: Svalbardposten 28. juli 2006.

Turistbåter

Etter 2001 har det vært vanlig å fryse hotellbåter inne i Tempelfjorden. Fra sesongen 2004 og tre år framover, har hotellbåten «Noorderlicht» fått tillatelse til at den kan fryses inne der. Betingelsen er at det ikke skal benyttes isbryter for å få båten på plass eller ut av vinterhavnen i tiden 10. januar til 21. mai.

«Noorderlicht» ble den 26. april 2006 tatt ut av isen. Det var omlag en måned tidligere enn planlagt.

Kilde: Svalbardposten 17. september 2004 og 28. april 2006.

Motorseileren «Vagabond» skal fryses inne i Kvalvågen i Storfjorden vinteren 2004–2005. Fartøyet skal være base for forskere og filmteam.

«Vagabond» kom løs fra sitt innfrosne leie i Inglefieldbukta i juli. Den går til Grønland på en to måneders tur før den kommer tilbake til Inglefieldbukta.

Kilde: Svalbardposten 17. september 2004 og 22. juli 2005.

Redningsaksjoner

En sjømann måtte hentes fra en båt ved Bjørnøya med helikopter fra Longyearbyen. Han hadde store bruddskader. Fra Longyearbyen ble han sendt til Tromsø for videre behandling.

Kilde: Svalbardposten 17. desember 2004.

Den russiske tråleren «Malakhit» havarerte i havet nord for Bjørnøya natt til 30. november 2004. Det var sterk kuling til liten storm. Helikopter fra Longyearbyen

kom først til stedet og klarte å redde fem av mannskapet. En russisk båt fikk reddet 13 av mannskapet som lå i en punktert redningsflåte. To døde ble funnet.

Kilde: Svalbardposten 3. desember 2004.

En fisker ombord i en norsk rekestråler, skadet seg så alvorlig at sysselmannen hentet ham. Han ble sendt til Tromsø.

Kilde: Svalbardposten 21. januar 2005.

I januar 2005 var en mann ved forskningsstasjonen i Hornsund utsatt for en scooterulykke. Han brakk en arm.

Kilde: Svalbardposten 21. januar 2005.

Sysselmannens helikopter hentet til Longyearbyen en skadet russisk fisker 80 n. mil NV for Bjørnøya. Hen ble behandlet på sykehuset i Longyearbyen.

Kilde: Svalbardposten 11. februar 2005.

Den 4. juli 2005 hentet sysselmannen en skadet fisker på en islandsk båt ved Bjørnøya. Dagen etter hentet sysselmannen igjen en skadet mann fra en norsk lastebåt ved Hopen. Begge disse ble behandlet på sykehuset i Longyearbyen.

Dagen deretter ble en hardt skadet russer ombord i en båt på vei til Barentsburg hentet. Han fikk legebehandling i Barentsburg.

Kilde: Svalbardposten 8. juli 2005.

Snøscooterulykker

Den 19. februar var en mann sammen med to andre en tur på scooter fra Kapp Heer til Barentsburg da han kjørte utfor en skrent. Mannen ble skadet i ryggen og kunne ikke kjøre videre. Han ble hentet med helikopter og fraktet til sykehuset i Longyearbyen.

Kilde: Svalbardposten 28. februar 2005.

En kvinne fra Longyearbyen som var på tur til Barentsburg veltet på scooteren og skadet foten. Hun ble hentet tilbake i helikopter.

Kilde: Svalbardposten 4. mars 2005.

En mann som var på tur med scooter i Woodfjorden i begynnelsen av mars 2005 kjørte gjennom fjordisen. Han berget seg og det ble gjort forsøk på å berge scooteren.

Den 26. april kjørte en mann utfor scooterløypa på vei fra Longyearbyen til Svea. Han brakk armen.

Omtrent samtidig ramlet en turist av scooteren sin utenfor Barentsburg. Han brakk også en arm og fikk skulderen av ledd.

Kilde: Svalbardposten nr. 22, 9. juli 2005.

En turist på scooter, forsøkte den 15. april 2005 å kjøre opp fjellet Sukkertoppen i Longyearbyen. Han kjørte seg fast og under forsøket på å komme seg løs, ramlet han av scooteren Scooteren uten fører endte sin ferd ovenfor den øverste spisebrakka. Føreren kom uskadd fra det hele og vedtok en bot for sin ville ferd.

Kilde: Svalbardposten 22. april 2005.

Skred

Den 26. februar 2005 var fire menn på scootertur øverst i Todalen da store snømasser kom rausende ned fjellsida. To ble slått overende, tredjemann kom bra fra det, men siste mann ble begravet i snømassene. Han hadde bare hode og den ene armen over snøen. På en av scooterne var det en spade, og med den ble han gravet frem.

Kilde: Svalbardposten 28. februar 2005.

Den 1. april ble en scooterfører tatt av et ras som han selv utløste. Ytterst i Grøndalen forsøkte han seg på toppklatring. Han kom fra det uten skader.

Den 27. april 2006 brakk en kvinne (24) armene da hun på scooteren kjørte utfor en skrent. Kvinnen ble alvorlig skadet.

Kilde: Svalbardposten 7. april 2006.

Den 26. april 2006 ble to scooterførere som hadde drevet av på et isflak i Billefjorden, reddet av sysselmannen.

Kilde: Svalbardposten 28. april 2006.

Verdensrekord i iskaldt vann

Den 19. august 2005 satte briten Lewis Gorden Pugh (35), bosatt i Sør-Afrika, ny verdensrekord i svømming i iskaldt vann. På Verlegenhukken gjennomførte han en svømmetur på 20 min. og 30 sekunder. Temperaturen i vannet var på 4 grader C. Han ble hele tiden fulgt av en båt som hadde måleapparater som anga hans kroppstemperatur. Den måtte ikke komme under 36 grader så lenge han svømte.

Kilde: Svalbardposten 26. august 2005.

Padlere

Almar Gabrielsen og Jørn Rødsjø ville padle rundt Spitsbergen. I Woodfjorden på vei til Mushamna fikk de uvær med høy sjø. De var i nød og startet nødpeile-senderen. Signalene ble fanget opp og redningsaksjon ble satt i verk. Forsknings-fartøyet «H. U. Sverdrup» var i området, men hadde ikke fått noen melding. Det oppdaget først Rødsjø som lå i vannet og klamret seg til kajakken. Han var sterkt medtatt. Gabrielsen ble funnet en nautisk mil lenger ute i fjorden sittende i kajak-ken som var full av vann. Han hadde forsøkt å hjelpe kameraten, men klarte ikke å snu på grunn av de høye bølgene. Etter god pleie var de igjen i god form og ville fortsette fra Mushamna når været bedret seg.

De to fortsatte og kom til Gråhuken. Her ga de opp. Sysselmannen hentet dem. Denne sommeren (2004) hadde tre lag forsøkt å padle rundt Spitsbergen, men alle hadde gitt opp.

Kilde: Svalbardposten 13. august 2004.

Forlis av småbåter

En seilbåt med 7 tyskere ombord kolliderte med en rekvedstokk utenfor Sørkapp. De mistet røret og drev uten styring, i høy sjø og kuling. De tilkalte hjelp og kystvakten fant dem og tauet dem til Longyearbyen.

Kilde: Svalbardposten 3. september 2004.

Oddbjørn Løkestad med sine tre gjester i sin åpne fritidsbåt ville ta en tur til Magda-lenefjorden. De ble overrasket av sterk vind og høye bølger ved Kapp Mitra. De store bølgene slo innover båten så den fyltes med vann. De måtte tilkalle hjelp og ble reddet av helikopter.

Omtrent samtidig la tre karer ut fra Longyearbyen i to gummibåter med på-hengsmotorer. På veien i Forlandsundet kom båten fra hverandre. Motorene svik-tet i begge båtene i den høye sjøen. Den ene båten hadde en nødpeilesender som ble utløst. De ble hentet av et helikopter.

Kilde: Svalbardposten 10. september 2004.

Grunnstøting

Turistskipet «Polar Star» grunnstøtte i Hinlopenstretet sommeren 2005. Ingen skade på skip eller folk.

Kilde: Svalbardposten 1. juli 2005.

Kartet til skipperen ombord viste 40 meter, men det var i virkeligheten bare fem meters dyp der båten tok grunn.

Kilde: Svalbardposten 8. juli 2005.

Polakken, Jacek Kars (33), som bodde i Longyearbyen var den 9. august 2005 alene på en dagstur til Nordfjorden. Fangstmann Harald Soleim på Kapp Wijk så en drivende gummibåt utenfor sin hovedstasjon. Den var tom og Jacek ble funnet druknet senere. Han har falt ut av båten.

Kilde: Svalbardposten 12. august 2005.

En uslåelig bragd

Rune Gjeldnes (34) har krysset Antarktis uten etterforsyninger på 90 dager. Han startet i Dronning Maud Land og via Sydpolen kom han fram til den italienske basen ved Terra Nova bukta. Tidligere bragder: i Arktis: I 1996 sammen med Torry Larsen gikk han Grønland på langs og i 2000 krysset de to Nordpolhavet uten etterforsyninger.

Kilde: Aftenposten 3. februar 2006.

Norsk Polarklubb

Klubben har hatt følgende møter i 2004 og 2005, alle på Polhøgda:

2004

24. mars Bjørn Basberg: «Skrap/kulturminner - opprydding i Grytvika» Syd Georgia.

10. november Eirik Sønneland: «Trollbundet - en liten saga om en lang reise».

Møtet var også årsmøte, (et forsinket årsmøte på grunn av sykdom i styret). Styret ble: Formann Fridtjof Mehlum. Styremedlemmer: Kirsten Sunde Andersen, Susan Barr, Vidar Bakken og Odd Lønø. Varamenn: Trond Eiken og Øystein Wiig. Revisor: Otto Salvigsen.

1. desember Pål Prestrud: «Artic Climate Impact Assessment - status for arbeidet med effekter av klimaendringer i Arktis».

2005

16. februar Robert Marc Friedmann: «Harald Ulrik Sverdrup - en stor polarforsker».

16. mars Dag Olav Hessen: «Polarforskning i nyere tid. Norge i rollen som pådriver eller «vaktmester»».

Møtet var årsmøte. Styret ble gjenvalgt.

19. oktober Hallvard Holm: «Historier fra Svalbard».

23. november Jørn Hurum: «Øgler på Svalbard».

